

ORIZONT

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

OCTOMBRIE 2021

NR. 10 (1674)

ANUL XXXIII

1 LEU

www.revistaorizont.ro

10

CUI ÎI MAI PASĂ DE FREUD?

**LA UVT,
CULTURA
E CAPITALĂ**

5 948410 000317

10

Biografia orașelor

Cornel UNGUREANU

I. Nu am mai scris despre albumele pe care Gheorghe Jurma și Erwin Josef Țigla le-au consacrat orașelor importante din Banat. Albumele, împreună cu pagini din cărțile/ revistele scrise despre aceste orașe atrag atenția și asupra scriitorilor care s-au format și au scris în ele: cum s-au întâlnit cele scrise cu cele văzute. Un album al orașului Caransebeș înseamnă Petru Vintilă, Sorin Titel, George Suru, dar și cei care, de aici, René Fülöp Miller, Ștefan Popa Popa's. au ieșit în lume: pentru înțelegerea noastră de ieri și de azi.

Albumul e și al statuiilor dispărute, dar și al monumentelor care trebuie ținute minte, al istoriei de demult, cu *Palia de la Orăștie* și Mihail Halici, dar și al poeziilor care azi mai înviorează viața culturală a orașului. (Pagini memorabile: Doru Radosav despre *Oda* lui Mihail Halici și Gheorghe

Țigla și Gheorghe Jurma îl dedică orașului lor – locului în care ei sunt admirabili lideri culturali. Nu numai orașul de azi, ci și cel definit în istorie de scriitorii români, germani, maghiari, sârbi, de cei care au scris în anii '50, '60 sau cei care scriu pentru acest oraș. Cartea-album începe cu Toma George Maiorescu, cu al său „Kilometru zero”: „E un punct de la care pornesc toate distanțele/ Un centru de gravitație al vieții/ El nu se află nici la nord, nici la sud, nici la est, nici la vest. El este plasat la distanțe egale între ele. El este nemișcat. El este întotdeauna identic cu sine. El este centrul de gravitație al tuturor distanțelor. El este locul natal. [...] Locul în care ai văzut prima oară cerul și ai învățat alfabetul stelelor/ Unde ai cunoscut râul și dealurile, pomii și pășările/ și ai învățat să iubești natura. Locul în care ai încercat și ai învățat să zbori./ Acesta este pentru mine kilometrul zero, locul meu natal, Reșița.”

Reșița: Viziuni 2 începe, ca și *Reșița: Viziuni 1*, cu acest poem, dar și cu esul lui Mircea Martin, „Schiță de portret”.

Jurma, despre *Palia de la Orăștie*: „Monument de limbă veche românească, *Palia de la Orăștie* este un important document lingvistic, mai ales al încercărilor de unificare a limbii prin evitarea regionalismelor”). Caransebeș, Karansebesch, trăiește în cartea lui Gheorghe Jurma și Erwin Josef Țigla din Evul Mediu al scri-sului până în vremea poezilor de azi.

Reșița: Viziuni 2/ Reschitzta Visionen 2. E al doilea volum pe care Erwin Josef

Toma George Maiorescu, Mircea Martin, două personalități definitorii pentru Reșița. Ca și Rolf Bossert, Liubița Rai-chici, Octavian Doclin, Ioan George Șeitan, Ion Chichere, Nicolae Sârbu, Olga Neagu, Gheorghe Zinescu, Iacob Roman. Putem citi în album și secvențe din mărturiile lui Virgil Birou, Ion Arieșanu, Anghel Dumbrăveanu, Vasile Bogdan, dar și pagini scrise de Ion Gheorghe, Constantin Chiriță, celebri odinioară.

Ne bucurăm că scriem despre aceste cărți în ziua în care domnul Erwin Josef Țigla împlinește șaiszeci de ani. Și care, în acest volum, ne oferă știrea, primită de la un ilustrator arhivar, că „Reșița a împlinit 250 de ani de industrie”.

Albumul omagiază cei 250 de ani de industrie de la Reșița, cei 80 de ani ai academicianului (reșițean pur-sânge) Mircea Martin, iar noi, momentul aniversar al lui Erwin Josef Țigla.

II. Mereu uit să amintesc ultima carte a lui Gheorghe Jurma, *Ioan Munteanu, primul poet de la Bobda*, Editura TIM, Reșița, 2021. La Bobda, arată Gheorghe Jurma, s-au născut poeți români și maghiari de seamă. De exemplu, Simion Giurgeca, apoi poetul, jurnalistul Ioan Ardeleanu, dar și Vasile Livius Ianoșev, poetul care a realizat monografia comunei Bobda, chiar înainte de Gheorghe Jurma.

III. „Romanul *Saga sârmanilor*, scris de bănățeanul Stanomir Petrovici reconstituie traiectoria unei vieți [...] dintr-un Banat multicultural, asediat de poftele vecinilor. Descriptiv, impunând prin portretistică (feminină, cu deosebire). Miro, ca martor dedublat, trăind adolescentin, trăind dedublat o viață fără vârstă, ne face părtaş la tragedia familiei sale din septembrie 1944, la dramele copilăriei. Și reconstituind cu o memorie fabuloasă și demaraj propria-i devenire, supusă atâtor încercări”, scrie domnul Rachieru în prezentarea de pe ultima copertă a cărții. „Memoria fabuloasă” îl ajută pe autor să ajungă cu *Saga sârmanilor* la ediția a treia „revăzută și adăugită”.

Romanele, volumele de poezii, de eseu ale lui Stanomir Petrovici au, lângă ediția întâi, ediția a doua sau a treia. Ediții refăcute și adăugite. Poeziile sunt grupate chiar în Antologii, care ne lasă să înțelegem cât de numeroase sunt versurile abandonate. O „Antologie de autor”, *Arcade în alb* adună poezii din volumele *Alb punctat*, *Stropi de lumină*, *Culori din cânturi*. Autorul reia, îmbogățește, adaugă ultimele întâmplări, ultimele istorii, ultimele poezii, insistă asupra momentelor autobiografice care l-au definit. Își respectă statutul de Scriitor. E „în umbra destinului” atunci când se ocupă de „lecții de viață”. „Dacă ai un respect în viața ta pentru cei dragi ție, în primul rând pentru copiii tăi”. Ce se întâmplă cu tinereii, cum se întâlnesc, cum se iubesc, de ce

se căsătoresc și de ce se despart. Fiecare trebuie să fie o «carte de învățătură».

Cartea definitorie a lui Stanomir Petrovici rămâne *Saga sârmanilor*, un op monumental din care putem înțelege cât de mult îl consumă pe autor pasiunea/ bucuria scrisului. Saga e o „epopee” a locului, o istorie „despre el”, despre trecerea lui prin lume. *Saga sârmanilor* începe ca o Geografie: de unde e dânsul, Autorul, cine sunt părinții săi, cum s-au întâlnit, când s-a născut el, autorul. Orașul Sânnicolau Mare e „văzut de sus” de un sociolog, de un romancier și de un „om al locului” care își cunoaște personajele. E „sârb”, un sârb care știe că în oraș mai sunt 14 naționalități. El e ortodox? Desigur, e ortodox, dar e și catolic. Ecumenismul ar fi legea momentului.

Stanomir Petrovici nu ignoră viața zilnică a personajelor sale. Cotidianul. Ele sunt istorie, așa că de multe ori e citat un jurnalist celebru sau sunt citate ziarele care nemuresc evenimentul. Stanomir Petrovici scrie eseu, proze, dar mai ales Jurnalul vieții sale. Cum au fost familia, copilăria, școlile. Cum a fost lumea din preajmă. Care a fost viața la țară, care e viața în orașul său, dar și în orașele prin care trece. E avocat, a primit cutare misiune, a judecat cutare proces. E Personajul supus sau atotputernic.

O carte este dedicată Revoluției, așa cum s-a desfășurat ea în Sânnicolau Mare. Cine sunt personajele cu care el, Naratorul, s-a intersectat? Prietenii lui? Dușmanii despre care trebuie să-și informeze cititorul? Și în *Saga sârmanilor* e un capitol pedagogic despre Anul 1989: „Viața este un zbucium. Dacă nu te lupți în viață pentru un țel sau să depășești o anumită stare de lucruri care nu duc la nimic bun, ajungi să-ți spui că nu mai există nici un orizont, însă viața trebuie continuată.”

O carte importantă, docu-ficțiune sau Document e *Oglinda spartă. Iugoslavia. Efectele Cain și Abel. Dincolo de aparențe*. Stanomir Petrovici a citit tot, e la curent cu publicațiile din Iugoslavia de odinioară, dar și cu cele din ținuturile „rebele”. În această carte de informație, dar și de opțiune, document și mărturie, Stanomir Petrovici adaugă încă pagini despre originile sale. Lângă *Saga sârmanilor*, lângă *Din neliniștea tăcerii*, lângă *Arcade în alb* sau *Poeemele iubirii* vor fi, desigur, și alte cărți: confesiuni ale unui om care scrie. Ale unui Scriitor.

Ilariu Dobridor și antisemitismul în cheie ezoterică

Marcel TOLCEA

Îndeobște, istoricii interbelicului românesc socotesc momentul critic al despărțirii apelor ideologice ca fiind anul 1935. În opinia mea, ceea ce era, încă! în firea lucrurilor la începutul anilor '30, se va schimba radical – ca să preiau titlul unei reviste craiovene de avangardă –, după 1933, când istoria se precipită: Garda de Fier era scoasă în afara legii, iar prim-ministrul Gh. Duca, asasinat. Un an mai târziu, programul politic al legionarilor includea explicit „combaterea acțiunii destructive a evreilor”. Sigur, aici referințele sunt nenumărate și de primă mână, dar, pentru cercetarea mea cu privire la paradigma ezoterică, cea mai interesantă poziționare îmi pare cea a lui Ilariu Dobridor.

Poetul și gazetarul Ilariu Dobridor

(1909-1968), pe numele de botez Constantin Florea Cioroianu, a fost și un virulent teoretician al teoriei *dizolvării* culturii europene de către iudaism (*Decăderea dogmelor. Cum au dizolvat evreii cultura europeană*, volum apărut în 1941).

Oarecum neașteptat, Lucian Boia nu îl amintește în lucrarea despre intelectuali legionari din epocă, dar se vede clar că Boia a fost preocupat mai degrabă de marile nume ale epocii. „Originalitatea” lui Dobridor vine din faptul că el împinge tema iudaismului („moisismului”, după termenul întrebuințat de el) și înspre ezoterism. Asta după ce îl așază în athanorul tuturor sistemelor la originea cărora s-ar fi aflat o (jumătate de) genă evreiască: Spinoza, marxismul, intuiționismul lui Bergson, sexologia lui Freud, relativitatea lui Einstein, patologia lui Lombroso, sociologia lui Durkheim, Lévy-Bruhl, Lassalle, Bergson, Weininger și Nordau. (*Sărăcia spirituală a evreilor*, în „Gîndi-

rea”, anul XVI, nr. 10, decembrie 1937). După care lista neagră e completată de masonerie și teozofie.

Nu contează că, de pildă, și Marx, și Weininger au scris rânduri rușinos de antisemite sau că teozofia nu avea deloc rădăcini evreiești. Nimic nu poate osteni o ură viscerală față de evrei ce acționează exact după același mecanism al urii de clasă a comuniștilor: întregul e aprioric, drept pentru care accidentalul faptelor e sortit, ontologic, să fie inoperabil.

Articolul, ce va fi preluat în volumul deja citat *supra*, se referă și la prezența evreilor în literatura de avangardă, dar un asemenea reflex de diabolizare era deja monedă curentă în acei ani. Mai puțin previzibilă este demonizarea teozofiei tot dintr-un unghi antisemit. Și citez din același articol:

„Teosofia, produs specific iudaic, este iarăși o expresie a harmologiei magice. Amestec confuz de teorie alexandrină

a «logosului», de doctrină a lui Eliphaz Lévi, de «cabala denudată» a lui Knorr de Rosenroth și de reziduuri din manuale de simbolică și ermetism, teosofia, în fruntea căreia oficiază, cultul lui Isis. D-na Mac Gregor, ascultă din umbră de enigmaticul mahătmă Koot Hoomi Lal Singh”. (*Ibidem*)

Cine e personajul atât de detestat aici care, în realitate, nu prea e teozoafă, ci rozacruciană? Moina (Mina) Bergson (1865–1928) era căsătorită cu ocultistul britanic Samuel Liddell MacGregor (1854–1918). A fost prima femeie inițiată în Hermetic Order of Golden Dawn, un ordin inițiativ creat în 1888 de către soțul ei. Tatăl ei provenea dintr-o cunoscută familie evreiască de evrei hasidici, iar unul dintre cei șase frați ai ei a fost filosoful Henri Bergson. Din a căruia operă ar fi fost îndeajuns să fi citit *Les deux sources de la morale et de la religion* pentru a se convinge de... contrariu.

Tradu-te

Călin-Andrei MIHĂILESCU

La puțină vreme după moartea Ninei Cassian, Maurice Edwards, soțul ei din urmă, m-a sunat ca să-mi spună că, în ultimii ei ani, Nina își tradusese în engleză (o engleză uluitoare prin fluiditate și sincopă) poeziile avangardiste răspândite prin vreo șase decenii (știi cât de agitate, Călin!), dar că se canonise în zadar să-și traducă poemele scrise în limba spargă. Fără hiperbolă testamentară, Maurice mi-a sugerat că Nina lăsase vorbă să i le traduc eu. Nu pot traduce (i-am zis-o și lui); la o adică, rescriu în altă limbă. Când vine, însă, vorba de prietenii... Trimițându-mi poemele, m-a întrebat când aş putea *translate those bloody poems into Spargan*; într-o noapte inspirată, i-am zis; dar nu știu când. Maurice a chicotit gentil (rar lucru în lumea nord americană întretăiată la tot locul de liniile care mor neruginite și se numesc *deadline-uri*).

Dar Maurice era altfel, născut la dracu' cu cărți, pe malul meridional al Lacului Superior, unde pescăria te paște dacă n-ai norocul de-a ajunge muzician sau germanist, iar el era și una, și alta, și a venit la New York de june *uomo universale*, a jucat pe Broadway, a citit (întorcându-

i gentilețea) cât Borges, a fost director artistic al Filarmonicii din Brooklyn, a scris despre scriitori nemți, ba, după ce făcuse nouăzeci de ani, a publicat o monografie despre Christian Dietrich Grabbe, pe care îl și tradusese între timp. Grabbe trăise puțin, însă Maurice, mult și viu ca un Ariel care, după tragedii, o cunoscuse pe Nina; iar mie nu mi-a fost dat să văd un cuplu mai îndrăgostit prin anii ce scîncesc senect. Maurice a apucat să publice un volum de „scrisori revelatoare către Nina Cassian”; apoi s-a stins, anul trecut, aproape centenar.

Zisa noapte a venit, așa că i-am tradus Ninei cele șapte poeme. De-o pildă, „Rondel în limba spargă”, care sună așa în original:

Tot mitigînd, cărbosul fic | Se rumestise cu brezină. | De-atîta șampă arbazină | Plăvea în garbă și țărchic. || S-ar fi crîmbat, dar nu cu blină. | Neînstrufat și cam șugic, | Tot mitigînd, cărbosul fic | Se rumetise cu brezină. || În fine, orbul de vremenă | Printre volinci și poroșic, Se-mborbozase în ceplină | Și hurbălea ca un sfiric || Tot mitigînd cărbosul fic,

a devenit „Spargan Rondel”:

Doin' the byng, the zbearded pikk | Had crufsted you with grassoline. | Of so much champy harbaline | He dafted all in droob and mikk. || He would've crambed, but without bleen. | Albeit unstruffed and quasi sliq, | Doin' the byng,

the zbearded pikk | Had crufsted you with grassoline. || By th'end, the blind made of paleen | Amongst the willd and forochiq | Had burbured in amphetaline | And was hurdabbling like a knickk || Doin' the byng, the zbearded pikk.

Dacă nu știati deja, veți fi pri-ceput deîndată ce-i limba spargă, care a fost semi-inventată de Nina pe cînd Gheorghiu-Dej nici nu apucase să treacă la cei drepți. Cu mulți ani înainte, Lewis Carroll scrisese *a nonsensical poem*, „Jabberwocky”, care începe așa: „'Twas brillig, and the slithy toves | Did gyre and gimble in the wabe: | All mimsy were the borogoves, And the mome raths outgrabe. || “Beware the Jabberwock, my son! | The jaws that bite, the claws that catch! | Beware the Jubjub bird, and shun | The frumious Bander-snatch! || He took his vorpal sword in hand; | Long time the manxome foe he sought— | So rested he by the Tumtum tree | And stood awhile in thought...””, pe care Nina l-a tradus drept „Băzdăbocul”: „Dădeau în plopot țopi asprili | Trombind, borțind prin ierboteci. | Stifos îi stupureau sporili | și muimele zglăveci. || «Băiete, fugi de Băzdăboc, | De fălci și ghiare care-nșfacă, | De-naripata Cotărjacă | și de hidosul Croc!» || El apucă un harpiduc | și-n murmur prunic, de coprus, | Se tăvăli sub pomul Huc | Căzând pe gânduri dus...”.

Nonsensul e la fel de tradițional la angli ca absurdul la noi, așa că poeziile

în sparga cassianică pe care le-am tradus au avut un efect... cum să-i spun? Pînă să-i spun cumva, cartea apare acum vreo cinci ani, Maurice mă sună și mă întreabă rabinic dacă vorbesc idiș. Aș, de unde! Ciudat, îmi zice el. Trei admiratoare de-ale Ninei, evreice nonagenare, mi-au spus, lăcrămînd, că traduceri tale *in Spargan* au un sunet carnal cum doar idișul îl poate purta. După clipa de auto-mîndrie (ce geniu [pustiu, că ziceam că nu pot traduce], să traduc într-o limbă necunoscută!) a urmat cea de dat cu rezonul în frișcă (nu-mi place germana, care e idiș cu tot umorul și carnalitatea aruncate la gunoi); apoi m-am răcorit. Probabil că acelor doamne new york-eze, care nu știau românește, li s-a părut că traducerea dintr-o limbă existentă prin joc într-o engleză ludic-melancolică (nu nonsensurile lui Lewis Carroll, ci idișul, limba copilărilor și a exilurilor lor, decade) era un *nostos*, o întoarcere acasă a ceea ce se înstrăina-se pe căile întortocheate ale labirintului timpurilor. Ei, mi-am zis, și i-am zis-o pe dată lui Maurice, bine că a ieșit așa. Apoi mi-am zis: încotro și pînă unde poți traduce?, ca să-mi răspund suav, le-neș, pleonast: habar n-am.

Într-un recent dialog zoomificat cu Șerban Foarță, în care l-am tratat de *grand translateur* (altul ca el româna n-a avut), l-am acuzat că a dat impardonabil de bine „El cântico espiritual” al lui San Juan de la Cruz pe românește. Spaniola lui Șerban e subțirică, dar traducerea din fostul exorcist carmelit i-a ieșit cum ziceam. Cum de ți-a ieșit așa?, l-am întrebat. Habar n-am, mi-a răspuns, pleonastic, el. Și am bălmăjit noi cîte ceva despre spontaneitatea naturală (educată, educată) cu care treci prin tunelul de dintre limbi, precum grecii de dinainte de sociologul Socrate treceau din natură în natură umană: înțelegînd profunzimea lucrurilor prin scufundare, care pe limba lor se numea *hypokeime-non*, tradusă de latini, care deja pardo-siseră natura, ca *subjectum*, iar de anglii de azi ca *understanding*. În underground nu doar monștrii sălășluiesc, ci și posibilități de a înțelege și comunica ce nu pot fi atribuite nici „subiectului individual” modern (cartezianul *cogito* & fiii), nici invențiilor acestuia.

Nina știa, Șerban știe să tempereze brutalitățile filosofice practicate de fudulul *cogito*: prin știința de dincolo de știință, prin docta ignoranță a lui „habar n-am”, care, delicat, își șterge urmele după ce a ucis *the crimes of translation*, cum se întîmplă în poetica sa a traducerii: „La șase, iarna,-n zorii suri, — de somnul | Amorului amanții-au încă parte. | Iubitul e-n iatacu-n care domnul | Consort nu e, fiind plecat departe; | Iubitul a intrat pe geam, pe-o funie | Făcută din cearșafuri innodate, | La fel cum a intrat și-n mai sau iunie, | Pe-același geam și tot pe înnoptate. || Dar e-n decemvrie,-acum, și, peste noapte, | A nins; iar urma pașilor, cum, oare, | S-o ștergi?... Dinspre iatac, se-aud mici șoapte | Și,-apoi, o doamnă vezi, pe coridoare | (Măsura tălpii căreia-i de-o palmă), | Cărînd cu greu în cărcă un truver | Fără de urme-n neaua care, calmă, | Se cerne, à six heures du matin, l'hiver. || — Tălmace, ești așijderi castelanei, | Ce, făr' de-a ți se cere ajutor, | Îl cari cu greu, de-a lungul subteranei | Noului grai, pe-ntăiul autor, | Spre-a-l scoate la lumina altei limbi | Cu alte irizări și cu alți lumeni... | Vezi să nu lase urme, cât îl plimbi, | Pe fila-nzăpezită,-n zori nerumeni!”

Motto-ul poemului acesta, „Traduceri aminte”, vine, netămăduit, din „Bonne pensée du matin” de Rimbaud: „À quatre heures du matin, l'été, | Le sommeil d'amour dure encore”.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE LITERATURĂ DE LA TIMIȘOARA

LA VEST DE EST / LA EST DE VEST

Ediția a X-a / 27-28-29 Octombrie 2021 / ora 18.00

ACASĂ

Hervé Le Tellier

András Forgách / Magda Cârneci

Simona Popescu / Bogdan Ghiu

Florin Iaru / Romulus Bucur

Petru Cimpoeșu / Daniel Vighi

Viorel Marineasa

Proiect cultural cuprins în programul cultural prioritar general al Centrului de Proiecte al Municipiului Timișoara, realizat cu sprijinul Primăriei Municipiului Timișoara și al Consiliului Local Timișoara

www.film.ro

Urma alege

Sanda GOLOPENȚIA

Cristian Pătrășconiu: Dacă spun „Bozovici”, ce vă apare în fața ochilor?

Sanda Golopenția: O casă cu etaj, ca în București, în curtea căreia descopeream cu uimire primele animale, o vacă, un purcel, păsări de curte, de la găini la rațe, găște și bibilici, prima grădină de zarzavat, prima fântână cu cumpănă, primii *ribizli* (un fel nemaivăzut de coacăze pe care le-am regăsit mai târziu cu nostalgie, din când în când, la Cluj sau Paris).

– **Dar Prigor?**

– O grădină în care creștea pătrunjel, unde am aflat, prin anii 1990, când am ajuns acolo, că fusese casa în care locușeră, ca tineri căsătoriți, bunica și bunicul meu. Casa nu se mai vedea.

– **Am putea spune așa: că ați mers, la propriu - și la propriu! – pe urmele tatălui dumneavoastră în Banat?**

– Inițial, am fost dusă la Bozovici de tatăl meu, în anul 1943, pentru a fi dată în grija bunicii, în timp ce mama rămăsese la București să nască al doilea copil, iar el, împreună cu o echipă a Institutului de Statistică din București, identifica așezările românești de la est de Bug, din Ucraina. La Prigor m-a condus, mult mai târziu, prietenul Tavi Doclin și nu am mai revenit. Venisem la o conferință organizată de el la Băile Herculane.

– **Vă mai amintiți prima dată când ați ajuns în Banat? De prima zi, poate?**

– Îmi amintesc de drumul spre Bozovici. Aveam

trei spre patru ani. Ploua. Eram într-un camion, sub o prelată, împreună cu tata, care venise la București (din Ucraina) să mă ducă la bunica. Mama rămăsese singură la București. După nașterea fratelui meu, Dan, a venit și mama, împreună cu el, la Bozovici, pentru o vreme. Ne-am întors apoi la București.

– **De ce iubiți Banatul?**

– Întâi, pentru că e și al meu, prin moștenire. Apoi, pentru tot ce mi-a oferit nemijlocit în timp. Banatul mi-a dat mult, pe multe planuri. Bozoviciul a fost primul sat cu care am venit în contact și pe această experiență inițială s-au clădit întâlnirile de teren cu sate din Oltenia, Banat și Maramureș care au urmat, în anii de studenție și de cercetare.

La Bozovici am fost expusă diversității lingvistice. Bunica folosea cuvinte românești nemaiauzite, spre care mă întindeam cu poftă: *șcățulă, paradise, hă, bunar, sporhert, podrum, astrucat, cramelne*. Sau vorbea nemțește cu unele din prietenele ei, mie revenindu-mi rolul de martor curios încercând să le priceapă. Mai târziu, când am publicat volumul III al *Rapsodiei epistolare*, scrisorile Emmei Golopenția, bunica, mi-au dezvăluit multe voci și întâmplări ale Bozoviciului. Trăiau în el pe atunci români, nemți, sârbi, cehi, unguri, un turc, o franțuzoaică. Am avut apoi norocul de a o întâlni, în timpul unui drum în Germania, pe minunata Tante Pico (Elisabeta

Lindner), care îi cunoscuse, în copilărie, pe bunica, pe tatăl meu și frații lui și care mi-a povestit despre ei.

Una din primele deplasări pe teren a fost în Banat, cu Ovidiu Birlea. Când am predat la facultate, la Universitatea din București, studenta de care m-am apropiat cu drag și admirație a fost Smaranda Vultur, care s-a întors la Timișoara și mai târziu m-a însoțit pe teren în Maramureș. Cu ea am rămas în legătură prietenească de atunci și până acum, și prin ea am avut prilejuri de a reveni la colegii bănațeni. După 1989, am întâlnit-o, în casa prietenilor Nicolae și Livia Both, pe Otilia Hedeșan. Cu Smaranda și Otilia am purtat un dialog bogat, cu publicații, lansări de volume, colocvii. Universitatea de Vest mi-a conferit în anul 2014 titlul de doctor *honoris causa*.

Aud și acum vocile grave ale Otiliei și Smarandei și Gaudeamusul intonat peremptoriu de corul Universității. În drumurile la Timișoara înviau în memorie glasurile bunicii, ale bunicului, revedeam zâmbetul melancolic al unui unchi îndrăgit și mă simțeam, cumva, acasă. Când am plecat din țară, am simțit nevoia de a trece pe la Bozovici.

– **Câte lumi sunt în această regiune pe care le cunoașteți – îmi vine să zic *nemijlocit* –, direct?**

– Lumea bozoviceană, a cărei cunoaștere am continuat să o adâncesc și după emigrare, întâlnind-o, după mulți ani, pe dna Elisabeta Lindner (Tante Pico), cronicar nesperat al Bozoviciului și al vieții Emmei Golopenția. Lumea timișoreană a familiei, cu bunicul, unchiul Romi, și cea universitară, vie, preocupată de semiotică, analiză contrastivă, istorie orală sau istorie a sociologiei. Lumea caldă a prietenilor de la Reșița, Octavian Doclin și Ada Cruceanu, cu revista *Reflex* și întâlniri de care m-am bucurat.

– **Am spune greșit dacă am aprecia că legătura – legăturile, de fapt, căci sunt numeroase și adânci – cu această regiune conturează unul dintre „bulevardele vieții” dvs.?**

– Pentru mine „bulevardele” corespund cotidianului, repetării relativ monotone a aceluiași traseu, apariției unui ritm, într-un anotimp al vieții. Nu e cazul Banatului, în care am ajuns doar din când în când, în momente, toate deosebite și ca atare memorabile. Ca și bulevardele de care am vorbit în cartea la care faceți aluzie, el mi-a fost însă, în parte, dat. Dar de Banat sunt legată în mod special și multiplu; el a devenit în ani din ce în ce mai adânc „al meu”.

– **Prigor vine, probabil, și de la formula „a se prigori” – cu sensul de „a sta în bătaia soarelui”. Iubiți soarele?**

– Tatăl meu se gândea la *prigorie, prigor*, nume de pasăre și mi-a plăcut să mă gândesc la un sat de munte în care poposesc prigorii. E adevărat însă că, poate, o fără-mă de gând la soare apărea și aici. Penajul prigoriei e viu colorat, în roșu, galben... Da, iubesc soarele.

– **Dar „Soarele Istoriei” – ce să facem cu el? Cum să acceptăm despre el ceea ce nu se poate schimba, cum să ne ferim de el? Mă refer, desigur, la soarele puternic, înșelător, al ideilor prea încinse...**

– Ferindu-ne de retorică și de insolație.

– **Care e combustia proiectului polifonic de care sunteți, în numeroase feluri, atât de legată? Definitiv legată, aș spune...**

– Vă referiți la unul din proiectele mele polifonice, consacrat readucerii în memorie a generației interbelice, cu căutările ei. Combustia e întotdeauna prea lentă, după gustul meu. Dar e inevitabil așa. E vorba de lucruri uitate, care se cer aduse la lumină în toată complexitatea lor, de oameni feluriți, fiecare cu o chemare, o întrebare, un proiect și de aceea, alături de publicarea operei lui Anton Golopenția sau Ștefania Cristescu, mi s-a impus, de la început, alcătuirea celor patru volume ale *Rapsodiei epistolare*, în care apar, în dialog cu Anton Golopenția, toți cei ale căror scrisori se păstrasera în arhiva tatei, dar nu numai, și a volumului *Sporul vieții* în care am inclus o parte din corespondența mamei mele, Ștefania Cristescu.

– **Cum a fost acea zi din 1997, când ați găsit cele două scrisori? Acestea, azi cunoscute, dar multă vreme ascunse – care au călătorit în timp 40 de ani până să ajungă la una din cele două destinatare.**

– La unul din cei trei destinatari. I-am trecut, firește, scrisoarea și fratelui meu Dan, care se află la București după o lungă perioadă petrecută în S.U.A. sau drumețind prin America Latină. Era o zi posomorâtă. Citeam în Arhivele Securității, situate în cartierul Militari, pe o stradă, mai exact un intrând, fără nume și fără număr. Dosarele procesului Pătrășcanu, pe care le parcurgeam, nu aveau sumar. Așa că scrisorile au apărut pe neașteptate. Aerian.

– **Aveți stiloul cu care scria în ultimii ani tatăl dumneavoastră?**

– Nu îl am. Mă și întreb dacă era acasă sau, cum a fost arestat la Biblioteca Academiei, tata avea stiloul la el și l-a folosit în scrisul declarațiilor cu o cerneală tot mai apăsătoare.

– **„Uită-te în cărțile mele” – așa v-a spus/ scris tatăl dumneavoastră. (Ne) sunt, (ne) pot fi cărțile – ca un fel de tată, ca un fel de mamă?**

– Nu cred. Cărțile sunt interlocutori care intervin, mai apăsător sau mai diafan într-o clipă sau alta a vieților noastre. Cărțile la care se referea tata erau cărți de statistică, în română sau în limbi străine. Se prezentau într-un moment ales parcă, în care puteam să dau sens imboldului. Cărțile mamei, înghesuite într-un raft din dormitor, erau și au rămas mai aproape de ceea ce puteam urmări. O parte din cele două biblioteci a călătorit pînă aici, la Providence. Altele se află la Biblioteca Centrală Universitară.

– **Cum sunt astăzi – în Banat, dar nu numai în Banat – tatăl dumneavoastră și mama dumneavoastră? Au dumnealor viața de acum așa cum se cuvine, au o postumitate dreaptă, au o memorie justă?**

– Nu știu să definesc o postumitate dreaptă, o memorie justă. Au existat gesturi care marchează neuitarea. La propunerea acad. Michael Cernea, Anton Golopenția a fost ales în unanimitate membru de onoare al Academiei Române. O stradă din Timișoara poartă numele lui. Am publicat cinci volume de *Opere* în care apar studii antume și postume de sociologie, demografie, geopolitică, statistică, pe măsură ce le-am descoperit, dar lucrul nu se încheie cu ele și despre ele s-a scris puțin, aproape deloc.

O lucrare importantă de demografie, *Populația României între 1700 și 1948*, reclamă încă mult efort al multor specialiști și, în afară de domnul Marcel Popa, directorul Editurii Enciclopedice, nimeni nu s-a devotat proiectului. La fel, se cere publicată activitatea lui la Conferința de Pace de la Paris. Practic, republicarea dintr-odată a unui volum uriaș de pagini, pe care am fost silită s-o practic, sperie și ține încă mai degrabă departe cititorii. Nu aveam așteptări. Dar m-ar fi bucurat un curs despre Anton Golopenția, un colocviu despre opera sau ideile lui în materie de sociologie, statistică, demografie. Domnul Cuceu a organizat la Cluj, acum mai mulți ani o întâlnire consacrată lui Anton Golopenția și Ștefania Cristescu-Golopenția, care m-a bucurat mult la vremea ei.

Sociologul Mihai Sorin Rădulescu, fost elev al mamei, i-a construit un frumos *Omagiu* în numărul special *Ștefania Cristescu-Golopenția – O personalitate marcantă a sociologiei românești (1908–1978)* al „Revistei române de sociologie” (nr. 3–4/2013). Altfel, atât despre Anton Golopenția cât și despre Ștefania Cristescu s-au scris articole și studii pe care nu le uit și țin să le salut.

– **Cum readucem la viață ceea ce a murit, ceea ce pare că a murit? Cum să facem magia aceasta?**

– Readucerea la viață depinde de fiecare om care citește o carte, un articol, un studiu. Marchează lectura un episod care se prelungește în viața cititorului sau o simplă informare? Cel sau cea care editează propune, ce se întâmplă ulterior contează, cititorii dispun.

– **De ce e așa de importată această magie? Și anume: magia de a înțelege că nu venim de nicăieri, că stăm pe umerii părinților noștri, a buniciiilor noștri?**

– Sau, pur și simplu, înainte de a înțelege, de a dori să știm cum au trăit, în ce au crezut, ce au gândit cei care ne-au precedat. Și de a acționa în consecință, făcând posibilă și întâlnirea altora cu ei, dacă ni se pare că ar fi utilă.

– **Altfel spus: cum e memoria o formă de iubire?**

– Memoria e un fel de a nu-i lăsa singuri pe cei care s-au dus. De a-i revedea sau imagina în gând, de a le descoperi miezul tare, încă darnic poate, și de a încerca să-l arătăm și altora, cine știe, urma alege.

– **Ce vă spune acum formula, recurentă la tatăl dumneavoastră, despre care ați vorbit și dumneavoastră la decernarea titlului de *Doctor Honoris Causa* de la Universitatea de Vest din Timișoara – „urma alege”?**

– Că numai moartea încheie proiectele noastre, așa cum ne încheie viețile. Că atâta vreme cât trăim, totul e încă posibil și se cere încercat.

– **Ce stat sau ce regiune dintre cele pe care le cunoașteți din Statele Unite seamănă cu Banatul?**

– Cred că nu am un răspuns la această întrebare. Dar mai am multe state de vizitat în Statele Unite, cine știe.

– **O ultimă întrebare: ce ați lua(t) cu dumneavoastră din Banat – din Banatul profund (fie el vizibil, fie invizibil) peste Ocean?**

– Plăcerea lucrului temeinic, bucătăria nedietetică.

Interviu realizat de
Cristian PĂTRĂȘCONIU

Un om releu

Smaranda VULTUR

Sanda Golopenția intruchipează până la perfecțiune un tip de cercetător care încet, încet începe să dispară în lumea noastră grăbită și tot mai superficială. Scrie în varii domenii, cultivând răbdarea și lucrul de lungă durată, privind mereu la cei care înaintea ei au bătătorit calea și au deschis un drum, au lăsat opere, articole, note de cercetare, scrisori, studii și comentarii, bibliografii ce pot pune temelia unei *tradiții profesionale*. Nu e vorba aici doar de probitatea fără de care îți pierdeai altădată definitiv stima și recunoașterea grupului sau a comunității științifice la care te afiliai, ci de mult mai mult.

Sanda Golopenția are talentul de a pune în mișcare cele mai neașteptate resurse pentru a imagina un dialog viu cu trecutul, dar și cu prezentul, pentru a pune vocile pe care le stărnește, chipurile pe care le evocă, vorbele pe care le citează, faptele pe care le relatează în relație unele cu altele și cu sine însăși, ca un centru din care se organizează și focalizează legăturile semnificative. Titlurile bibliografice nu sunt, astfel, doar punți spre o informare mai vastă, ci noduri și deschideri spre alte paliere, care ar putea pune în valoare un fapt, un detaliu, o informație, un schimb epistolar, un gest, o manieră de a spune, de a formula sau sublinia o idee, de a propune o interpretare.

Departate de a fi doar un mod de a inventaria și arhiva propria operă, cu trimiteri precise la anul primei comunicări publice sau al editării, volumul de care ne ocupăm aici ne ghidează prin labirintul unei vaste construcții ideatice, teoretice și recuperatoare, vorbind despre nevoia de a aprofunda și nuanța, cu gândul la folosul celui care ar explora același teren de studiu, ar avea nevoie de sprijin teoretic și metodologic sau ar apela la o perspectivă comparativă.

Așa cum face Sanda Golopenția însăși, raportându-și cercetările la cele ale Școlii Sociologice din București, în primul rând — căreia i-au aparținut ilustrații ei părinți, primele ei modele —, dar și la alți cercetători, mai tineri. Aceștia au împărțit cu ea același teren (inclusiv aici și lucrarea colectivă la traducerea, de pildă, a descântecelelor și la alcătuirea unei baze de date impresionante a acestora, *RLCD, Romanian Love Charms Database*, Brown, 1987) sau au publicat lucrări pe aceleași teme, ulterior publicațiilor ei. Că ia foarte în serios acest lucru și își păstrează curiozitatea vie, stau măturie prefețele la cărțile acestora, referatele la tezele de doctorat, mici studii în sine, bilanțuri ale disciplinei. Dacă ne gândim că a colaborat cu cercetători din toate regiunile României, din Basarabia și Bucovina, inclusiv ținuturile transnistriene, din Ucraina, Italia, Franța, Spania, Israel, SUA, harta conexiunilor ei culturale și a funcției ei de *om releu*, de transmițător activ, capabil să se deschidă diversității și să o folosească precum o hârtie de turnesol, devin și mai evidente.

Toate acestea sunt cât se poate de vizibile și în volumul la care mă refer aici, *Folclor. Etnologie. Antropologie* (Editura Academiei Române, București, 2021). E al patrulea dintr-o serie care urmează traseele cronologice ale publicațiilor au-

toarei, grupate în câteva domenii în care cercetarea ei a avut continuitate și a cunoscut strălucite performanțe: domeniul lingvisticii și poeziei (2016), pragmatica lingvistică (2017), semiotica (2019). Bilanțul propriei activități de cercetare și publicare (volumele au toate peste 500 de pagini) ne restituie un traseu de formare și afirmare, ne pune la îndemână o biografie spirituală și traseul unei cariere, făcând accesibile lucrări dispersate, la care nu am fi ajuns cu ușurință altfel, spre paguba noastră în primul rând, dar și volume care au cunoscut o binemeritată notorietate.

Dincolo de travaliul enorm de restituire a operei părinților ei, cu un rol de reconfigurare a câmpului disciplinei sociologice, de pildă — cum arăta, pentru Anton Golopenția, studiul excelent al lui Rostás Zoltán din *In honorem. Sanda Golopenția*¹ — se conturează un proiect de autoevaluare retrospectivă, riguros, amplu prin ce are de pus pe masa cercetătorilor, profesorilor, studenților, dar și celor curioși să afle mai multe despre România, despre tinerii ei de altădată și aspirațiile lor, despre felul lor de a lucra și a gândi sau pur și simplu de a trăi și muri, în vremuri de pace sau de război, în vremuri de liniște sau teroare și pribegie, de libertate sau de suspendare a ei.

Cu alte cuvinte, cartea bilanț a Sandei Golopenția se deschide mult dincolo de obiectul prim al cercetării. Listele meticuloase ale subiecților chestionați, tipologii ale acestora în funcție de rolul asumat în transmiterea repertoriilor, dar și a comunicării intra- și inter-comunitare, inventarierea formulelor sau cuvintelor care apar în descântece, clasificări ale acestora după funcții, dar și calități estetice, acțiunea de repertoriere tematică, dar și munca de editare, controversele dintre monografiști, proiectele abandonate, dar și lucrul lor în echipe, dialogul dintre scrierile lor antume și postume, schimburile epistolare, dar și schițări de portrete memorabile, deopotrivă ale subiecților din Breb, de pildă, și ale măestrilor cu vocație de lideri și de constructori instituționali. Toate acestea se adună pentru a măsura timpul și anvergura proiectului personal. Proiect cu mize multiple, ce pare a înainta fără grija lor explicită, mereu orientat în mai multe direcții, ce se completează fericit unele pe altele.

Dacă vrem să găsim un punct comun capitolelor de *Teorie generală*, *Descântat*, *Varia*, *Istorie*, *Recenzii*, *cronici*, *referate* și *Anexă*, îl putem găsi în ceva de care nu se poate dispensa nici etnologia, nici folclorul, nici antropologia: terenul. Putem relua ceea ce am spus mai sus în directă conexiune cu construirea lui, din care ies beneficii teoretice, cum ar fi conceptul de *Intermemorie* din cartea cu același nume, reluată aici, dar și descrieri și evocări ale întâlnirii cercetătorilor cu martorii lor predilecți, comportamentul pe teren al acestora în funcție de temperament, formare sau experiență.

Spiritul ludic și inventivitatea lui Mihai Pop, orientat în primul rând spre întâlnirea umană, în contrast cu spiritul taciturn și sobrietatea lui Ovidiu Bârlea, înclinarea spre epuizarea terenului și resurselor lui ale Ștefaniei Cristescu, pasiunea ei pentru lucru și ordonarea unui material imens (Cornova, Runcu, Șanț, Drăguș) pe care fiica îl pune în valoare

și interpretează în tandem², spiritul activ, mereu dispus la dialog și civilitatea lui Anton Golopenția, lucrul meticulos și recuperator de ritmuri, formule și construcții muzicale ale lui Constantin Brăiloiu, neobosit comparatist, amintirile, experiențele de teren ale coechipierului său, Harry Brauner, care ne uimesc prin detalii unicate.

La Drăguș, H. Brauner reușește în 1929 să-l convingă pe Nicolae Fogoroș, să-și părăsească locul de pe cuptorul pe care zăcea bătrân și bolnav, pentru a-i împărtăși un repertoriu inedit de cântece lăutărești și nu numai, dându-i pe durata înregistrărilor sentimentul de a fi pus în valoare și redându-i astfel bucuria

și cerințelor unui public urban.

Te impresionează și descrierea „acusticii” unui București interbelic în care *interferează strigătele oltenilor zarzavagii cu cele ale cărbunarilor, găzarilor sau iaurgiilor*, dar și zarva târgului Moșilor, colorat și *electrizat* de prezența grupurilor de călușari veniți din Pădureții Argeșului (pentru a fi duși apoi ca un trofeu la un festival londonez de cântec popular și dans din 1935, de cei care i-au remarcat și promovat).

Am încercat în aceste note de lectură să coborâm din perspectiva largă a ansamblului spre ceea ce se vede de la firul ierbii, pe teren, spre detaliile de viață,

și sensul trăitului, spre a muri apoi împăcat. O poveste cu tâlc despre virtuțile terapeutice ale întâlnirilor din teren, dar și un prilej de a medita la o antropologie a vârstelor, cu detalii despre mijloacele de înregistrare muzicală, dar și despre fotografiile ce imortalizau momentele acestea, ale lui Iosif Berman (evocat într-un superb film al lui Andrei Solomon de acum mai mulți ani). Mai putem afla cum a descoperit-o H. Brauner pe Maria Tănase și i-a creat un repertoriu din arhiva lui de teren, încurajând-o să culeagă ea însăși astfel de cântece și să le dea linia melodică potrivită vocii ei, dar

spre cuvintele care le fixează în memorie și ne fac să visăm la o lume pierdută. Știință și evocare, distanță teoretică, dar și vibrație emoțională, amintire și punere în scenă cu tușe literare — combinații atât de caracteristice, după mine, scrisului Sandei Golopenția.

¹ Zoltán Rostás și Theodora - Eliza Văcărescu (editori), *In honorem Sanda Golopenția*, Editura Spandugino, București, 2020, 664 p.

² *Adusul pe sus*, *Descântatul de dragoste*, București, Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2018

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA TIMIȘOARA

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2021 OCTOMBRIE

- 1 octombrie 1940 s-a născut **Ion Jurca Rovina**
- 3 octombrie 1969 s-a născut **Radu Pavel Gheo (Pavel Gheorghiță Radu)**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Henrike Brădiceanu Persem**
- 4 octombrie 1968 s-a născut **Daniela Rațiu**
- 4 octombrie 1970 s-a născut **Robert Șerban**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 6 octombrie 1950 s-a născut **Mircea Cavadia**
- 7 octombrie 1946 s-a născut **Veronica Balaj**
- 9 octombrie 1956 s-a născut **Daniel Vighi**
- 12 octombrie 1957 s-a născut **Ildikó Gábos**
- 12 octombrie 1968 s-a născut **Dana Nicoleta Popescu**
- 14 octombrie 1919 s-a născut **Mircea Șerbănescu**
- 19 octombrie 1954 s-a născut **Carmen Odangiu**
- 19 octombrie 1951 s-a născut **Dumitru Oprișor**
- 22 octombrie 1970 s-a născut **Daniel Luca**
- 23 octombrie 1951 s-a născut **Marlene Heckmann (Negrescu)**
- 25 octombrie 1945 s-a născut **Srboliub Mișcovici**
- 25 octombrie 1975 s-a născut **Lucian Emanuel Vârșăndan**
- 27 octombrie 1950 s-a născut **Kiss Andras**
- 27 octombrie 1954 s-a născut **Brândușa Armanca**
- 31 octombrie 1954 s-a născut **Ionel Bota**

Cui îi mai pasă de Freud?

Teodor BACONSCI

Eseist, diplomat

Psihanaliza (care a dominat psihologia veacului XX) a intrat în eclipsă, după ce a exercitat o nemăsurată influență asupra științelor umane, culturii și vieții sociale din Occident, împărțind această glorie intelectuală cu felurile declinări ale marxismului. Freudismul — extins în versiunea sa lacaniană ori contestat printre discipolii lui Jung — are totuși meritul de a fi sistematizat, corolar, lunga istorie a descoperirii inconștientului și de a fi proiectat asupra continentului „irațional” reflectoarele unei critici (am spune azi metaforice) în care mulți au denunțat, mai cu seamă pe meridianele pragmatismului anglo-saxon, o somptuoasă escrocherie. Practica psihanalitică a dat drept de cetate *nevrozei*, a conferit un statut „serios” arhaicei oniromanții și a inspirat un vocabular avangardist, cu urmarea că nu mai putem face arheologia modernității târzii într-un cadru conceptual străin de freudism, cu tot cu faimoasele lui „complexe”.

N-ar fi deplasat să deslușim în succesul acestui curent un avatar romantic opus capitalismului de matrice puritană, ceea ce ar explica deopotrivă dimensiunea pansexualistă a Școlii de la Frankfurt și entuziasmul generației „woke” pentru psihoterapie. Oricum, deși Freud a predicat inițial la Viena, la doi pași de noi, doctrina sa a prins doar în interbelicul românesc (inclusiv prin impactul lui Gide & André Breton) după care a dispărut, prin cenzură directă, în epoca marxism-leninismului autohton. Sub teroarea bolșevică, nici măcar psihanaliza „mic burgheză” din filmele lui Hitchcock nu ne-a fost accesibilă... Nu e de mirare că, în ultimele

fără nicio competență în domeniu și fără vreo terminologie alternativă, utilă analizei, povara reducționismului său, așa cum resimțeam reducționismul grilei marxiste. Asta nu i-a împiedicat, nici pe Marx, nici pe Freud, să aibă influența de lungă durată pe care au avut-o.

După 1990, moda *oblige*, evident că înclinam spre Jung, mai măgulitor pentru narcisismul nostru, mai poetic, fascinat de Nietzsche, cum se vede în *Cartea roșie* că era, mai transparent, mai dispus să se livreze. Surpriza a fost, însă, să-l percep pe bolovănosul Freud, care stă mut și așteaptă să te livrezi tu, cel de pe canapea (auzi! de ce canapea și nu scaun, sau fotoliu?), și apoi să-ți dea în cap cu nevrozele tale, ca mai influent pe termen lung. Și deși am fost plăcut impresionată să văd că toate psihoterapiile pe care ți le propunea cineva în România, la acea vreme deja, renunțau la explicația freudistă a tuturor problemelor noastre, în vreme ce în Franța pansexualismul își trăia, după 1968, o a doua, a treia tinerețe...

Ulterior, am citit cu mai multă detașare textele lui Freud despre nevroze, psihoze și, ca literată avidă de povești ce sunt, m-au interesat. Am continuat să prefer, totuși, acele orientări care explică șubrezeniile noastre sufletești prin afecțiunea și încrederea dobândite în primii ani de viață, de lipsa cărora, surpriză, mai toți oamenii care au ales profesia asta au suferit la rândul lor. Iar de reținut, am reținut ca pe niciun altul, un titlu: *The Inner World of Trauma, Archetypal Defenses of the Personal Spirit*, de Donald E. Kalsched, un junglian și el.

Rodica MATEI

Doctor în psihanaliză, psihoterapeută, traducătoare a lui Freud

De Freud însuși le pasă cel mai mult celor care încearcă să-i combată descoperirile. Ei își bat capul să-i găsească nod în papură ca persoană sau ca om de știință. Nouă, celorlalți, nu ne pasă neapărat de el, cât de teoriile sale. Ne preocupăm să aprofundăm lucrul cu inconștientul inițiat de el și să lărgim spectrul tehnicilor psihodinamice ce pot fi folosite pentru vindecare, recuperare, dezvoltare personală. În gândirea comună, Freud este asociat mai mult cu complexul lui Oedip, dar în cunoașterea comună au fost preluate multe din descoperirile sale legate de mecanismele de apărare, rolul viselor în viața afectivă sau descoperirea sinelui autentic. Acest fapt este un vis împlinit al lui Freud, anume ca teoriile sale să ajungă la fiecare om, să-l ajute astfel să fie mai mult în contact cu propriul inconștient. Nu ne pasă de Freud, dar tehnicile de parenting, atât de actuale, se bazează pe descoperirile sale privind nevoile emoționale ale copilului. Iar, mai nou, teoriile sale și ale celor ce l-au urmat, cum ar fi Melanie Klein sau D.W. Winnicott, fac lumină și ne îndrumă în înțelegerea funcționării de tip autist, tot mai prezentă în realitatea clinică de azi. Deci, de ce ne-ar păsa de Freud, când avem atâtea de făcut pornind de la descoperirile sale teoretice și clinice?

Lucian NEGOIȚĂ

Psiholog, psihoterapeut

Cui îi mai pasă azi de Freud? Au un copac sau o floare nevoie de rădăcini? Mai avem nevoie de părinți? Cui îi mai pasă astăzi de Leonardo Da Vinci, de Einstein, de Columb sau Galileo Galilei? Aparent, nimănui. Și totuși...

Sunt întrebări care ne provoacă la demersuri atât longitudinale social, cât și verticale temporal. Urmele acestui colos sunt peste tot în civilizația noastră, la mai bine de 130 de ani de la prima sa publicație *Interpretarea visurilor*, din 1899.

Ca psihoterapeut, recunosc faptul că nu pot fi obiectiv și afirm că în lumea psihologiei semințele gândirii sale sunt și vor fi prezente mult timp. Învățăm cum să conducem o mașină apoi internalizăm ca reflexe noile comportamente. Și, pe măsură ce exersăm, nu le mai sesizăm, doar le folosim. Așa și cu descoperirile marelui gânditor. Sistemul său de intervenție terapeutică, de sorginte medicală tip cauză-efect, ne îndeamnă să privim către trecut pentru a conștientiza sursele durerilor actuale pentru a putea schimba efectele unei traume, este în continuare larg folosit în domeniul sănătății emoționale.

Acest lucru se întâmplă mai ales în cultura occi-

dentală, cea germanică și cea francofonă. Americanii, mult mai pragmatici, au mutat focusul schimbării de pe analiza trecutului pe găsirea soluțiilor unei probleme, privind către viitor.

Freud ne-a ajutat, atunci când suferim, să identificăm strategiile noastre inconștiente, acele mecanisme de apărare psihică. Fiecare dintre noi le folosim. Uităm, negăm, purtăm măști zâmbitoare, folosim sublimarea creativă, ne deplasăm emoțiile, toate acestea fără a le conștientiza sau a ne mai păsa. Doar le folosim.

Ca într-un proces firesc de creștere naturală a sistemelor sale de gândire, și Freud a avut mulți copiii, terapeutic vorbind. Aceștia l-au venerat și apoi l-au contestat, după cum un adolescent își critică părinții. Iar la maturitate observă cu stupoare că a împrumutat și adaptat multe din ideile lor. Din sistemul său de gândire au plecat mai târziu, de exemplu, și teoria inconștientului colectiv a lui Jung sau teoria atașamentului formulată de John Bowlby.

Chiar dacă nu (prea) ne mai pasă de părinți, le datorăm existența. Fiecare din noi este liber să aleagă dacă, ce și cât îl utilizează pe Freud în muncă și viață!

Irina Margareta NISTOR

Critic de film, directoarea

Festivalului de psihanaliză și film

Bună întrebare! Cred că Freud e mai actual ca niciodată. Sigur, sunt în continuare unii care nici măcar nu știu bine să îi citească numele. Sigmund Freud – ”Ziggy” e mai actual ca niciodată tocmai în perioada de pandemie când psihanaliștii au de lucru, nu glumă. Cred că au de lucru chiar și între ei. Prin urmare, faptul că Freud le-a dat niște idei de unde să apuce o situație foarte complicată (să o apuce nu numai din copilărie), e în continuare foarte important acum.

Mă uitam recent la un film belgian – „Neliniștiții” se numește, care a fost prezentat și la Cannes –, al unui tip pe care îl cheamă Joachim Lafosse. La cinema, în sălile mari, în Belgia, se face un fel de interviu cu un personaj important și, între altele, una dintre întrebări este aceasta: care este filmul care te-a influențat cel mai tare? El răspunde „E.T.”, după care subliniază: mi-a zis mie psihanalistul că de aceea m-am făcut mai apoi regizor, pentru că am văzut „E.T.”. Mă rog, nu a ajuns chiar Spielberg, e destul de talentat, doar că filmele sunt chinuitoare. Există categoria aceasta a filmelor chinuitoare, despre care probabil că Freud ar fi avut multe de spus. Apropo de Freud și de prezența lui, l-am regăsit recent într-un film, de data aceasta venit din Tunisia, unde apare inclusiv tabloul lui Freud chiar și pe afiș. De data aceasta, are un fes pe cap: un fes turcesc, musulman. Un fes roșu. În rest, este cu barbă – despre care cunoscătorii de acolo spun, *aha, este de-al nostru, pentru că are barbă!* Firește, era... oarecum „de-al lor”. Tot semit — și arabii, și evreii sunt, toți, semiți.

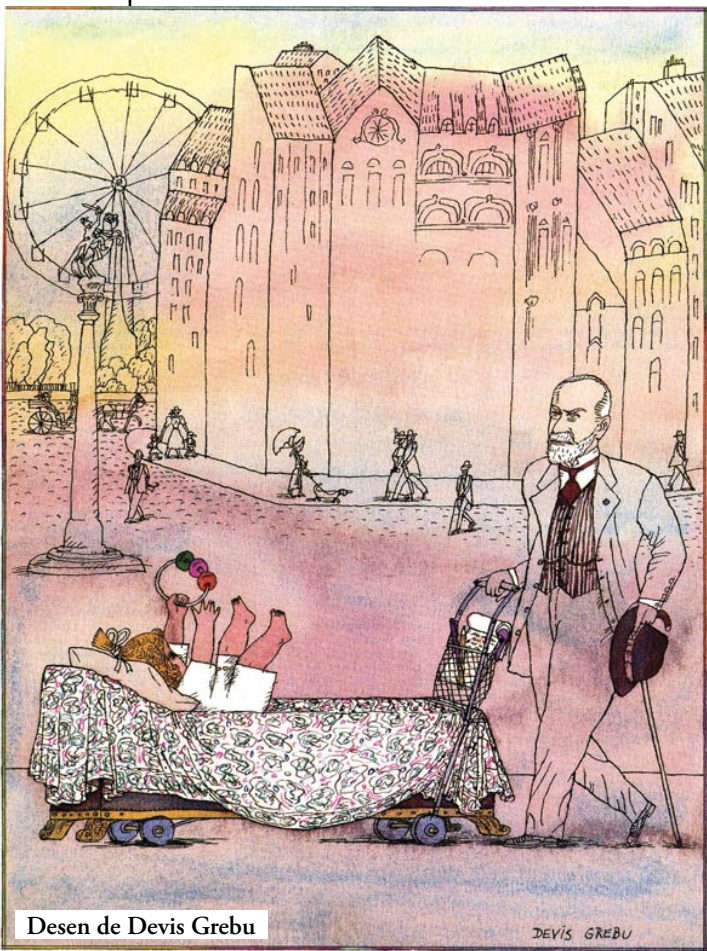
Pe de altă parte, Freud e util pentru cei care fac film, precum și pentru cei care scriu. Ei, precum Bertolucci merg, probabil, ca să se descopere la psihanalist și, dacă nu ar fi existat Freud și mirajul Freud (pentru că Freud e și un miraj!), probabil că nu ar fi putut să facă filme atât de tulburătoare. Prin urmare, e nevoie de Freud, dar cu condiția să nu fie tratat superficial, ci să fie descoperit așa cum se cuvine. Iar pentru asta, trebuie lăsați să vorbească specialiștii, și nu chibiții, ca mine. Chiar dacă, cu mare drag, de peste 10 ani, fac un Festival de psihanaliză și film și văd că lumea e în continuare interesată de acest univers tematic. E nevoie de Freud și la București, și la Iași, și la Cluj — și cred că pe tot globul!

Irina PETRAȘ

Scriitoare, critic literar

Nu încap, în locul strâmt al acestor rânduri, descrieri savante ale teoriilor freudiene despre inconștient, acte ratate, mecanisme de apărare, simbolistica viselor (am apelat la Freud în *Viața mea de noapte*, fiindcă ideea că „visul nu e altceva decât o formă particulară a gândirii noastre, făcută posibilă de starea de somn” convenea descrierii *în-sperienței onirice*); și nici comentarii legate de controverse și contestări. Voi răspunde, așadar, printr-o divagare vag metaforică, pe „lăturiș”.

Dacă îmi amintesc, din nou, că *păsarea* românească vine din latinescul *pensare* și că, prin urmare, dacă ne pasă de ceva/cineva înseamnă că îl încorporăm gândului nostru activ, salvându-l de la *ne-păsare* și ușurându-i *apăsarea* (ca variantă teribilă, atroce a *nepăsării*, a *ne-*

Desen de Devis Grebu

decenii, recuperările bibliografice s-au dovedit sporadice și puțin concludente pentru geografia ideatică a tranziției post-comuniste. Presupun că dacă n-am fi suportat asemenea desincronizări, mentalitatea românului mediu ar fi fost mai puțin dedublată între pudoarea fărănească reziduală și nerușinarea fals orășenească, stimulată prin „democratizarea” pornografiei. Atăta pagubă!

Doina JELA

Scriitoare

Habar n-am cui îi mai pasă azi de Freud. Mie în tot cazul nu-mi mai pasă, dar am o mare ciudă pe el pentru perioada destul de îndelungată, când mi-a păsat. Asta se petrecea în studenția mea, din deceniul opt al secolului trecut, când oriunde te întorceai și orice ziceai, ca femeie, te simțai pusă sub șablonul freudist, de nu-ți venea nici să deschizi gura. Din orice spuneai, rezulta fără dubiu ba că vrei să-ți înlături mama și să te măriți cu tatăl, ba că ți-e frică de sex, totul în tine și-n jurul tău era sexualitate, toate reticențele, timiditățile, neliniștile, visele cele mai poetico-filosofice. Resimțeam pe atunci,

gândirii), Freud s-ar cuveni să fie, azi, un privilegiat.

Ce lipsește societății contemporane e *gândirea* atentă a propriei existențe. Nenumărate simptome indică starea nevrotică în care ne-am împotmolit, asta și din pricina zgomotirii *in-otice* (adică huruindu-ți de-a dreptul în ureche) și traumatizante a *non-știrilor*. Omul de azi nu mai află nimic fundamental despre sine și despre lume, trăiește năuc sub reflectoare prea puternice, întretăiate, înșelătoare și colportează pripit, fără frunte, vorbe, palavre, bârfe. Nu mai are la îndemână tihna luminii pe jumătate scăzute, nu mai găsește răgazul de a scruta cu privirea mijită ce se întâmplă cu *înlăuntrul* său și cum își mai poate reface echilibrul cu lumea din preajmă.

Poate fi ușor identificată și isterizarea omenirii contemporane, semn, după Freud, al refulării unor traume emoționale, ascunse în inconștient. Ne aflăm în divorț cu trecutul și cu trecuturile noastre. Dacă nu e asumat lucid și calm, Trecutul „nu trece” ca să lase loc unui Viitor, ci bălțește fetid și hărțuiește Prezentul. Boala e planetară, se vede cu ochiul liber. Binele și Răul își schimbă semnele halucinant, de la o zi la alta. Gesturile nu se petrec la comanda minții, fiindcă mintea noastră interioară și-a răătăcit legăturile cu mintea din exterior (de citit *Mintea*, cartea lui Daniel J. Siegel). Lumea nu mai e – dacă o fi fost vreodată – *întreagă la minte*. Exagerez? Poate, dar foarte puțin.

Victor POPESCU

Redactor la Editura Trei

Ce face un mafiot când leșină brusc în timp ce pregătește un barbecue în familie? Simplu! Merge la psihoterapeut. Ca să afle de unde i se trage atacul de panică. Și ca să-și amintească lucruri incomode — cum a fost traumatizat, copil fiind, de o scenă în care tatăl său îl tortura pe un măcelar (de unde și repulsia față de carne, grătar etc.) Fanii serialului *Clanul Soprano* își amintesc desigur de durul Tony și de insolitele ședințe de psihoterapie la care se supune fără tragere de inimă. Terapeutul, „*mon psy*”, cum îi zic francezii, sau *shrink*-ul americanilor a devenit un personaj (dacă nu chiar un arhetip) atotprezent în filme și seriale. Poate fi psihiatrul psihopat (*Tăcerea mieilor*) sau psihanalista-detectiv (ca în *Fascinația* lui Hitchcock). Poate fi psihologul-călăuză ori terapeuta care se îndrăgostește de pacientul focos. Cabinetul psihologului fascinează. Și mintea lui, așijderea: ce se întâmplă în cabinetul psihoterapeutului? ce e în mintea lui? ne ghicește oare gândurile?

Fără să fie invocat explicit în aceste produse ale culturii pop, Freud e acolo, e printre noi, e cât se poate de actual. Motivul: orizontul în care se desfășoară psihoterapiile de diverse orientări este, în esență, conceput și structurat de geniul lui Freud. Sigur, tehnicile îi sunt criticate, teoriile îi sunt răsturnate, dar cadrul și relația pacient-terapeut au rămas, în esență, cam la fel. Acest proces de autocunoaștere, extrem de intim, care se întâmplă într-o psihoterapie nu s-a schimbat semnificativ de la Freud încoace. E drept, temele abordate nu mai sunt aceleași, iar pacientul nu mai stă culcat pe divan (apropo de canapelele psihanalistilor, Editura Trei are sub tipar un superb album ilustrat – *Magia divanului*). Cu toate acestea, diada pacient-terapeut rămâne în coordonatele trasate de Freud. Iar dinamica interpersonală din cabinet ne uimește, ne fascinează, ne aprinde fantezia. E ceva acolo, în mintea și în cabinetul terapeutului, care ne scapă – e ceva tabu, dar care poate fi și „cool”. Solistul trupei de rock Omul cu șobolani recunoaște într-un interviu că n-a citit textul omonim al lui Freud, dar, având nas de copyrighter, și-a dat seama că titulatura sună bine.

Că ne pasă sau nu, Freud este „cu noi” în două feluri: el supraviețuiește prin fiecare ședință de psihoterapie, dar a devenit și un *pop-idol*. La fel ca acel Einstein cu părul vâlvoi care ne scoate limba, ne-am obișnuit cu Freud-ul bărbos, care ne țintuiește cu privirea de după ochelarii săi rotunzi. O imagine de care am profitat și noi, la Editura Trei, pentru recenta serie de popularizare „Freud despre...”

Ioana SCORUȘ

Psihanalist, scriitor

Pe vremea când mă apucasem să-l citesc pe Freud, aveam impresia că intru, cu fiecare pagină, în posesia unui secret pe care doar eu îl aflu. De altfel, asta ni se întâmplă cu fiecare autor valoros pe care-l descoperim, la o anumită vârstă, prin experiență proprie. Genul ace-

la de scriere densă care te trimite, când și când, câteva pagini mai în urmă, să reiei ceva la care autorul face trimitere. Înaintam greu prin Freud, dar aveam convingerea că înțeleg tot. Mă înșelam, desigur. Lucrul acesta l-am aflat ani de zile mai târziu când, în plină maturitate efervescentă, mi-am început programul de formare teoretică în psihanaliză. Abia atunci aveam să aflu că grila mea de lectură de pe vremuri era cu totul greșită și că Freud nu poate fi înțeles fără un mai-cunoscător lângă tine. Travaaliul de înțelegere a durat doi ani, dar la sfârșit, Freud cel deprins în formare, era cu totul altul decât cel din lecturile mele febrile, de una singură.

Așa încât, am ajuns la concluzia, în timp și după câteva eșecuri, că este foarte dificil să-i explici cuiva, care pretinde că l-a înțeles pe Freud citindu-l singur, de ce lectură fără sprijin și fără ajutor nu asigură o apriorică înțelegere *corectă*, în litera și spiritul autorului. Pare un autor facil, căci avea talent la scris, dar talentul nu este decât o plasă de prins fluturi, în care lesne cazi, fără să știi. Este motivul pentru care niciodată nu (mai) intru în polemici publice – nici private, desigur – cu cei care, din afara domeniului psihanalizei, pretind că l-au înțeles pe Freud. Că l-au citit, îi cred, dar înțelegerea unui text este, uneori, altceva decât lectura lui.

Azi, Freud este studiat, în România, la nivel de studii de licență și de master la Universitatea Titu Maiorescu din București și în școlilele de formare în psihanaliză. Nu poți deveni psihanalist fără studiul lui Freud. Nu poți deveni psihanalist, dar poți deveni alt fel de psihoterapeut. Toate, absolut toate școlile de psihoterapie s-au constituit luând un mic capitol din psihanaliză și încercând să îl dezvolte într-o teorie de sine stătătoare. Sigur, lucrul acesta nu va fi spus public de către nimeni, ceea ce nu îi anulează valoarea de adevăr. Rivalitatea – inutilă și, pe alocuri, resentimentară, căci e loc sub soare pentru toată lumea – altor școli terapeutice tocmai aici rezidă, în a pretinde că au un aparat propriu, un model propriu, o teorie proprie și, mai ales, că obțin rezultate foarte bune cu pacienții lor.

Având în vedere că psihismul nostru este constituit majoritar dintr-o parte profund inconștientă de care nicio altă formă de psihoterapie nu se ocupă, cum s-ar putea obține în terapie rezultatele despre care se vorbește, câtă vreme tocmai această parte majoritară nu este luată în considerare? Este ca și cum ai pretinde că un bloc de zece etaje este trainic și de încredere pentru a fi locuit, în condițiile în care nu i-ai făcut niciun fel de fundație. Sigur că și alte forme de terapie dau rezultate, dar nicidecum atât de extinse cum vor să pretindă. Căci nu poți rezolva problema câtă vreme nu știi nimic despre cauza care a produs-o. Cauza, neatinsă, va produce mereu efecte – simptomele propriu-zise -, care, cel mai probabil, se vor manifesta altfel decât prima oară, căci este datorită psihicului de a se apăra, deghizând.

Nu știu cine-l mai citește azi pe Freud, dar știu că el este studiat în toate școlile de formare în psihanaliză din lume, care nu sunt deloc puține. Și, cu toate că se vorbește de ani și ani de zile despre moartea psihanalizei, ea rezistă bine mersi, se face cercetare în domeniu, se tratează o mulțime de oameni, este recunoscută în mod oficial ca metodă de terapie pertinentă, în unele țări este decontată de casele de asigurări de sănătate, se organizează conferințe și congrese, se publică foarte mult, așa că, da, psihanaliza stă cât se poate de bine, dar toate aceste lucruri sunt cunoscute de cei din interior, și nu de către cei care nu au nicio legătură cu psihanaliza.

Florin TOMA

Scriitor

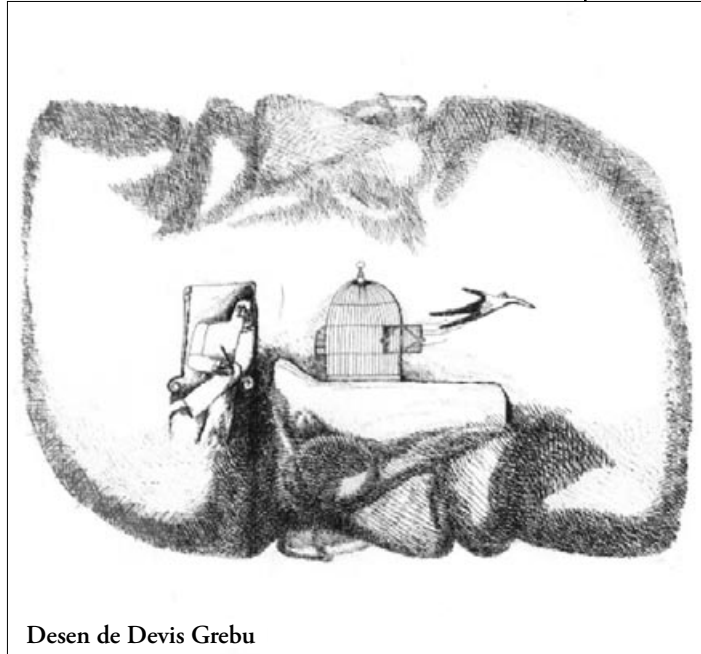
Faimosul cândva cabinet din Viena, de pe Berggasse nr. 5, a dispărut — iar, cu el odată, și mobile, și oglinzi, și sobe, și draperii, și statuete egiptene, și lampadare, și... „divanul domnesc”! — în timp ce el, doctorul, părintele nostru și al psihanalizei, tămăduitorul de suflete, s-a stins printre faldurile memoriei. Cu toate că, abisal vorbind, el n-a plecat nicăieri. Așa cum n-a plecat din lume femeia. Eva.

Istoria iubirii universale (exceptând perechile monorganice sau cuplurile statuare, cum au fost Paris și Elena, Dante și Beatrice, Antoniu și Cleopatra, Tristan și Isolda, Romeo și Julieta sau Henric al VIII-lea și Anne Boleyn) consemnează cele mai savuroase paradigme freudiene, chiar dacă e condimentată cu trădări, desfătări, felonii, perfidii, infamii, aventuri galante și depravante. Dar, asta e, atâta s-a putut!

Însă, de fiecare dată, femeile din aceste cupluri (și

din toate! – îmi șoptește conștiința culpabilă) au fost mai strălucitoare, mai ferchezuite existențial și, drept urmare, rămânând tot pe moșia lui Freud, nu trebuie să uităm o clipă că, fără ele, adică fără acel *grain de plaisir pimpant*, psihanaliza ar avea gust de iască. (NB: Știu că există riscul, dacă ajunge să citească amatorismele mele pe acest subiect, să-mi pun în cap una dintre minunatele mele femei-prietene, I. S., un foarte exigent și extrem de serios psihoterapeut-psihanalist. Dar asta e. Poate nu află.)

Acum, trebuie să ne reamintim acel *primum movens*: dădaca lui Sigi, cea care – își amintește Freud însuși – la lumina lămpii, „mă spăla cu o apă roșiatică, în care se spălase ea înainte”! *Sexabluțiunea*. Cu o realitate crudă, aproape naturalistă: sângele, simbolul vieții și al morții, în care copilul este scăldat, curge dintr-un loc unde este pătrunsă femeia și pe unde iese fătul. Printr-o singură frază – seacă, dar profundă, uscată, dar peremptorie, îndrăzneță, dar veridică, insinuantă, dar

Desen de Devis Grebu

revulsivă, etcaetera, dar etcaetera, părintele psihanalizei fixează legătura trupească dintre el și femeia primă, Femeia, evocată în autoanaliza lui ca fiind aceea care i-a fost „profesoară de sexualitate”. Că, de aici, micuțul Sigi a devenit doctorul, profesorul, savantul Sigismund Schlomo Freud (născut la Freiberg – astăzi, Republica Cehă, în 1856 și mort la Londra, în 1939), asta e cu totul și cu totul altceva. Un altceva incitant și fabulos, care face trecutul mai palpitant, mai divers și mai bizar în același timp.

Nu mă voi apleca asupra operei freudiene, pentru că mi-e frică. Termeni ca isterie, incest, conștient, inconștient, Moi și Ța, Moi și Sur-Moi, ori tabu, refulare sau defulare pur și simplu mă sperie. Îmi dau aceleași degerături neuronale și frisoane pe șira spinării ca și menuetul lui Boccherini cântat la fierăstrăul electric, într-o noapte cu lună sângerie hăpăită de vârcolaci.

Apoi, nici nu mai văd rostul acestor concepte, acum, în secolul ăsta nevrotic peste măsură și condus la groapă de un alt tip de morală, când – după o serie de evoluții ce au dus la exploziva eliberare sexuală, cu toate „ramurile” ei, mă gândesc la liberalizarea contracepției, apoi a avortului, la avântul feminismului (aș zice ușor isteric, dar mi-e teamă că mă bagă la *#metoo!*), la corectitudinea politică, în care totul este egal cu totul, inclusiv bărbatul cu femeia sau invers (nu există nicio diferență, pentru că aceasta ar duce imediat la segregare!), mă gândesc la militantismul voios-pecinginar(!) al minorităților sexuale, la acceptarea unor *performance-uri* explicit erotice, la utilizarea internetului pentru toate pozițiile posibile și, în fine, la apariția unor aplicații pentru întâlniri desfrânate – este limpede că am ajuns să ne întrebăm dacă, în societatea aceasta haotică (și haotizantă!), psihanalistii, această sectă de oameni curioși, cu misterioasele lor cercetări și revelații insondabile, puse plocon pe canapeaua istorică, ar mai juca vreun rol.

Astăzi, aidoma golfului, de pildă – un sport care, în ciuda exhortațiilor unor promotori autisto-caraghioși, nu poate deveni o plăcere populară – psihanaliza rămâne o preocupare de nișă. Utilă, fără îndoială, dar elitistă până la ocultețe. Iar bătrânul Freud – un timbru.

Anchetă realizată de
Cristian PĂTRĂȘCONIU

Cui îi mai pasă de Freud?

Occidentali în aspirații, orientali în obiceiuri

Alexandru BUDAC

Cu aproape douăzeci de ani în urmă, am citit captivat esul lui Ioan Petru Culianu, intitulat *Un corpus pen-tru corp*, unde istoricul religiilor compară perspectivele mai multor cercetători – medievști, psihanalști, filozofi ai culturii, antropologi – asupra felului cum percepția noastră corporală s-a schimbat din Antichitate până în secolul XX. Am găsit acolo o bibliografie care, la începutul anilor 2000, când devenisem interesat de filozofia minții și de motivațiile psihologice ale sculptării trupului, părea – și, în bună măsură, așa și era – inaccesibilă în România. Între timp, am reușit să-i citesc pe câțiva dintre specialiștii menționați de Culianu. Ideile unora au rămas cu mine, pe alții i-am parcurs doar și i-am abando-

nat imediat, întrucât m-am prins că grupul din care făceau parte susținea dogme ideologice, mai degrabă decât o deschidere umanistă sau științifică onestă. Ca să nu mai spun că si-logismul ce mi-a reținut atenția la vârsta de atunci – „Dacă îmbrăcămintea este o continuare a corpului și

corpul semnifică o continuare a minții [...]” –, și care îmi suna ca o noutate revoluționară, mi se pare acum truism.

Clasicistul german Bruno Snell explică de ce Homer și contemporanii săi nu aveau o înțelegere a trupului ca totalitate organică, și nici o noțiune coerentă referitoare la minte sau la „suflet”. Totuși, puteau corela funcția hainelor cu dispoziția. Presentimentul morții, de pildă, la eroii *Iliadei*, presupune aproape întotdeauna invocarea metonimică a nopții ca veșmânt învăluitor al ochilor ori membrelor părăsite de viață.

După Evul Mediu, în Renaștere, când corpul nu mai face strict obiectul tabuurilor creștine, revărsarea creativității vestimentare aduce o tensiune între trup și suflet. John Donne, reprezentativ pentru poezia metafizică din barocul englez, confundă în mod asumat, eretic (și erotic), *striptease*-ul de alcov cu ex-tazul devoțional, comparând patul cu templul, și pe îndrăgostiții eliberați de haine cu sufletele despovărate de corpuri. Nu cunosc un exemplu mai bun de traducere a dezbrăcatului grăbit în revelație mistică: „Unpin that spangled breastplate, which you wear/ That th'eyes of busy fools may be stopp'd there./ Unlace yourself, for that harmonious chime/ Tells me from you that now 'tis your bed-time.”

Uneori, în artă, nici nu e nevoie de cap – la propriu – ca să exprimi senzații însoțite de poziții politice. Renée Cox, remarcabila artistă afro-americană născută în Jamaica – a fost numită, pe bună dreptate, o Grace Jones a artei performative – își folosește trupul ca pe un fetiș vivanț în *Black Leather Lace-up*, accesorii sado-masochiste pe fundal strident, galben crom, resemnificând

radical tropul taliei feminine reprezentată ca o clepsidră, așa cum îl știm, printre altele, din tabloul *Madame X* al lui John Singer Sargent, din pictura suprarealistă, din celebra fotografie *Corset* realizată de Jeanloup Sieff ori din apariția Sofiei Loren în *The Millionairess*. În *Black Leather Lace-up*, șireturile ce deformează carnația nu constituie accesorii de fantezie BDSM, ci metonimie pentru tortură și umilință, așa cum imediat recunosci-bilele *dreadlocks* rastafariene ale artistei, singura parte vizibilă din creștetul aplecat în față, evocă între omoplați șfichiul de bici al proprietarilor de sclavi.

Modele vestimentare sunt semnul unor prefaceri de mentalitate, demonstrează și Andrei Oișteanu în „Sunt-em ceea ce purtăm. Schimbarea la haine a României”, esul ce deschide *Moravuri și năravuri* (Polirom, 2021). În primele decenii din veacul al XIX-lea, preferința – salutată, nu fără rezerve ironice, de Alecu Russo, critica-tă de conservatorul Eminescu – generațiilor tinere din Moldova și Țara Românească pentru „hainele nemțești”, în detrimentul straielor otomane, e o modalitate în plus de răspândire a ideilor revoluționare preluate din Occident. Hainele și accesoriiile turcești, etalate în special de boieri, sunt acum percepute drept o moștenire fanariotă nefastă. Induc lenea, moleșeala – prin intermediul șalvarilor – și servilismul, căci ișlichele și calpaclele greoaie constrâng capul să stea mai mult plecat.

Dimpotrivă, „hainele nemțești”, scrobite și strânse de curele, jiletci și corsaje, impun corpului verticalitate fizică și morală. Vocabularul se îmbogățește cu denumirile unor materiale textile precum „olandă”, „floranță”, „anglie”, „americă”. Decelând posibilele surse etimologice ale pânzei din urmă, Andrei Oișteanu consideră că ar fi mai credibilă ipoteza lui Lazăr Șăineanu, care identifică originea materialului din bumbac în fabrica de textile Amerika din Leipzig.

Ori de câte ori Andrei Oișteanu scoate câte o carte nouă, mă reped la raft cu nerăbdarea rezervată de regulă continuărilor dintr-o serie polițistă, convins că va dezlega câte un mister etnologic sau antropologic la fiecare pagină. Stilul este degajat, clar, liber de jargon, iar frazele își arată cu sportivitate efortul de documentare, indiferent că Oișteanu scrie despre manele sau despre disputele teologice medievale dintre creștini, evrei și musulmani. Am exultat la primele eseuri din *Moravuri și năravuri*, consacrate hainelor, obiceiurilor culinare și trupului artificial la români, pentru că observațiile avizate și intuițiile astute ale lui Andrei Oișteanu mi-au amintit de lucrurile cărora le dedicam mai mult timp și interes în trecut. Ca fost adolescent al anilor '90, receptiv la infuzia de culori neon, denim și gecii încărcate de insigne și ecusoane pop-rock – argoul nostru se schimba la viteză cu care ni se înmulțeau accesoriiile –, am rămas sensibil la transparența etosului în felul cum ne închidem fermoarul sau în locul unde ne străpungem urechile, cu atât mai mult cu cât m-am simțit mereu exilat într-o cultură lipsită de simț artistic și educație vestimentară.

Andrei Oișteanu deduce același lucru, subtil, argumentat, din reticența băștinașă față de lornioanele și recuzita *dandy* aduse de bonjuriști de la Paris sau de la Viena, dar mai cu seamă din oroarea împărtășită de țărani și cărturari – clasici, prin manuale – față de emanciparea femeilor. Ei disting în machiaj, în „sulimanuri”, fie masca diavolului, fie manifestarea crasă a depravării și lipsei de sinceritate. Aș adăuga doar că, din nefericire, asemenea percepții retrograde nu au rămas de domeniul trecutului. Am cunoscut în generația mea destui bărbați dispuși să le impună partenerelor restricții vestimentare sau cosmetice din așa-zise rațiuni etice.

Un alt topos imuabil din mentalitatea românească ar fi echivalarea actelor de corupție în terminologie culinară. Pe de o parte, lexicul necinstei atestă moștenirea turcească: „tain”, „bațșîș”, „temenea”, „ciubuc”, „peșcheș” ș.a.. Pe de altă parte, poporul înțelege și descrie acțiunile liderilor ca pe o înghionteală dezgustătoare la crăpelnită: „În politica românească, ori mănânci, ori ești mâncat. Cu alte cuvinte, ori stai la masă,

ori ești în farfurie. Nu este vorba doar că partidele mari «le înghit» pe cele mici sau că politicienii «se mănâncă» între ei, «se mușcă» unii pe alții, «ling unde au scui-pat», «mușcă mâna care i-a hrănit», «înghit gălușca» sau «o broască răioasă», «mănâncă bătaie la alegeri» etc. În general, totul se leagă de faptul că puterea politică este strâns asociată cu termeni alimentari precum «ciolan», «mălai», «cașcaval», «oală cu smântână» sau «borcan cu miere».” Proliferarea unor asemenea expresii ține atât de îndelungata școală a sărăciei, cât și de obiceiurile românești, cum ar fi încurajarea socializării prin ospete și chiolhanuri. Dincolo de satire, poante și insulte gazetărești, ne avertizează Andrei Oișteanu, dihotomia „sătui versus flămânzi”, încetățenită în percepția alegătorilor, are consecințe dintre cele mai nocive asupra desfășurării procesului democratic.

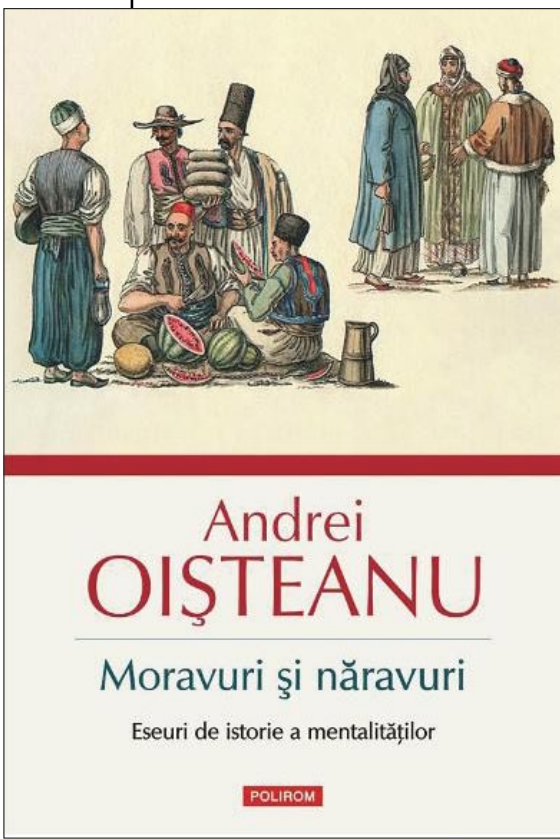
În esul de istorie a religiilor „Insula, marea și flu-viul în imaginarul colectiv”, scris ca un omagiu adus metodei lui Eliade, Oișteanu investighează absența simbolisticii acvatice din mitologia românească. Am moștenit o simbolistică uraniană și una htoniană, însă nici măcar la geto-daci nu pare să fie atestată vreo divinitate a apelor. Lipsa interesului pentru navigație – paradoxală, dacă ne gândim că locuitorii acestui spațiu au avut la dispoziție Dunărea și Marea Neagră – m-a dus cu gândul la observațiile lui Odiseu, ajuns pe tărâmul ciclopilor, observații în care descifrăm atitudinea grecilor față de culturile închise. Frații lui Polifem trăiesc izolați, anarhici, fără sistem politic, scot oile la păscut din peșteri, nu știu să obțină vin din struguri, și – oroare! – nu-i interesează construcția corăbiilor, pentru că nu vor să cunoască alte lumi, alte obiceiuri. Stau și mă întreb ardeleneste, pe unde o fi nimerit Odiseu?

Orice antologie implică riscul inegalității pieselor selectate. Nu pot să nu disting în „Rohmani-brahmani. Călătoria unui motiv în spațiu și timp” o ficțiune personală, un exercițiu de *wishful thinking* din partea lui Andrei Oișteanu. Nu am competențele necesare pentru a evalua filiațiile etimologice și simbolice propuse de autor între miticii rohmani (sau „blajini”) și nago-mudrii/ gymnosofiștii din India, dar portretul pe care i-l face lui Alexandru Macedon – Oișteanu încearcă să ghicească până și psihologia tânărului rege –, bazându-se în special pe relatările lui Plutarh, Diogene Laertios și observațiile succinte ale lui Aram Frenkian din *Scepticismul grec*, m-a surprins puțin.

Probabilitatea ca Alexandru să fi umblat pe plajă după Diogene din Sinope mi se pare la fel de mare ca posibilitatea întâlnirii dintre el și Talestris, regina amazoanelor. Până și efigia reală se pierde în mit. În timpul vieții nu s-au bătut monede cu profilul teribilului cuceritor, iar celebra frizură – *anastolé* – blondă, menită să sugereze coama leonină, era recognoscibilă în Epoca elenistică precum cărlionțul de pe fruntea lui Superman, astăzi. Istoricul britanic Hugh Bowden ne asigură că aproape tot ce știm despre viața lui Alexandru Macedon ne-a parvenit din propaganda romană, în cadrul căreia aura lui falsificată era folosită drept model pentru întărirea autorității cezarilor. Cred că Andrei Oișteanu supralicitează sursele antice, atribuindu-i lui Alexandru receptivitate filosofică și simpatii yoghine, dar, până la urmă, cine poate băga mâna în foc?

Eseul în două părți, „Duelul și onoarea masculină la români”, cel mai lung din carte, mi s-a părut și cel mai descriptiv, poate pentru că l-am citit abia acum, după studiul consistent pe aceeași temă scris de istoricul Mihai Chiper. În orice caz, nu strică să ne reamintim că dueliștii români preferau calomnia și mica înțelegere în locul pistolului/ spadei și secunzilor vigilenți. „Trânta dreaptă” rămâne un clișeu de basm.

Multă vreme am considerat că, după Ioan Petru Culianu, nu a mai apărut niciun savant român capabil să aducă o schimbare de perspectivă în tabieturile noastre culturale. Andrei Oișteanu îmi dovedește că m-am pripit. Dacă tot a rămas cu noi, alegând o carieră în țară, sper că vom fi capabili să-i apreciem inteligența, erudiția și munca pasionată.

Fenomenul Urmuz

Alexandru ORAVIȚAN

Ajunsă la al zecelea volum, colecția de „biografii romanțate” a editurii Polirom face încă un pas spre desprinderea de concepția unei specii periferice, „pseudoroman”, ce fusese desființată de critica românească în manieră repetată pe parcursul ultimei jumătăți de secol. În 1973, Adrian Marino tranșa în aparență definitiv problema biografiei romanțate, „noțiune dintre cele mai confuze”: „Că aveam de a face cu un «hibrid», produsul unei interferențe supărătoare de planuri, profund contradictorie și deci iritantă, fantezia împingând într-o direcție și documentul în alta, nici nu mai trebuie apăsă.” Odată cu titlurile publicate în colecția editurii Polirom, „hibridul” dintre document și fantezie pare decisiv armonizat; rezultatele sunt forme literare rotunde, reușind un echilibru între rigurozitatea documentării și originalitatea abordării, izbutit de către cei mai notabili autori ai literaturii române contemporane.

Al zecelea titlu al colecției, *Urmuz. Cei dintâi trăsniți*¹, semnat de Alexandru Vakulovski, nu doar întărește fundamental și armonios legătura dintre document și fantezie, ci și lărgeste amplitudinea demersului biografic. Pentru cei ce se așteptau ca Vakulovski să recurgă la mecanismele deja clasice ale reprezentării din majoritatea biografiilor romanțate precedente, deci o încercare de situare a persoanei Demetru Demetrescu-Buzău în ecuația literară conținută de pseudonimul Urmuz, surpriza e de proporții însemnate. Prezentul demers de radiografiere biografică își găsește solul fertil nu în parcursul existențial al lui Demetrescu-Buzău-omul, ci în identificarea coordonatelor fenomenului Urmuz în spațiul literar românesc din prima jumătate a secolului trecut. Dimensiunea strict biografică este consumată majoritar în primele două capitole, dedicate nașterii și morții lui Urmuz.

Astfel, autorul semnalizează încă din debutul cărții că miza sa este în altă parte: conturarea unui parcurs romanțat al primului val avangardist din literatura română și a universului născut din acesta.

Cosmogonia avangardistă pe care o construiește Alexandru Vakulovski strat cu strat ține, bunăoară, de două coordonate-cheie: opera urmuziană, publicată minimal în timpul vieții autorului, și dimensiunea ubicuă de *performance* a avangardei. Mergând în contra nihilismului și a frondei adesea reproșate scriitorilor avangardiști, Vakulovski topește textele urmuziene în propria scriitură și le oferă spațiu amplu de diseminare publicului contemporan, convertindu-le în ax central al cărții. În aceste zone tari ale cărții, Alexandru Vakulovski demonstrează fără pic de tăgadă caracterul esențialmente lucrat al textelor lui Urmuz, efortul literar fiind pigmentat la nivel global de însemnele migăloase ale rescrierii. În fapt, Vakulovski practică la scara întregului volum un demers de (re)(trans)scriere a operei urmuziene și de (re)integrare a acesteia în circuitul ideatic al timpului de atunci și de acum.

În ceea ce privește dimensiunea de reprezentare publică a textelor lui Urmuz, Alexandru Vakulovski optează pentru conturarea unei micro-geografii literare. Toponim central e lăptăria lui Enache Dinu, în care avangardiștii se strâneau pentru a realiza veritabile spectacole din textele lor, mai cu seamă din cele ale lui Urmuz, devenit un soi de patron spiritual al întregii mișcări. Sunt bifate și integrate în geografia literară urmuziană și locuri precum Casa Capșa, frontul bulgar al celui de-al Doilea Război Balcanic sau Bufetul de pe Șoseaua Kiseleff, locuri-cheie pentru decriptarea parcursului existențial al scriitoru-

lui și omului Urmuz. De asemenea, utilizând metoda tipică a tăierii și reasamblării pieselor textuale, autorul biografiei romanțate inserează periodic decupaje din revistele *Punct*, *Contimporanul*, *75 H.P.*, *Bilete de papagal* sau *Urmuz* pentru a completa harta urmuziană, probând astfel amploarea și dinamismul manifestărilor avangardiste în spațiul românesc, pe de o parte, și rolul central ocupat de spiritul urmuzian în interiorul acestora, pe de altă parte. Nu în ultimul rând, de mare importanță sunt și locuitorii acestei geografii literare urmuziene, „cei dintâi trăsniți”, fără de care fenomenul Urmuz nu s-ar fi bucurat nici pe departe de impactul cultural considerabil pe care l-a avut: George Ciprian, Sașa Pană, Stephan Roll, Tristan Tzara, Victor Brauner, Geo Bogza, Tudor Arghezi ș.a.

Strălucită în *Urmuz. Cei dintâi trăsniți* e și scriitura lui Alexandru Vakulovski, căruia îi reușește melanjul dintre stilul său inconfundabil și contaminarea parțială cu spiritul textelor urmuziene, mustind de umorul absurd al asocierilor novatoare, atent cumpănite. Decupajul unor scene, precum cea a morții biologice și a învierii de dincolo de mormânt, în spațiul percepției și sensibilității literaturii și creației, este cinematografic:

„Ochii cadavrelor se deschid și văd deasupra sa zeci, poate sute de sfinți. Până acum a auzit doar plânsul femeilor. Acum vede. Vede și simte aripile argintii. Simte cum rana i se cauterizează, cum se desprinde de rana acoperită cu măiestrie. Pasărea argintie îl ridică din sicriu și aude zumzetul sutelor de păsări venite la fereastra capelei. Porumbelii, ca la un semnal, se ridică și ei în aer și fac cercuri în jurul crucii. Lucrurile încep

În derivă

În siajul a două romane și a unui volum de proză scurtă, Lavinia Braniște și-a obișnuit cititorii cu o perspectivă pe deplin asumată asupra lumii post-comuniste, plasată cu aplomb sub semnul incertitudinii. Protagonistele ei sunt, în bună măsură, intru-chipări ale conformismului corporatist, victime ale mirajului unui trai așezat în România secolului XXI, în care un profil familial problematic se suprapune peste dezamăgiri afective și deziluzii în materie de relevanță ontologică. Caracterul eminentemente ordinar al protagonistelor Laviniei Braniște e ceea ce le face cu atât mai intrigante prin raportare la dezvoltările narative la care sunt supuse. Identitatea acestora nu se construiește *ab initio*, ci e clădită gradual, prin plonjarea în miezul narațiunii, unde situațiile de criză ori confruntarea cu necunoscutul oferă spațiu predilect pentru neașteptate și semnificative întâlniri cu sinele.

Al treilea roman al autoarei, *Mă găsești când vrei*¹, trece în revistă programatic toate aceste dimensiuni ale unei scriituri deja consolidate. Trama e aproape banală: Maria, o reprezentantă a generației corporatiste, aflată în derivă între diferite locuri de muncă și într-o poziție delicată în raport cu părinții, îl întâlnește într-un avion pe Victor, un bărbat după care tovarășele de generație ar suspina: prezentabil, inteligent, atent la detalii și potent nu doar din punct de vedere financiar. Luată de valul îndrăgostirii, Maria renunță la toate formele de independență și decide să-și transpună întreaga existență alături de Victor. Însă ea nu realizează în primă instanță că sub suprafața aparent fără cusur a relației se află un mister fundamental: cine este cu adevărat bărbatul care i-a dat viața peste cap și a făcut-o dependentă afectiv și financiar?

Dincolo de acest strat narativ de suprafață văduvit de originalitate și de recursul la mijloace minimale de individualizare a personajelor, zonele fertile din punct de vedere literar în romanul Laviniei Braniște

să se vadă de tot mai departe. Vede cum un sicriu e dus din capela la groapă, cum pământul îl acoperă. Vede un bărbat plângând deasupra unei foi, scrie ceva și lovește cu palma biroul.”

În egală măsură document și fantezie, opul lui Alexandru Vakulovski dedicat fenomenului Urmuz reușește nu doar să dea măsura unui moment-cheie din istoria literaturii române ci, mai cu seamă, să resuscite spiritul unei creații situate dincolo de granițele timpului, care nu au fost niciodată îndeajuns de cuprinzătoare pentru unul dintre reprezentanții de seamă ai avangardei românești: „Doamne, zice Demetru, cât de rapid trec lucrurile în memorie, aș mai fi stat pe aici dacă nu mi se părea că totul e cu încetinitorul.”

¹ Editura Polirom, Iași, 2021, 216 p.

se află în altă parte. Mai întâi, alegerea autoarei de a derula retrospectiv filmul întâmplărilor acționează în manieră neașteptată; în loc să funcționeze sub forma cronicii unei despărțiri anunțate, narațiunea la persoana I fascinează tocmai prin incapacitatea Mariei de a decoda fisurile de pe suprafața relației și prin dimensiunea martirizantă conferită de efectul răvășitor, de vertij, al îndrăgostirii.

Pe un alt palier se află simetria inversă internă: pe măsură ce relația Mariei cu Victor ia avânt, cea a părinților ei se destramă, pe fondul depresiei pricinuite de moartea amantei de-o viață a tatălui ei. Urmează ca, în finalul cărții, raporturile să fie iar inversate – finalul relației dintre Maria și Victor e dublat de un nou început în căsnicia părinților: „Ceea ce am condamnat la părinții mei (de ce nu s-au despărțit?) m-a apăsă în relația mea (de ce m-am despărțit?). Ceea ce nu mi-a plăcut la ei (că n-au avut forța să se elibereze) se pare că aș fi vrut pentru mine (de ce n-am avut forța să rămân?).”

Planuri paralele există și în cazul lui Victor, care are o problematică legătură cu fratele său și cu iubita acestuia. Relația acestora se află tot sub semnul unor secrete bine ascunse, care ajung să răzbată, periodic și intempestiv, la nivelul legăturilor dintre personaje. Permanenta situare pe nisipuri mișcătoare echivalează cu o derivă existențială, marcată de absența certitudinii în cunoașterea Celuilalt: „Se spune că suntem născuți pentru a învăța și creierul nostru e într-o continuă transformare, poate dacă am fi conștienți de cât de fluid e totul am lua-o razna, de aceea o numim adaptare și nu trădare. A minții noastre față de noi.”

În aparență un roman duminical, cu o scriitură limpede, directă, fără înflorituri inutile, *Mă găsești când vrei* are, totuși, și adâncimi promițătoare. Impresia dominantă este, însă, că în acest al treilea roman al său Lavinia Braniște e departe de a-și fi dat măsura întregului talent care a propulsat-o în rândul celor mai importante voci (încă) tinere din proza românească de azi.

¹ Editura Polirom, Iași, 2021, 200 p.

Alexandru VAKULOVSKI

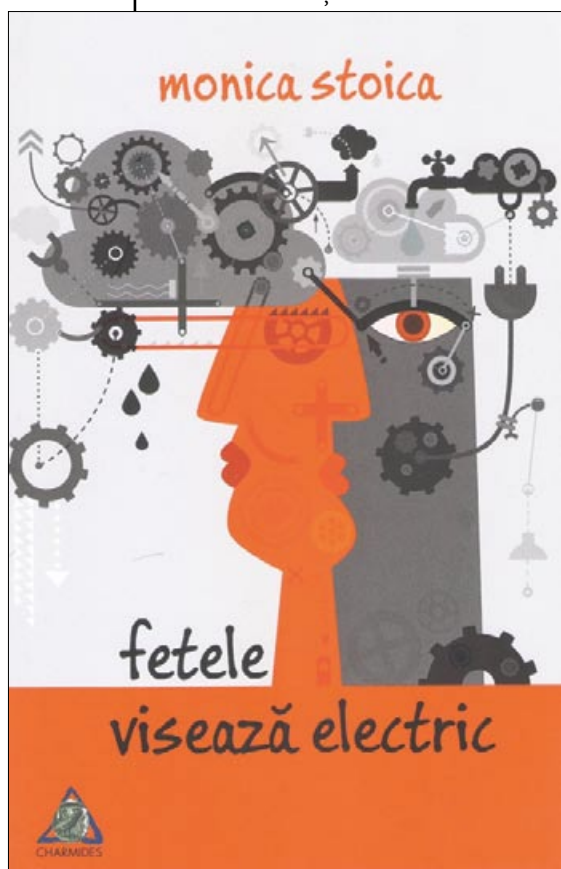
Urmuz
Cei dintâi trăsniți

Creierul diamantin și (hiper)realitatea

Grațierea BENGHA

Surprinzător a fost debutul Monicăi Stoica. Am remarcat volumul *Fetele visează electric* (Charmides, 2019) încă din momentul apariției – pentru volta extensivă a imaginarului, pentru precizia apocalipticului urban și a proteicului defazaj uman. În continuitatea lui Val Chi-mic, a Liviei Ștefan sau a Angelei Marinescu (fără fondul ei visceral) a fost așezată Monica Stoica de către Teodora Coman: poeta „este o «milennială» care trece de la dualisme ontologice, cu paradigma revoltei sau a rezistenței, tipice umanismului agonice, la o experiență de tip imersiv, care definește cultura high-tech, cu practicile ei de codare-decodare și cu «extazul» himeric”.

Primele poeme din *Fetele visează electric* pun alături viziuni care sechi ează portrete de grup. Discursul (consecvent cu tehnica asocierilor insolente) lasă loc inserărilor vizionare, înepător deturnate: „ce frumos luminează substanța de contrast/sistemul nostru circulator./ ce lună de limfă, ce vezicule de ploaie,/ ce himen de piatră astu-

pă aceste cluburi în noapte./ [...] să ni se dea tiare și sânge albastru./ privirea scânteietoare a actrițelor/ din golden age-ul hollywoodian./ în orașele cu tipi sumbri și inteligenți./ în orașele unde ni se dau pe mână/ cărți de credit și crucifixe./ cu băieți care ne deschid cuștile/ ca unor obiecte de muzeu./ noi proslăvim iraționalul și criza./

radicarea sistemelor filozofice.”... (*Fetele*) În aceeași matrice stilistică a sinelui falsificat intră și *Băieții*, cu o replică bine calculată în efectele de insolitare imagistică a portretului și de fixare într-un univers pe cât de hipnotic, pe atât de degradat: „părul nostru miroase a magnolii și mosc./ chipul nostru e lin și impetuos./ noi știm că timpul e gând./ că putem să ne mințim singuri/ până ajungem să credem./ noi, regii cluburilor și ai maghernițelor./ egoștiții regatelor cu cuști aurite, virilii./ noi, care sperăm la iubirea intensă, la transcendență./ cerem să ni se dea ceva pur, o temă, o supratemă./ gloria actorilor noir, infatuarea și sprezzatura./ în orașele cu lolite și banii peșcheș./ în orașele cu femei cu inimi din metal de înaltă puritate/ și picioare albe și buze cărnoase./ [...] (*Băieții*)

Poemele indică nomadismul unui subiect care poate transcende mai mult decât sinele și formele lui de reprezentare - prin asumarea unei hibridizări între biologic și tehnică informațională. Răspicat asumat de pe ambele maluri ale genului, „noi” implică o subiectivitate postumană interrelațională, care lasă cale liberă reasezărilor afective și etice. De aici încolo, vocea poetică își continuă peri-plul (ca „suflet de prăsilă, băiețoi-că febrilă”), cartografiind spații urbane (acaparate de hipertehnologie și însuflețite de personaje marginale), în timp ce articulează extinderea relațională, transformativă. Pe un întreg sistem al dependențelor mizează *Fetele visează electric*, dar ieșite din tiparul subordonărilor tradiționale (de gen, de clasă socială, categorie biologică și bionică etc.). Găsim, așadar, relații 1. de

ordin afectiv (față de traiectoria personală dezorganizată, dar și față de tot felul de personaje ex-centriche, prostituate, homeleși, cerșetori, psihopați, bipolari, fata surdo-mută și băiatul hebefrenic, „nebuna Sevastița”, Mamaie Sidonia ori „Maria Scarlat, escortă”), 2. de ordin intelectual (prin raportarea la un adevăr care trebuie demascat și dezideologizat), 3. la nivel ontologic (prin cvasi-fuziunea conștiinței umane cu rețeaua tehnologiilor actuale).

Transformarea neuronală se află dincolo de rezervorul de metaforizare, iar metamorfoza realității – doar parțial percepută. Poezia traversează (și) zonele în care schimbarea e greu perceptibilă și o face printr-o caligrafie spongioasă, impregnată de reacții emoționale și (dis)continuități mentale. Imaginea poetică e mai reală decât realitatea. Nu imită realitatea. O substituie. Chiar dacă e o reproducere, posedă calitatea de a dinamita ordinea – în sensul dat de reprezentarea înrădăcinată în noțiunea de imitație. Artificialul devine dominant în *creierul diamantin*, care extinde „câmpul vizual ecranat”. Visul a lăsat de mult în urmă nodurile care îl legau de evazionismul romantic. De terapii evazioniste. De iraționalitatea suprarealismului. De dimensiunea fantastică și suprarealistă a onirismului. Acum, visul configurează o realitate care este (deocamdată) virtuală. Consider că această accepțiune a visului (și care la Felix Guattari e discutată pornind de la „universurile imateriale deteritorializate”) e nucleul de sens al viziunilor pe care le are un subiect poetic atât de sensibil la interconexiunile transversale dintre segmentele realității.

Între realitate și vis, transferul se face prin racordul iluziei (în care se topec și cele mai puternice opoziții) și se oglindește printr-o revărsare de imagini spre un sens ultim, coagulant (paradoxal) în derularea lui entropică:

Policromie

La tot pasul întâlnim, în vremea din urmă, imaginea curcubeului. Discretă sau ostentativă. Punctului de atracție din desenele copiilor i s-au suprapus simbolul recurent al diversității și emblema speranței în lockdown-ul pandemic. Dar și un poem poate fi, la rândul-i, curcubeu. S-a întâmplat în 2019, în plină desfășurare a Festivalului Baroque II Urban, când Robert Șerban a făcut un pariu și un experiment, într-un spațiu public timișorean. „Pariu, fiindcă am vrut să aflăm dacă sunt în stare să scriu poezie timp de opt ore, continuu. [...] Apoi, fiindcă am vrut să arăt că scrisul implică rezistență, concentrare de durată, acuitate, energie. [...] Performanța mea a fost și un protest tăcut față de modul în care e perceput, deseori, scriitorul român: un personaj care nu face mare lucru.” *Poemul curcubeu* (Casa de Pariuri Literare, 2021) este consecința acestui pariu. E un poem scris pe o bobină de hârtie folosită în tipografie, lungă de 15 metri, ale cărui versuri scrise, fiecare, cu altă culoare se ivesc dintr-un exercițiu policrom de inspirație, fixare a conștiinței și duranță.

Ca atare, un performance - în care era de urmărit nu numai produsul poetic, ci și procesul de creație. Sau mai ales acesta. (Urmele lui sunt încapsulate în fotografiile de la sfârșitul cărții, care se recuplează la poetica imaginii și la așezarea subiectului în lume.) „Cu cât poemul înainta, cu atât intram mai adânc în inima lui și eram furat de mișcările ei. La ora 6 seara m-am oprit, m-am ridicat de pe scaun, mi-am tras sufletul și am rulat înapoi poemul de 15 metri”, mărturisește Robert Șerban.

Poemul curcubeu captează (și dispersează) memoria, trăirea și atmosfera. Le pune în ordine necesară pentru ca inserțiile narative să nu se oprească la evidențierea devenirii subiectului în raport cu timpul său. De fapt, memoria individuală preia și metabolizează nutrienții memoriei colective: „eram fericit când se lua lumina/ [...] întunericul stinge ceva în mine/ și îmi dădea un fel de curaj/ unul mic/ așa cum are un puști de 11 12 13 sau 14 ani/ nu făceam nimic cu el/ cum am aflat că aproape nimeni/ n-a făcut nimic cu curajul ăla/ dar îl știam ascuns/ și era suficient”. Sau: „te-ai gândit de câteva ori să convertești/

„mă strângea de mâini ca-n spații concentraționale,/ îmi urla-n ureche că e bad boy, cu toate hainele lui/ made in china,/ cu transpirația lucind, dar aurul se în-negrea pe mine/ în preajma lui,/ [...] vorbeam agresiv și ne iubeam în fâșii de trafic,/ atunci ieșeau de sub pietre extraterestre./ cu limbile sfichiindu-ne chipul/ ca niște rase domesticate de câini./ pe lângă pereții mânjiți de var graffiti urină funingine,/ treceau, cu viteză mică, dubițe de la laboratorul/ criminalistic.” (*crime scene*)

Hipnotică (prin suprapunerea dintre realitate și hiperrealitate) este vocea poetică din *Fetele visează electric*. Nu disprețuiește nici golul, nici preaplinul. Nu exclude nici gesticulația, nici imobilismul. Nu ignoră nici structura, nici informul. Poate distorsiona imaginea în ramă distopică și converti captivitatea în eliberare. Poate reasambla și preschimba dispozitivele (hiper)realității, ca parte din continuumul natură-cultură sau spațiu-timp. Provocată prin îndepărtarea de identitatea unitară și de raționalitatea morală, detenta explozivă a imaginarului e imprimată într-un discurs nervos, aglutinant, a cărui recuzită incitant-vizionară și senzual-apocaliptică aduce în prim-plan funcția ontologică a hibridizării („animalul cu mâini de cauciuc”) și a relaționalității: „așa că alegem culoarea neagră,/ rochiile/ și costumul de latex/ să ni se dea ceva pur,/ ceva neiertător, fiola cu otravă,/ trena de dantelă cu perle, mînjită de sînge,/ implanturile neuronale,/ o luptă armată pentru iubire”. Subiectivității nonunitare din poeme, identificabile în chipul copilul ilegal, al ex-centricului și al cyborg-ului, i se atașează, până la indistinție, responsabilizarea de a identifica legăturile transversale dintre social, etic și estetic – ceea ce face ca subiectul să devină nomadic, expresie polivocală a (teoriei) complexității.

Deși se desfășoară preponderent prin juxtațiuni narative, poezia Monicăi Stoica e străbătută de fluxuri de emoție și interacțiuni, concentrare de realitate și hiperrealitate, vagabondaj și imobilism, arhitectură discursivă lucidă și fantazare delirantă. Din montajul succesivelor upgradări ale subiectului poetic, iese la iveală pigmentul proaspăt al experimentării.

tremuratură ăla în dans/ dar nici baterii pentru tranzistor / nu se găseau decât cu pile ori cu noroc,/ iar la priză, la priză la priză/ unii băgau câte-o sârmă și-o terminau/ pentru totdeauna cu frigul”.

Între băiatul care visează nu „doar fete de clasa a XII-a/ ci și arme sofisticate cu infraroșu/ cu care îl ținteam pe nea Nicu în căciula lui de astrahan” și elevul îngrozit de examenul de Treaptă se întinde paleta de semnificații ale aneantizării. Totuși, *Poemul curcubeu* nu dezmente simplitatea senină din creația precedentă a scriitorului. Întâlnirea directă cu alte ritmuri ale cotidianului e condiționată și condiționează, la rândul-i, un tip de cunoaștere holistică a spațiului. Amplasamentul subiectului într-o geografie care nu e doar loc, ci și factor de influență își găsește cu greu un canal de reprezentare în afara timbrului poetic.

În versurile lui Robert Șerban, satul bunicilor și orașul părinților devin, printr-o continuă metamorfoză în jurul unor „celule germinale” (în termenii lui Julien Gracq), un loc-mijloc, ca spațiu ivit din întâlnirea între individ și lume sau ca ordonare a experienței fenomenologice care se prelungește într-o geografie aflată în căutarea sensului. Activat în imaginar prin ceremonialul poetic, spațiul intră într-un proces de reordonare, chiar dacă semnele vizibile vestesc domnia entropiei: „îmi plăcea la țară și chiar la coada vacii/ unde mai stăusem uneori să o urmăresc pe bunica/ [...] mamă să-nveți carte să n-ajungi ca mine/ îmi spunea ea din senin/ iar eu mă trezeam din spuma laptelui/ într-o lume ce n-avea milă/ nici când îți voia binele.” În timpurile strâmbe evocate de Robert Șerban, bunica îi conferă existenței verticalitatea necesară. De aceea, memoriei traumei i se atașează, pe alocuri, gravitatea unui memorial.

Aflată în preajma derizoriului, notația din *Poemul curcubeu* se răsucește astfel încât să îngăduie surprinderea unei epoci muribunde și alocarea unui adevăr. Ori resituarea față de idoli din peșteră sau din for. Scria Hannah Arendt (în *On Revolution*) că memoria umanității noastre e cârmuită de poeți. Poate că are dreptate. Dar, cum prefer suplețea unghiurilor în locul formulărilor permanentizante, închei scriind că *Poemul curcubeu* așteaptă o lectură fără clișee și lipsită de resentimente. O lectură dezinhibată, în contextul unui *performance* ce presupune amestecul autenticității, teatralității, sclipirilor și umbrelor. (G.B.)

A lor va fi Împărăția

Marian ODANGIU

Întâmpinată cu elogii - între alții - de Alex Ștefănescu, Daniel Cristea Enache, Ion Predescu, Viorel Marineasa și Tudor Crețu, Diana Farca s-a bucurat de un debut pe cât de aplaudat, pe atât de neobișnuit prin ceea ce a urmat: prima sa carte, *La Limită* (Editura Marineasa, 2015), a fost republicată de două ori: în 2018, la Editura Stylished, și în 2021, la Editura Eleprint. Al doilea volum, *Spitalul de suflete*, a fost lansat, tot în 2015, la Editura Stylished, și editat din nou, în 2021, la Editura Eleprint. Romanul distopic *Noi doi* (Editura Eleprint, 2020), a devenit în scurt timp, scenariul unui lungmetraj. În prima jumătate a lui 2021, scriitoarea a revenit cu o culegere de eseuri satiră flash-fiction cu un titlu cvasiparodic, *Viața ca o ceapă*, și cu un al treilea roman, *Umbra ta*.

La fel de adevărat este și că Diana Farca e fondatorul și managerul companiei *Editura și Agenția literară Eleprint*, specializată „în descoperirea, promovarea și publicarea de autori autohtoni în România, în Republica Moldova și în străinătate”, al Companiei *Stylished Books* și al *Timișoara Film Society*, cea care promite să lanseze, în toamnă, și producția *Noi doi*, ecranizarea romanului apărut anul trecut.

Faptul că scriitoarea a ales să-și (re)publice de atâtea ori cărțile la propriile edituri și să le pună, tot prin ele, în valoare ține, pe de-o parte, de buna urmărire și gestionare a tirajelor și a destinului lor, din dubla postură de *autor* și de *agent literar* și, pe de altă parte, de ”specializarea” în scrierea de *best seller*-uri. De cărți, adică, perfect mulate pe gustul contemporan, care se parcurg ușor și care au toate ingredientele necesare pentru a satisface așteptările cititorului de azi: acțiune dinamică gen *thriller*, derulare cinematografică, predilect vizuală, discurs direct, percutant, nonconformist, natural, sinceritate, personaje/psihologii numeroase și diverse, istorie, ideologie, melodramă, suferință, durere, seninătate, mister, aventură, erotism, senzualitate, iertare, resemnare, regăsire și, mai ales, masive pasaje cultural-educative, amestec de date reale și ficțiune (*docuficțiune*), ce ating cu precădere sfera dezvoltării personale. Altfel spus, cărți care beneficiază de acel set de strategii literare care vin din spontaneitate și instinct și sunt menite să stimuleze empatia și să țină prizoniere, de la început până la sfârșit, atenția și interesul celui ce le parcurge.

Dacă în *Spitalul de suflete* incursiunea narativă se desfășura pe parcursul a șase zile (luni-sâmbătă), într-un număr egal de capitole, în *Umbra ta**, acțiunea se întinde, într-o numărătoare inversă, începând cu ultima, pe durata a patruzeci de zile: ”Atât postesc creștinii - notează, spre final, Diana Farca -, se roagă iudeii pentru a primi răspuns la întrebările care îi frământă sau meditează hindușii pentru a-și trezi potențialul creativ, latent, a rupe sau a crea tipare mentale. În nenumărate religii și culturi ale lumii, atât stă o proaspătă mămăică în repaus acasă, pentru a se recupera, înainte de a reveni în comunitate [...] personalitatea poate fi influențată prin exerciții de scris pe o perioadă de minim patruzeci de zile, putem rupe un obicei nociv în douăzeci de zile și forma altul benefic în tot atâtea [...] atât a fost ispitit Mântuitorul de deșert”. Și, am adăuga, tot în cea de-a patruzecia zi, după ce a trecut prin vămi și s-a închinat lui Dumnezeu, sufletului i se hotărăște sălaşul până la obșteasca Înviere.

Această explicare a neobișnuitei arhitecturi este necesară, constituind chiar structura de rezistență a întregii construcții epice. Cele patruzeci de zile reprezintă timpul vindecării și revenirii depline la viață a pro-

tagonistului fără nume, fost combatant în Legiunea Franceză pe frontul ”războiului de uzură” din nordul Africii, ”peregrinul”, ”prăpăditul”, ”rătăcitul” salvat din apele înghețate ale lacului de la răscrucea dintre Alpii Graici și Penini, luat în grijă și tratat de călugării franciscani de la mănăstirea cisterciană din Trecătoarea Marelui Saint Bernard, la granița dintre Italia și Elveția. Ei sunt și cei care - notează altundeva Diana Farca - ”ne-au dăruit prima bibliotecă atestată documentar în România (1179), care a funcționat în cadrul abației din Igrîș, județul Timiș și filiala de la Cârța, județul Sibiu”...

Pe parcursul revenirii la viață, a recuperării sinelui și a memoriei pierdute, ”prizonier al gândurilor și al circumstanțelor”, stăpânit de ”obsesia trecutului”, dominat de pierdere, sub umbrela orgoliului, ”a fricii, indiferenței și iubirii”, mereu în confruntare cu sine - ”omul din vis” -, protagonistul străbate în cele patruzeci de zile calea sinuoasă către descoperirea ”omului interior” și către acceptarea propriei ființe. Un drum al *mântuirii individuale* ce are în prim plan viața lui Hristos. Fiecare dintre aceste patruzeci de zile este ”o nouă luptă cu el însuși, în trecerea subtilă de la soldatul care a murit în apa bocnă a lacului, la omul vindecat care va îngropa securea războiului”.

Treptat, cu ameliorări vizibile de la o dimineață la alta sub atenta și dedicată îngrijire a lui François, prevostului mănăstirii, și a doctorului Michel, beneficiind de atenția lui Pierre, îngrijitorul de câini Saint Bernard, de prietenia calmă a bucătarilor așezământului în care ”Hristos este hrănit” - Adnan și Niko, a stewardului Pascal, dar și a jucăușei Clarice, eroul recuperează pas cu pas ”timpul pierdut”: cu un tată alcoolic, părăsit, în prima copilărie, de mamă, el a fost crescut de o bunică a cărei icoană îl însoțește, ca un ecleror, pe durata întregii experiențe de recuperare a *eului* și a *credinței* în Dumnezeu. Destinul lui e un puzzle ce cuprinde secvențe din adolescența ”apăsată de lipsuri”, eșecul devastator al iubirii cu Sara, ”fetișcana cu nume de prințesă ebraică”, în urma căruia ajunge să se înroleze voluntar în Legiunea Străină, episoade din brutală viață de *legionar*, împărțită între severitatea rigorilor cazone, antrenamentele dure, marșurile fără sfârșit prin deșert și traiul în *păcat*, împănate de excese bahice, aventuri amoroase în *bordelul militar controlat*, răzbunări, crime și confruntări absurde.

Toate la un loc, ”robii cu șapte peceți, care trasează același cerc vicios de la căderea omului în păcat, mândria, desfrânarea, lăcomia, iubirea de arginți, invidia și, pe alocuri, lenea”. Purgatoriul prin care eroul trece e îmblânzit doar de monahii adăpostului cistercian, la rândul lor, personaje care și-au întors fața către Dumnezeu după expriențe oarecum similare, redescoperind, în lăcașul de cult, satisfacția și bucuria nemărginită a iubirii aproapei și a sacrificiului necondiționat pentru semenii.

Acțiunea romanului se petrece în 2012, însă detaliul este nesemnificativ. Epicul e supus unei permanente mișcări de du-te-vino, ce anihilează cronologiile și îi îngăduie prozatoarei, pe lângă impunerea unui ritm alert care ține cititorul cu sufletul la gură de la un capăt la altul al cărții, și asimilarea a nenumărate pagini documentare, privitoare la geografia și tradițiile locurilor de la răspântia dintre Alpi și Penini, dar și la multe dintre momentele importante ale istoriei lumii, de la campaniile lui Darius, cuceririle lui Alexandru Macedon și războaiele medice, la traversarea Alpilor de către armata franceză în frunte cu Napoleon Bonaparte, și de la războiul peloponeziac și legendele greco-romane, la confruntările cu răzvrătiții din Africa de Nord și Deșertul Lut, în Iranul de azi.

E un amestec aleatoriu de analogii, completări, explicații, note și ”fișe de lectură”, mai degrabă agluti-

nate decât impuse de logica interioară a firului narativ, interpretabile ca o mărturie a faptului că Dumnezeu transcende timpul și spațiul și că în El trebuie căutat începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor, al faptelor și întâmplărilor. Dincolo de o asemenea perspectivă, împrejurarea pare a fi materializarea directă a amplului efort documentar ce stă la temelia romanului, efort de consumat în totalitate!, despre care Diana Farca vorbește într-o lămuritoare confesiune:

„Am făcut un an de studiu biblic, am vizitat cantonul Valais și valea Aosta, am studiat viața preotului misionar martir Maurice Tornay, a antreprenorului Simon Murray și a conaționalului Paul Anastasiu, pictor oficial al Armatei Franceze, date istorice puse la dispoziție de către domnul Prof. Dr. Claudiu Sergiu Călin, arhivar al Diecezei Romano-Catolice de Timișoara și am in-

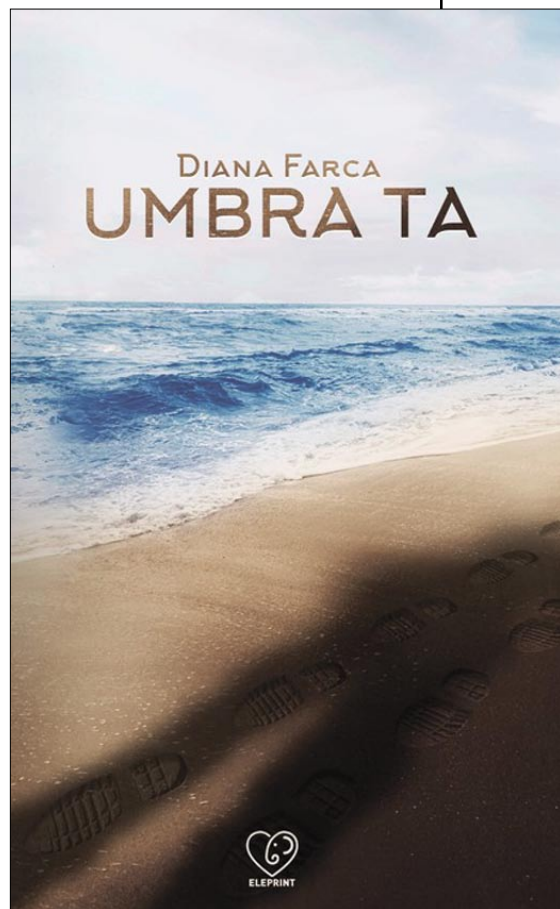
tervievat-o pe doamna Prof. Dr. Ruxandra Dana Chirileanu, de la Spitalul Clinic Județean de Urgență din Timișoara, pentru lămuriri medicale”. E o confesiune ce sugerează că, aidoma eroului din roman, scriitoarea a parcurs ea însăși, după revelațiile produse de o carte a pastorului penticos-

tal, teologului și scriitorului Vladimir Pustan (autor al prefeței romanului), complicatul drum către credință, ”purtată de furtuni” până ”să răspundă chemării lui Dumnezeu”...

La polul opus al acestui abudent amalgam de informații istorice și culturale, amplele reflecții și trimiteri la tainele și adevărurile creștine, la normele și preceptele biblice, sunt integrate ceva mai firesc în materia epică. În egală măsură, aceasta se datorează ambianței în care se desfășoară acțiunea romanului (mănăstirea cisterciană), dar și asumării totale de către prozatoare a acestor ample detalii intelectuale și de credință. Diana Farca vorbește despre propria carte ca despre ”un roman creștin”. *Umbra ta* este un *roman ecumenic*, în care sunt asimilate, pe lângă elementele creștine, meditații despre *metanoia* grecească, taoism, hinduism, și liberul arbitru. E o *parabolă* a drumului către credință și Dumnezeu, în care, pe lângă numeroasele citate și comentarii religioase, apar și cugetări personale pline de miez, marcate, adesea, de un difuz lirism.

Cu ”o biografie de prozator american” (Viorel Marineasa), inteligentă, cultivată, subtilă și convinsă de vocația ei, Diana Farca reușește să impună, prin acest al treilea roman, un stil nou, nu foarte obișnuit, de a scrie o proză ușor de citit, tulburătoare prin profunzimile de dincolo de suprafețele mișcătoare ale primei impresii.

*Diana Farca, *Umbra ta*, Editura Eleprint, 2021.

Giganți și proscriși

Alexandru RUJA

Volumul *...în numele celor „proscriși”*, cu accentuat caracter recuperator, îl readuce în atenție pe Nicolae Florescu, critic și istoric literar cu o bogată activitate în spațiul literar românesc, atât la publicațiile importante și de anvergură pe care le-a condus, ca „Manuscriptum” și „Revista de Istorie și Teorie Literară”, iar începând cu 1990 revista „Jurnalul literar”, cât și prin cărțile publicate, cercetări cu carcater de sinteză, unele unice prin metodă și mod de realizare, cum este *Istoriografia literaturii române vechi. Evoluția metodelor de cercetare* (1996).

...în numele
celor „proscriși“

Editura Jurnalul literar

În privința cercetărilor asupra literaturii române vechi, a studiilor de medievistică, rolul lui N. Cartoian a fost important, iar Nicolae Florescu le va evidenția într-o carte dedicată autorului *Istoriei literaturii române vechi*, o istorie bine cunoscută acum, dar obturată în

perioada când realiza cercetarea: *Nicolae Cartoian regăsind calea spre Padova* (2001). Nicolae Florescu a avut acces la cercetarea „arhivei personale” a lui N. Cartoian, dar cu nenumărate dificultăți, deoarece, locuința fiind „invadată de chiriași”, biblioteca Profesorului a fost „transformată într-un spațiu comun, la dispoziția tuturor locatarilor, dispuși adesea să o transforme într-o prelungire a bucătăriei sau, mai exact spus, într-o sală de mese”.

Așa stând lucrurile, o mare parte din documente s-au pierdut. Lucrarea despre N. Cartoian a fost gata prin 1965 și putea fi publicată. Dar — scrie Nicolae Florescu — unul „din cele cinci exemplare, dactilografiate și legate, ale tezei mele de licență, reușise să ajungă la Paris, în mâinile profesorului Turdeanu”. Lucrarea a fost dusă în Franța, profesorului Emil Turdeanu (ginelele lui N. Cartoian), de către istoricul american Keith Hitchins, venit pentru o primă documentare despre Transilvania și care i-a făcut, la București, o vizită Aliciei Cartoian. Rezultatul a fost că autorul lucrării a fost anchetat de Securitate pentru trimiterea clandestină în străinătate a unei lucrări în vederea publicării.

Alte cărți impun prin felul inedit de a se raporta critic la opera unui scriitor, de a evidenția dominantele creației, de a-și apăra adevărul său despre un scriitor, ca în *Profitabila condiție* (1983) sau *Itinerarii mirabile* (1992), *Divagațiuni cu Anton Holban* (2001) ori *Mihail Sadoveanu între realitate și mit* (2011). Opera scriitorilor avuți în atenție — M. Sadoveanu, Hortensia Papadat Bengescu, V. Voiculescu, Anton Holban, Pavel Dan, Gib Mihăescu, ș.a. — este pusă sub lupa exigenței critice din unghiuri diverse de interpretare, în legătură cu viziunea mitică, misterul drumului inițiat, proiecția imaginarului literar.

Nicolae Florescu a fost atras, în mod deosebit de personalitatea lui G. Călinescu, a cărui activitate și operă le prețuia. Student fiind la Universitatea din Iași, făcea naveta săptămânal la București, în ziua când G. Călinescu își ținea cursul ori conferința la Universitate. Aproape toate cărțile sale stau sub semnul benefic al prestigiului călănescian, prin acuratețea interpretării,

prin menținerea echilibrului în percepția axiologică a operei, dar cele două volume cu titlul *Înapoi la Aristarc: reevaluări critice* (2009-2010) trimit direct spre G. Călinescu, prin pseudonimul pe care acesta îl folosea în articolele sale critice din „Jurnalul literar”.

Și înființarea noii serii din „Jurnalul literar” (București, 8.I.1990) este un semn al legăturii cu G. Călinescu: „*Jurnalul literar* de astăzi evoluează pe liniile directe trasate de G. Călinescu încă din 1939. Bineînțeles, trăim într-un alt timp, cu specificitatea și cu problemele lui, pe care Călinescu nu le înfrunta atunci. Vremea lui era una a normalității care se anormaliza în perspectiva anilor ce urmau. [...] În 1939, Călinescu scria o *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent* și aduna în „Jurnalul literar” nu doar material documentar, ci și imagini de sinteză, capitole, tatonând totodată receptivitatea contemporanilor săi. Se poate scrie o istorie a literaturii române de astăzi, făcând abstracție de literatura exilului anticomunist din ultima jumătate de veac?”

Sunt acestea linii directe pentru publicistica din „Jurnalul literar”, dar și pentru cărțile și studiile de istorie literară. Nicolae Florescu a înțeles genialitatea lui Călinescu, l-a simțit mereu aproape și a încercat să găsească o explicație echilibrată și pentru „concesiile” marelui critic. Amplul eseu *G. Călinescu între „mizantropie și optimism”* este construit pe această axă a antinomiilor, dar căutând mereu linia exactă. Dacă nu se uită unele compromisuri, nu trebuie eludat nici că Profesorul a fost dat în mod abuziv afară din Universitate, nici că îi era cenzurată opera și publicistica, nici că nu și-a putut retipări în timpul vieții *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, și nici *Opera lui Eminescu*, și enumerarea abuzurilor asupra sa ar putea continua. Se trece prea ușor peste rolul lui G. Călinescu în înființarea și organizarea *Institutului* care astăzi îi poartă numele, devenit reper în cercetarea de istorie literară românească, și unde a încurajat și a format o pleiadă de tineri cercetători, unde sala bibliotecii și holul au fost transformate în scenă pentru spectacole de teatru, cu piese care nu se puteau juca la niciun Teatru, peste faptul că, în momente de grea cumpănă, a contribuit la revenirea în activitate a unor intelectuali ca Perpessiciu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Ovidiu Papadima, Dinu Pillat ș.a.

Cărțile lui Nicoale Florescu sunt recuperatoare, convingerea lui fiind că o adevărată și completă istorie a literaturii române este doar aceea care încorporează și creația în limba română a scriitorilor din exil, a „proscrișilor”, cum i-a numit. De amintit, *Întoarcerea proscrisilor* — reevaluări critice ale literaturii exilului — (1998), *Noi, cei din pădure* (2000), *Menirea pribegilor* (2003), *...în numele celor „proscriși”* (2021). Desigur că majoritatea studiilor de istorie literară se referă la scriitorii din exilul din afara țării, dar a existat un exil

și în interiorul țării, cum arată studiul *Lucian Blaga sub „zodia cumpenei”*.

Nicolae Florescu are în vedere două lucrări din perioada de „proscris” a lui Lucian Blaga: *Hronicul și cântecul vârstelor* și *Luntrea lui Caron*. *Hronicul...* nu a putut să apară când a fost încheiat (1946), ci doar postum (1965). Dacă aproape toți comentatorii *Hronicului...* au insistat de filonul memorial al lucrării, pe caracterul autobiografic derulat în structuri lirice, Nicolae Florescu schimbă perspectiva și vorbește despre „caracterul de roman existențial”. Analiza amplă a romanului *Luntrea lui Caron*, evidențiind și unele carențe în editare, aduce iar un unghi inedit de interpretare, mutând accentul de pe documentar pe ficțional.

O atenție deosebită este acordată *registriului simbolic* descifrat în carte. Simbolul ascensiunii și al „călătoriei inițiatice” din episodul excursiei la sanctuarele dacice, manifestarea forței malefice, „stăpânind și strivind destine”, simbolistica pe care o are *luntrea* și chiar numele, *Creangă*. Dar *Întoarcerea proscrisilor* este o carte și despre Eugen Ionescu și Emil Cioran, despre Alexandru Busuioceanu și Pamfil Șeicaru, despre Vintilă Horia și Mircea Eliade, despre Monica Lovinescu și Octavian Viau, ș.a. Nicolae Florescu nu merge în exegezele sale critice pe căi bătătorite, citește cu atenție, caută să înțeleagă și își exprimă fără menajamente propria opinie.

Publicistica lui Nicolae Florescu este pamfletară, cuvântul arde unde atinge. Caută punctul nevralgic, fapta ori gestul reprobabile, le încercuiește cu forța expresiei pentru a le atenua ori anula. Publicistul s-a lansat puternic în arenă încă din anii '90, luptând în „groapa cu lei”, riscând, dar apărându-și ideile, opiniile, convingerile. Apelul la cultură este frecvent, recursul la istorie se face mereu. Textul „*Suplimentul de revoluție*” face trimitere la *Danton* de Camil Petrescu, când discută problema intoleranței observată în societate, amintind de finalul piesei când „locul lui Danton, trimis la ghilotină de propriul său «dogmatism», îl ia, fie și numai pentru o scurtă perioadă «virtuosul» viciat, Robespierre. Fiindcă intoleranța nu e decât antecamera autocratismului.”

Apără cuvântul scris, cunoaște uriașa responsabilitate a folosirii acestuia (*Responsabilitatea cuvântului scris*), îl aduce în atenție pe G. Călinescu într-un timp neprielnic acestuia (*Geniul românesc nepieritor*), ca și pe Marin Preda (*Un deceniu fără Marin Preda*), ia atitudine față de felul în care Lucian Blaga a fost readus în Academie (*Nemuritorii*), pledează pentru cultură (*A exista prin cultură*), pentru reintegrarea intelectualilor din exil (*Pentru întoarcerea proscrisilor*), etc. Publicistica lui Nicolae Florescu rămâne un fin seismograf al unei epoci, o expresie a unei accentuate implicări morale și civice.

• Nicolae Florescu, *...în numele celor „proscriși”*. Editura Jurnalul literar, București, 2021, 353 p.

Poezia și boema

În cele mai multe poezii din volumul de debut, Francisc Vinganu (6. I. 1938, Vinga — 6. II. 2004, Curtici) este un solar. Nu o poezie a dezlănțuirilor dionisiace întâlnim în *Acolo unde Dionysos* (1985), ci o receptare calmă, senină, a realului. Din cultul dionisiac se menține bucuria legăturii cu natura, păstrându-se simbolul de extracție culturală.

Odată cu *Pasărea van Gogh* (1995), dar , mai ales, cu *Blestemat de cocoși* (1999), unde aproape după fiecare poezie există o notație de *jurnal*, și *Coșmar cu Paganini* (2002) se întâlnesc imaginile de penumbra și crepuscul, lumea boemei și susurul ademenitor al alcoolului, care își fac tot mai mult loc în poezie: „Când intru / în crâșmă /intră cu mine /și Dracul meu Păzitor.”

Preferă spațiile absconse, tainice și obscure („Sub poduri/ întunecate/ și/ răgușite...” — *Nebuni alcoolici în pantaloni scurți*), mai mult sub zodia nocturnului, iluminate doar de solaritatea podgoriilor și de irizările luminescente ale vinului („Dacă ar fi/ să nu beau vin/

păcatele religioase/ m-ar considera/ cub.” — *Autoportret în alb-negru făcut cu creionul roșu*).

Într-o poezie care nu ocolește delirul lexical, se îngemănează vinul cu lăutarii, pivnița cu butoaiele („Pivnița/ este țara/ butoaielelor/ în care eu/ emigrez /în fiecare toamnă/ împreună cu lăutarii ” — *Țara butoaielelor*), noaptea cu poetul boem, care „are/ cea mai mare/ colecție/ de crâșme/ și lăutari” (*Colecții*), puterea divină și forța malefică. Francisc Vinganu personifică și idealizează vinul, companionul său de fiecare zi și noapte, cunoscut atât de bine, încât îi poate asculta și înțelege durerea: „Ascult/ durerea vinului/cu care împart/ singurătatea.”

Poetul este un etern vagant, găsindu-și locul doar în poezie („Eu n-am casă,/ locuiesc/ într-o poezie...” — *Slugă bogată a muzei*). Rătăcitor prin locuri bahice, își cântă poziția damnată, dar învăluită în aerul unei libertăți asumate, atât la nivelul existenței, cât și la cel al scrierii poeziei. „eu vagabondul/ prin poezie,/ cerșetorul/ prin punctuație(*Vagabond și Cerșetor*) (A.L.R.)

Dan Arsenie și Mainimicul atoatehrănitor

Dan C. MIHĂILESCU

Am mai scris-o și spus-o, dar îmi face mare plăcere să o repet – Dan Arsenie a fost minunea plămuitoare a tinereții mele, mai precis a celor patru ani de liceu, 1968-1972, și a celor patru de facultate, 1972-1976. Prieten, frate, duhovnic, model uman și mentor cultural. Bănățean educat în cultul temeiniciei atotcuprinzătoare, Dan învățase franceza cu mama lui, profesoară la liceul Emil Racoviță, germană cu tatăl său doctor și engleză cu sora și cumnatul lui, ambii angajați în comerțul exterior. Se descurca onorabil în latină, trudea la greaca veche după îndemnul lui Noica și învățase singur italiana și spaniola pentru franciscanism, San Juan de la Cruz și eseistica generației lui Unamuno, d'Ors, Ortega y Gasset ș.c.l.

Ca mistic rebel, sau rebel mistic – cele două formule sunt și nu sunt același lucru aici –, Dan era fascinat de tot ce ține de mister, încifrare, fantastic, enigmă, taină, fabulos, așa că, excelent și tenace seducător-manipulator, mă uluia la fiecare dintre întâlnirile noastre de sâmbăta, trecând de la manuscrisele essenienilor de la Qumran către orfico-pitagoreici, de la *Viețile* lui Diogene Laertios către ocultism, astrologie, alchimie, masonerie, oniromanție, sanctuarul de la Niculițel sau Căscioarele, cavalerul trac și șarpele tomitan cu plete de miel, pentru a sări apoi în simbolistica biblică, la Ficino și Hölderlin via Heidegger înspre Claudel, Péguy, hermetism, manierism și *ars combinatoria*, etnologie, psihologie abisală.

Am făcut cu el „seminarii” Barthes și Bachelard, Sf. Bonaventura, Blaga și V. Voiculescu, presocratici, Rilke, Dan și Emil Botta, numerologie, astrologie, teologhisire vechi și nou testamentară, simbolism, parnasianism, *el hombre discreto, agudezza și meraviglia* (fetișul său), Coleridge și Dylan Thomas, dar și ore de lectură din Dimitrie Stelaru, Pârvan, Stăniloae și Maxim Mărturisitorul, totul îmbibat auditiv cu preclasici, Dorin Liviu Zaharia, Marcela Saftiuc, Bach și folkul generației Woodstock.

După ce mi-a plămădit ființa și m-a definit bibliografic rostuindu-mi așteptările spirituale paralel cu ajustarea necredinței, truției și naturii bulimice, Dan m-a plasat în grădina de rai a lui Ioan Alexandru, pentru ca apoi meșterul să se despartă mulțumit de ucenicul prea ascultător. Cum a avut nenorocul să-și facă stagiul militar înainte de facultate, la Lipova, unde a fost înjosit și umilit de urâciunea, cruzimile și absurdul aceluia mediu și, finalmente, viciat de horinca respectivei geografii, era fatal ca umorul, exuberanța și colocvialitatea lui histrionică să fie irecuperabil absorbite și supraevaluate de boema alcoolică de la Casa Scriitorilor.

Lovit și batjocorit la mineriada din iunie '90, Dan Arsenie a părăsit România și s-a stabilit în Franța, după un episod andaluz, Spania fascinându-l întocmai ca pe Cioran. Mi l-am închipuit adeseori ca luptător în războiul civil spaniol, găsind egale justificări pentru a lupta simultan în ambele tabere. Înainte de 1989, l-am lăsat lucrând la un eseu cu traducere dintr-un metafizician cubanez, parcă Juan Lezama Lima, pentru revista „Secolul 20”. Cât despre formarea sinelui, ceea ce a însemnat el pentru mine a fost Mihai Șora pentru el.

Regret acum că nu l-am iscodit niciodată despre subiectele peripatetizărilor lor, tot săptămânale, de la Universitate la lacul Bordei, dar e de ajuns să știm că dialogurile înscenate în cărțile sale de Mai Știutorul Mihai Șora aveau de obicei doi parteneri: pe TP (i.e. Toma Pavel – și nu Tănărul prieten, cum îl descifrasem eu pe atunci) și un DA ce-l codifica tocmai pe Dan Arsenie, după cum ne mărturisește mentorul filozofic în *Firul ier-bii* (Scrișul românesc, 1998, p.85), unde TP este calificat „reductiv”, iar DA „simpatetic”. Ba mai este și „prevenitor, iar prin unele locuri îmi devansează chiar discursul, prelungindu-mă, ca să zic așa”, sublinia Șora.

Firește că tot mentorul Mihai Șora, care, cum știm, a debutat la Gallimard cu *Dialogul interior*, a fost îmbiat, ori s-a simțit dator să prefățeze debutul francez al lui Dan Arsenie — în fapt, singura carte, din nefericire, a acestei excepționale energii spirituale ludic-metafizice, care avea să se stingă departe de țară în februarie 2019.

Pentru a-i mijloci drumul către cititorul român am lungit atâta preambulul evocativ și pentru a-i dedica aceste glose, cu complicitate afectivă, Magdei Cârneci, cea care mi-a dăruit exemplarul, în 2010. Cartea se intitulează *Le presque rien nourissant* și a inaugurat

seria intitulată „Les dragueurs de la réalité” a editurii François Truffaut, 104 rue Oberkampf, 75011 Paris, imprimată fiind în aprilie 2001 la Avignon de tipografia A. Barthélemy, fostă Maison des Offray înființată la 1640, cu Catherine Poriel ca tehnoredactor și Sophie Machenaud principal sponsor. Pe coperta a patra, sub chipul de haiduc necruțător sau revoluționar cubano-hispano-mexican al autorului, nota biografică păstrează laconismul substanțial specific stilului acestuia: „*Născut în august 1954 într-un sat de munte din nord-vestul României, Dan Arsenie intră în 1978 la Universitatea din București, publică eseuri despre ontologia poetică, despre limbaj, despre metaforă și traduce din Samuel Beckett, William Blake, Octavio Páz etc. Scriitor fără compromisiuri, cu interdicție de publicare în 1988, Dan Arsenie a fost unul dintre membrii fondatori ai Grupului pentru Dialog Social și ai revistei „22”, prima revistă liberă din România. În prezent trăiește între Paris și Andalusia*”.

După ce citești la Mihai Șora definirea cărții în formula „*la saveur de l'être qu'est l'acte de la manducation*”, unde mâncarea, băutura, gândirea și vorbirea sunt văzute ca tot atâtea căi de acces către sacralitatea din adâncurile ființei noastre, vei fi tentat să descifrezi în retorica barocă din primele pagini un *epoché* fenomenologic al ritualului înghițirii, cu tot ce ține de *senzorium*, conținutul, decorul și ceremonialul degustărilor, deglutiției, comeseniei, o sinestezie a comunicării și o revelare a misterului simbiotic între sinestezie, estetism, convivialitate și, la limită, hierofania prilejuită de ansamblul ritualic de întâlnit dincolo de spațiu și timp, mai ales că Mihai Șora face un arc de boltă între doi moroșeni mâncând pită cu slană și ceapă și doi țărani de lângă Rambouillet, cu gesturi și merinde aproape identice.

Dar odată ce ajungi în miezul eseului, unde se rezumă acea minunăție narativ parabolică din *Ciorba de bolovan*, piesa de rezistență din suita *Toiagul minunilor* de V. Voiculescu, întrevezi înrămată în intriga icoana lui Hristos. Legi nunta din Cana Galileii de Cina cea de taină și Cina de la Emaus. Comunicarea devine cuminicare, iar umila deglutiție face saltul către euharistie, în timp ce solidarizarea micuței comunități străine din povestirea lui Voiculescu prin natura hristologică a misteriosului pietroi, care ajunge răsfăț gustativ și sursă de coagulare divină într-o înviere colectivă, capătă dimensiunea utopiei epifanice prin saturația de obște ca purificare individuală.

Aici l-am reauzit dureros de distinct pe vechiul meu prieten și meșter când, cu transfigurare franciscană, îmi cita din evanghelii tulburătoarele îndemnuri hristice „*Luați aminte la păsările cerului...*” și „*Luați aminte la crinii câmpului...*”, acele revelații de-o copilărească ingenuitate, menite să te deprindă cu adâncă dependență a tuturor celor văzute de tainica putere a nevăzutului și cu ideea comunității însuflețite de același duh, ca izbăvire de ispitele și răătăcirile greu îspășite ale truției, necredinței, însingurării egolare și deznădejdiei pustiitoare.

Odată ajunși în perimetrul mărginit de evanghelii, *Pelerinul rus* și parabola dostoievskiană a Marelui Inchi-zitor, fiecare detaliu ce compune eseu alegoric se încarcă de alte dimensiuni. Ceea ce putea fi citit cu aceeași îndreptățire în cheie fenomenologică și ca participare la sesiunea vreunui colegiu de patafizică, sau, la fel de bine, ca o lectură la reuniunile „Rugului aprins” cel deopotrivă mistic și suprarrealist, ori o reinterpretare ortodoxă la inefabilul prăvertian din *Pour faire le portrait d'un oiseau* – vezi p.21, *Le plat préféré de l'imaginaire* — devine puntea ideală ce leagă manierismul *meravigliei*, care i-ar fi încântat pe Șerban Foarță, Leonid Dimov și Luca Pițu, de senzualismul bucătăresc la Guy Martin într-o delectare simultană a lui Radu Anton Roman și Andrei Pleșu.

Barochizant și neoavangardist, Dan Arsenie le explică francezilor tainele ascunse în proverbul cu „foamea-i cel mai bun bucatar”, consubstanțiază mâncatul cu solitudinea și vulnerabilitatea, pentru a echivala instinctul gustativ cu apetitul pentru artă, iubirea devoratoare și tângirea după cuminicare. Iar după ce-și familiarizează cititorii cu valorile meniurilor haiducești, boierești și țărănești, cu ceaunul, mămăliga, bulzul, zerul și țestul, le livrează și câteva rețete cât se poate de exotice și de captivant enigmatice, precum gutui cu carne, găscă cu caise, urs de mămăligă, uger de vacă (*pis de vache pané*) sarmale cu boabe de porumb, marmeladă de dovleac și șerbet de floare de nufăr...

„*Măncăm fiindcă suntem fragili, foarte fragili, iar omenirea și-a convertit dintotdeauna fragilitatea în artă, fie aceasta o artă efemeră, arta pe care foamea noastră o*

așază între noi și lume”. Frumusețile acestui excurs se ascund în detalii, în legătura dintre mâna care apucă îmbucătura și mâna care dirijează sau cântă la pian ori la vioară, în asimilarea picturii și sculpturii cu arta culinară, în corelarea gurii care degustă, soarbe și înghite cu buzele șoaptei și sărutului, ale cântării și tăcerii, toate simțurile fiind constelate în imaginea cosmosului ca hrană umană și a omului ca *mainimic* sorbit de hora stihilor. Ni se prezintă, într-o logică a ilogicului, și farfuria ideală a autorului: cu câteva scrisori din adolescență presărate cu margarete, eternul feminin goetheano-faustic însoțit de niște trandafiri încălziți între palmele unei doamne, împreună cu pumnul de grâu „dintr-un anume film de Tarkovski”.

Printre condimente găsim o privire de tigr, câteva picături din sudoarea sărată a unei dansatoare de samba și câteva săgeți neolitice devenite cenușă. „*Iar întregul dejun trebuie acompaniat de susurul frunzișului unui*

platan solitar, la cinci dimineața, când lucrurile încă sunt culcușite și când somnoroșii alunecă înspre zorii de zi”. O imagine care, nouă, celor de acasă, ne sună precum visul eminescian din *Mai am un singur dor*, chiar dacă în tablou figurează inclusiv făptura iubitei („ne pună-n încăperea aceluiași sicriu?”) — alături de care „*voi savura cerul din tavan*”.

Același Dan Arsenie care-mi citea fremătând *Memo-rialul* lui Pascal alături de traducerea lui din *Ister-ul* lui Hölderlin și a cărui minunată mamă îmi replica sever: „*eu am ales să-i finanțez fiului meu toate halucinațiile culturale*”, ne demonstrează acum că noi mâncăm întregul spectru solar, într-o rimbaldiană euharistie cromatic-gustativă, din care singure albastrul și derivatele lui sunt necomestibile (în ciuda savorii brânzei bleu d'Auvergne), după cum cenușiul ne dez-gustă prin străvechea convingere cum că „*umbra et cinis sumus*”.

Dar oare putem mânca și bea un peisaj? Iată o întrebare nimerită pentru un hermeneut desăvârșit al istoriei imaginii precum Victor Ieronim Stoichiță, cel din cartea dedicată trupului, anatomiei, redutelor și fantasmelor lui. Cât despre viața felului de mâncare ca joc al hazardului, precum destinul, ecranul televizorului închipuit ca un căpcăun atotdevorator, cuptorul ca mijlocitor între peisaj și papilele noastre gustative, rețeta culinară transmisă și citită ca tragedie, dramă sau comedie, ori imaginea oalei în fierbere concepută ca un bal mascat și a bucatarului ca vrăjitor, despre senzualismul bucătăresc și feminitatea ca vatră, paralel cu cina în doi ca refacere a cuplului adamic și posibilă împăcare sufletească a rafinatului *gourmet* cu pantagruelul îndrăcit, ca și pentru a depista suculenta înrudire a *mainimicului* gastronomic românesc poetizat de Dan Arsenie cu acel melancolic Andrei Pleșu filozofând vizionar mentalitățile autohtone pornind de la smerenia necesară îndestulării cu chiftele de... ștevie, de toate acestea, ca și încă altele, provocator de ferme-cătoare, rămâne să vă convingă eventuala traducere în românește a acestui eseu de o austeritate flamboianță.

(Cum altfel de nu oximoronic se puteau încheia niște glose despre Dan Arsenie, adevărat atlet al simbiotezei contrariilor în linia Eliade-Pleșu-Culianu-Patapievici.)

Preludiul trist al vremurilor bune

Valentin CONSTANTIN

Momentul în care scriu aceste rânduri este cel al unei „certitudini pandemice”. Noua Zeelandă și Australia au recunoscut oficial, adică prin înalți funcționari ale căror declarații angajează de obicei statele, că strategia „zero Covid” a eșuat. Închiderea granițelor în Noua Zeelandă și un *lockdown* strict nu au fost măsuri suficiente. Au fost însă necesare? Răspunsul la această întrebare a fost deja contaminat de preferințe politice.

Noua Zeelandă pare departe de imunizarea de turmă. „Antipozii” noștri au un procentaj de vaccinare comparabil cu al nostru: 48%. Scepticii declarați în Noua Zeelandă sînt aproximativ 20%. În legătură cu pandemia, și pentru noi și pentru ei, întrebarea este dacă ne vom mai relua viața de dinainte. Cînd o vom relua? Cred că, la un moment dat, fără să putem spune cu precizie cînd s-a întîmplat, vom constata că am realizat imunitatea de turmă la noi și dincolo de frontiere, indiferent dacă procentele de imunitate vor fi de 70%, 80% sau 90% din populație. Cifrele îi vor include pe cei imunizați prin infecții reale și pe cei la care vaccinurile au „amorsat” sistemul imunitar.

Persoanele care au crezut că sistemul nostru sanitar își va ameliora semnificativ prestațiile în pandemie n-au decît să vorbească despre schemele de tratament, despre creșterea capacităților tehnice, despre noi promoții de specialiști, despre prizele electrice din spitale, ș.a.m.d. Eu nu cred că, *ceteris paribus*, sistemul este reformabil cu ideile prezente pe piață după 1989.

Din acest motiv, vreau să vorbesc doar despre alte consecințe în care cred și pe care cred că le cunosc. De exemplu, despre protestele împotriva măsurilor administrative, proteste bazate pe invocarea unor drepturi fundamentale sau, dacă doriți, a unor drepturi ale omului. Se numesc drepturi ale omului cele din declarațiile internaționale sau din tratate. Iar drepturi fundamentale, cele din constituții.

Drepturile de bază din tratate și constituții au același conținut. O diferență notabilă este aceea că, prin acțiunea Curții de la Strasbourg, garanția europeană a drepturilor este mai solidă decît cea oferită de Curtea Constituțională.

Veți spune că drepturile fundamentale au fost invocate în stradă uneori excesiv, în calitate de drepturi

absolute, forță pe care ele nu o posedă în realitate. Veți spune că au fost invocate de politicieni pe care s-ar putea să nu îi prețuim, deși posedă semne de reprezentativitate. În fine, veți spune că a clama drepturile și atunci cînd este cazul, dar și cînd ni se pare că nu este cazul, va duce, inevitabil, la devalorizarea lor.

Formal, drepturilor noastre sînt înscrise în Constituție. Însă ele au apărut acolo printr-un proces de aculturație. Ele nu reprezintă osatura ideii de libertate cu care noi am traversat ultimele secole. Cel pe care îl considerăm cel mai mare erou politic a reglementat servitutea pentru majoritatea populației Valahiei în epoca în care în lumea vorbitoare de engleză se organiza apărarea drepturilor fundamentale în frunte cu *habeas corpus*.

Nu este, deci, surprinzător că drepturile aculturate nu au fost pretinse frecvent în stradă sau că nu sînt făcute cunoscute de media. Există o țară în care drepturile fundamentale sînt în centrul dezbaterilor publice și unde nu plictisesc publicul? Da, țara se numește Statele Unite ale Americii. La noi sînt importuri care nu pot influența prea mult balanța ideilor pentru că sînt enunțuri prea generale și prea abstracte ca să poată reține atenția. Evocarea drepturilor în pandemie este importantă, pentru că ajută la internalizarea lor. Poate că un drept ne aparține doar atunci cînd am încercat să îl apărăm.

Ultima consecință a pandemiei la noi care merită, cred, atenție a fost apariția Marelui Plan. Să ne înțelegem, Marele Plan nu este planul Marshall. Este un construct european inerent birocratic și nu promite efecte economice care să fie pomenite peste ani. Ce este interesant în legătură cu Marele Plan? El a pătruns în centrul luptei pentru putere și a potențat culoarea locală a politicii. Uneori, bătăliile politice produc rezultate care nemulțumesc toți actorii. Așa s-a întîmplat și cu Marele Plan. Insatisfacția grupurilor și a principalilor actori politici s-a consacrat la noi sub numele de *criză*.

Mass-media, care se simte aici parte a echilibrului politic, găzduiește din nou, cu titlu de soluții politice benefice pentru țară și popor în caz de criză, două ineptii alternative: guvern de tehnocrați sau guvern de uniune națională. Termenul „tehnocrat” implică o putere nepartizană și o persoană-Hercule al unui domeniu non-politic (știință, tehnologie, organizare). Problema tehnocraților români este că ea cuprinde persoane care aparțin unei elite invizibile. O elită posibilă, dar foarte puțin probabilă. Să fie tehnocrați reprezentanții noștri la organizațiile internaționale tehnice? Cei care tac la reuniunile internaționale, dacă nu au un mesaj pregătit de acasă? Cei care acceptă să nu fie retribuiți pentru misiunile lor și care se mulțumesc, ca și șoferii de TIR, cu diurna în valută? Sau personajele care se reunesc în clădirile Academiei în cene mixte de pensionari? În centrul utopiei se află presupunerea că un guvern „de specialiști” ar poseda o autoritate proprie, distinctă de autoritatea celor care l-au mandatat.

Cea de-a doua idee, a posibilității unui „guvern de uniune”, are două fațete. Pentru realiști (pentru „vulturi”) reprezintă un armistițiu acceptabil. Pentru „idealiști” (pentru „porumbei”) întreține iluzia că toate interesele (formulate și implicate, indirecte și pe termen mediu) pot fi satisfăcute. Așadar, șerpașii partidelor se retrag de bunăvoie în taberele de iarnă, analizează contracte și pregătesc în liniște ascensiunile sau prăbușirile viitoare. Am uitat că „guvernele de uniune națională”, deși în mod inevitabil provizorii, sînt forme de guvernare totalitară, incompatibile cu ideea de democrație liberală. Mai contează?

Însă în acest moment al pandemiei mi-am spus că poate nu ar strica să amintesc un aspect internațional

care, deși este cît se poate de vizibil, este totuși, după părerea mea, pe nedrept ignorat. M-am întrebat de ce în centrul atenției internaționale a rămas urgența climatică? Ar fi putut o altă temă să devină la fel de puternică, dacă nu cumva mai puternică? Există ceva care ar putea părea la fel de urgent? O chestiune care, nerezolvată, ar putea părea cel puțin la fel de distructivă prin comparație cu efectul cumulativ al poluării?

Mă gîndesc la una dintre găurile negre ale interdependenței. Dacă doriți, al unei interdependențe asimetrice. Aproape toate statele lumii desfășoară pe teritoriile lor activități industriale sau experimente științifice care implică riscuri și pentru alte state, în general vecinii. Sînt riscuri care nu-și consumă consecințele înlăuntrul frontierelor lor, ale căror efecte nu sînt absorbite sau reținute pe teritoriul lor național. Riscuri ale căror efecte nu sînt anihilate de cel care le-a produs. Și sînt riscuri care nu sînt asigurate.

Ceea ce este într-adevăr cu adevărat grav este faptul că nu poate fi angajată în mod efectiv o răspundere internațională a statului pentru activitățile purtătoare de mari riscuri. Pînă la dezastrul de la Cernobîl, se întîmpla ca o fabrică sau o exploatare minieră să polueze masiv apele unui lac sau ale unui rîu. Pagubele majore le suportau uneori vecinii. Un petrolier eșua în apele teritoriale ale unui stat, sau utilizatorii spălau rezervoarele în apropierea apelor teritoriale străine, sau, în fine, obiecte spațiale se prăbușeau pe teritorii terestre. Erau, totuși, riscuri de mici dimensiuni. De aceea, statele tranșau conflictele diplomatice prin arbitraje internaționale. Hotărîrile arbitrale erau, desigur, executate voluntar.

Dintr-o dată, explozia de la Cernobîl a produs efecte de o gravitate excepțională. Prejudiciile nu puteau fi reparate. Pe de-o parte, nu existau norme juridice internaționale care să constrîngă fosta URSS. Pe de altă parte, erau prejudicii greu cuantificabile, pe care statul care le-a produs nici măcar nu avea capacitatea materială de a le acoperi.

Pandemia de dimensiuni planetare accentuează problema prejudiciilor. Dacă presupunem că virusul a plecat dintr-un laborator, atunci răspînidrea lui în întreaga lume reprezintă cel mai mare efect transfrontalier al unei activități care implică riscuri. Spre deosebire de efectele climatice probabile ale poluării, de exemplu, în cazul virusului Sars-Cov-2 sîntem în prezența unor efecte actuale. Sîntem în prezența unor consecințe reale (pierderi uriașe de vieți omenești și pierderi economice gigantice), dar și în prezența unor consecințe care vor putea fi măsurate abia în viitor.

Că și în cazul altor prejudicii rezultate din activități care implică riscuri, a fost controversată îndeplinirea obligațiilor de informare și colaborare care îi revin statului pe teritoriul căruia s-a produs catastrofa. Lipsa unor mecanisme juridice care să antreneze răspunderea internațională este perfect explicabilă: societatea de state este o societate prin definiție descentralizată. Asta înseamnă că nu există echivalentul unui legislativ, nici al unui executiv, și nici un sistem judiciar obligatoriu. Activitățile care implică riscuri transfrontaliere sînt protejate de suveranitate. Nu există limitări, pentru că nu le permite suveranitatea: *par in parem non habet imperium*.

Ce-i de făcut? După părerea mea, răspunderea internațională este imposibil de angajat, mai ales în ipoteza în care este implicată o mare putere. Cred însă că printr-un efort internațional bine articulat ar putea fi limitate și controlate activitățile care implică riscuri. Deși problema răspunderii nu apare încă în discursul public, nu mă îndoiesc că marile puteri sînt deja preocupate de noile riscuri transfrontaliere. Și, ca întotdeauna din 1945, putem avea încredere în coerența acțiunilor lor.

Pînă cînd lucrurile se mai limpezesc, o să repet versurile unor străini: *O să vină vremuri bune! Și nu sînt departe! Vremuri bune sînt, demult, demult, demult, demult, pe drum.*

Un Nobel pentru legile naturii

Mădălin BUNOIU

Luna octombrie este specială pentru că munca sau activitățile de o viață ale unor personalități ale lumii științifice sau din sfera politico – socială sunt răsplătite, la Stockholm sau Oslo, cu cele mai râvnite, și cunoscute, distincții mondiale – Premiile Nobel. Lăsate moștenire umanității de către Alfred Nobel, chimist, inventatorul dinamitei, prin fundația care îi poartă numele, premiile Nobel se acordă pentru cele mai bune rezultate obținute în fizică, chimie, medicină, economie, literatură și pentru pace. Desigur, nominalizarea câștigătorilor este deopotrivă extrem de așteptată și comentată. Nu o dată, decernarea unora din premii alcătuiește obiectul disputelor sau controverselor. Voi face în rândurile care urmează succinte referiri la Premiul Nobel acordat în fizică pentru anul 2021.

Dacă aruncăm o privire la ce se întâmplă în România în domeniul fizicii, situația e sumbră. În curând, într-un viitor foarte apropiat, profesorii de fizică vor fi mai rari decât operatorii de telegraf sau telefoniștii, meserii de altfel dispărute de ani buni — asta pentru a pune și mai multă sare pe o rană care pentru mine, cel puțin, rămâne una deschisă și dureroasă. Evoluția societății, la nivel global, evoluția științei și tehnologiei nu vor sta să aștepte capriciile, incompetența și lipsa de viziune a politicianilor români care nu au o minimă înțelegere privitoare la ceea ce ar trebui să fie o societate dezvoltată în secolul XXI. Parafrazând o expresie din domeniul diplomatic, care spune că cine este capabil să rostească un discurs mai lung de 15 minute este capabil de atrocități și mai mari, tot așa, referitor la domeniul științific, afirm și eu că cine este în stare să nu plătească la timp cotizația României, ca membru la CERN (Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire) sau ESA (European Space Agency) este cu siguranță capabil de enormități. Cum ar fi, de exemplu, neglijarea asigurării unui flux continuu de cadre didactice care să predea fizică și chimie în învățământul preuniversitar.

Fac această digresiune pentru că într-o țară în care rata de vaccinare împotriva COVID 19 este la acest moment sub 30%, în comparație cu media europeană de peste 80%, pare ciudat să ai pretenția ca la nivel de cultură generală, într-un astfel de context, să vorbim despre argumentele pentru care s-a acordat premiul Nobel pentru Fizică.

Și totuși... acesta a fost acordat în 2021 pentru rezultate obținute în fizica sistemelor complexe. Ca de multe ori în ultimii ani, premiul Nobel nu mai merge înspre o singură persoană. Și asta din mai multe motive: numărul de cercetători care au obținut rezultate remarcabile este foarte mare. Știința zilelor noastre nu mai este de mult de tipul „one man show”. Activitățile de cercetare și rezultatele acestora sunt apanajul colaborărilor dintre cercetători, dintre laboratoarele și centrele de care aceștia aparțin, dintr-o țară, dintr-un continent sau chiar la nivel planetar. Prima jumătate a premiului s-a îndreptat către domeniul mo-

delării proceselor complexe de încălzire globală („for the physical modelling of Earth's climate, quantifying variability and reliably predicting global warming”) — profesorii Syukuro Manabe – Japonia / SUA și Klaus Hasselmann / Germania — iar cea de a doua jumătate s-a îndreptat către domeniul modelării matematice a sistemelor complexe din fizica stării solide („for the discovery of the interplay of disorder and fluctuations in physical systems from atomic to planetary scales”) — Giorgio Parisi / Italia. Chiar și distribuția globală a apartenenței celor 3 câștigători ne arată, o dată în plus, universalitatea fizicii.

Să detaliem două noțiuni cheie regăsite în argumentarea alegerilor făcute de către comitetul de selecție: modelarea climei și sisteme complexe. Legat de aspectele ce privesc clima, premiul a fost acordat pentru modelarea fizică a climei planetare, dar și pentru cuantificarea variabilelor care generează încălzirea globală. Astfel, Syukuro Manabe a arătat cum nivelurile crescute de CO2 din atmosferă duc la creșterea temperaturilor la suprafața Terrei. În anii 1960, acesta s-a aflat printre pionierii dezvoltării modelelor fizice pentru clima Pământului și a fost prima persoană care a explorat interacțiunea dintre echilibrul radiativ și transportul vertical al maselor de aer. Astfel, munca sa a pus bazele dezvoltării modelelor climatice actuale, după cum a subliniat comisia Nobel¹.

Zece ani mai târziu, Klaus Hasselmann a creat un model care leagă vremea și clima, răspunzând astfel la întrebarea de ce modelele climatice pot fi fiabile, în ciuda vremii, care este schimbătoare și haotică. Mai mult, el a dezvoltat metode pentru identificarea „semnalelor specifice”, a „amprentelor digitale”, pe care atât fenomenele naturale, cât și activitățile umane le induc în climă. Rezultatele cercetării sale au fost folosite pentru a demonstra că temperatura crescută în atmosferă se datorează emisiilor umane de CO2 conform justificării comisiei.

In acest punct readuc în atenție ideea de controversă pe anumite subiecte, unul fiind încălzirea globală și schimbările climatice ca efect al influenței omului. Mulți cercetători reputați au exprimat dubii în raport cu intensitatea acestor influențe. Teoriile ce privesc starea de dezordine sau de haos sunt adesea greu de înțeles atâta vreme cât discutăm despre fenomene cauzale, măsurabile, așa cum sunt cele din sistemul geofizic. Se poate presupune și că acestea sunt necunoscute din cauza investigațiilor insuficiente, nu ca urmare a perturbațiilor prin care natura încearcă să se ascundă de noi sau, mai degrabă, de instrumentele noastre de măsurare. Sistemul la care se face referire este format din trei faze aflate în interacțiune — geosfera, hidrosfera și atmosfera.

Se știu foarte puține lucruri despre echilibrele sau dinamica acestui sistem complex. Se pot, totuși, identifica o serie de factori perturbatori, cum ar fi CO2, efectul de seră etc. Interacțiunile sunt foarte complexe și intense. De aceea, existența unor date experimentale cât mai coerente va ajuta la evoluția domeniului.

Continuare în pagina 26

Violența leninismului

Vladimir TISMĂNEANU

Național-socialismul nu a atins niciodată un nivel de coerență teoretică și sofisticare conceptuală comparabil cu paradigma marxistă și descendenții săi. Ar fi imposibil să vorbim serios despre filosofia nazistă. Chiar și gândirea lui Stalin a fost mai structurată intelectual decât excentricitățile nebuloase ale lui Hitler. Cu toate acestea, esența internă a anticapitalismului profund, a obsesiilor antiliberales și antidemocratice, poate fi găsită în ambele (altfel potrivnice) doctrine. Leninismul și național-socialismul (sau generic, fascismul) au fost întemeiate pe programe ale mobilizării sociale totale care intenționau să producă o transformare radicală a corpului politic.

Primul pas al revoluțiilor promovate de leninism și fascism (german și italian) a fost să preia puterea. Modalitatea de înstăpânire a fost fundamental exclusivă raportat la toate celelalte formațiuni politice sau adversari. Pentru Lenin, odată impusă prin insurecția bolșevică, „dictatura proletariatului” era ireversibilă și nerestricționată de vreă lege.

In martie 1933, Hitler a anunțat că „guvernul se va angaja într-o campanie sistematică de a reda sănătatea morală și materială a națiunii. Întregul sistem educațional, teatru, film, literatură, presă și radio — toate acestea vor fi folosite ca mijloace pentru atingerea acestui scop”. Într-adevăr, în timpul procesului ofițerilor de armată închiși pentru amestecul lor cu național-socialismul la Leipzig, în 1930, Hitler a declarat că ținta o „revoluție juridică”, ceea ce însemna penetrarea „instituțiilor legale și în acest fel [transformarea] Partidului nostru în factor determinant”. Cu toate acestea, asemeni poziției bolșevicilor în 1917, metoda nu a făcut decât să deschidă ușa dictaturii absolute a Partidului Nazist. În cuvintele lui Hitler, „odată ce stăpânim puterea constituțională, vom modela statul după forma pe care o considerăm potrivită” (*The Coming of the Third Reich*).

Această abordare amintea în mod izbitor de precedentul bolșevic. Lenin era convins că orice ezitare în preluarea puterii este un act criminal. Istoricul politic Stephen Cohen a oferit o excelentă caracterizare a drumului către putere al partidului lui Lenin: „Un partid minoritar până la sfârșit (ei au primit aproximativ 25 de procente din voturile pentru Adunarea Constituantă din noiembrie), bolșevicii nici nu au inspirat, nici nu au condus revoluția de la bază; dar ei au fost singurii care i-au recunoscut direcția și i-au supraviețuit” (*Bukharin and the Bolshevik Revolution*).

La fel ca naștii și fasciștii italieni, bolșevicii voiau să guverneze deoarece fiecare credea într-o misiune percepută ca istorică, transformatoare și izbăvitoare. Iar pentru a atinge acest deziderat, toate mijloacele erau justificate. Pentru a-l cita pe Lazar Kaganovici, unul din acoliții lui Stalin: „Tovarăși, se știe de multă vreme că pentru noi, bolșevicii, democrația nu este un fetiș”.

Fasciștii și comuniștii deopotrivă credeau în imperativul distrugerii creative a vechii lumi pentru a construi noi civilizații bazate pe oameni noi, noi sisteme sociale, care, la rândul-le, vor genera o nouă ordine internațională. Spre a-l parafraza pe Roger Griffin, aceste două mișcări politice erau pe-de-a-ntregul mistuite de feroarea palingenetică, regeneratoare.

Credința leninismului în efectul purificator al zguduirii lumii s-a bazat pe scrierile părinților fondatori — Karl Marx și Friedrich Engels. Potrivit lui Marx, ceea ce era unic în legătură cu Revoluția „nu era faptul că niciun eveniment nu-i va fi urmat, ci că niciun alt eveniment nu trebuie să-i urmeze, pentru că în vâltoarea Revoluției întreaga voință a Istoriei avea să fie împlinită” (*From Darkness to Light*).

Marxismul a fost înainte de toate o încercare prometeică de a scăpa de execrata ordine burgheză bazată pe relații de piață (proprietate privată), de a transcende relații sociale reificate și de a organiza forțele sociale revoluționare în vederea ultimei confruntări, care urma să rezulte într-un „salt din regatul necesității, în regatul libertății”.

Demarcația puternică a lui Marx între gândirea sa revoluționară și alte versiuni ale socialismului (creștin, reacționar-feudal, mic-burghez, critic-utopic) este strâns legată de convingerea sa fermă, în special după 1845, că el știa cum stau lucrurile (postulatul infailibilității epistemice) și că *Weltanschauung*-ul era mai presus de toate științific, adică non-utopic.

Pentru Marx, convingerea că istoria este guvernată de legi — un punct de vedere hegelian pe care l-a promovat constant — însemna că odată aceste legi înțelese, rațiunea (gândul) și revoluția (acțiunea) se vor suprapune în eliberarea proletară universală. Înțelegerea forțelor sociale și naturale a permis realizarea totală a etosului transformativ: „Odată ce le înțelegem [forțele sociale și naturale], odată ce le pricepem acțiunea, direcția, efectele, va depinde doar de noi să le supunem din ce în ce mai mult voinței noastre și prin ele să ne atingem scopurile” (*Anti-Dühring*).

15

scienza nuova

Peregrinările unui pseudoyankeu prin ținuturile românești, în anul de restriște 2021

Radu JÖRGENSEN

Ei da, măseaua.

Știi cum ți-o scot?... până să clipești din ochi, odată... pac!
Iordache în *D-ale carnavalului*, Act I
comedie de I.L.Caragiale

*N-ai grije! Cupeu separat... Intri, închizi lumina, tragi
perdeluțele
și te-ncui pe dinăuntru.*
A., în *C.F.R.* de I.L.Caragiale

Toate vizitele scurte și de rutină la dentist se aseamănă între ele. Nu necesită anestezie și nici transfer bancar. Foiletoanele stomatologice însă, sunt fiecare frustrante în felul lor. Clățiți, scuipați!

travelogue

Suedezi și finlandezi își repară, întrețin și albesc dinții în Estonia sau Polonia. Canadienii și americanii sunt familiarizați cu nenumărate *dental destinations*, în Mexic. Cel mai apropiat scaun dentar e acolo, de multe ori, la nici o sută cincizeci de metri sud de punctul de frontieră. Harta e mai plină de bubițe roșii care semnalizează cabinete stomatologice, decât e pielea cuiua atins de pojar. Orașe întregi la sud de Rio Grande sunt întemeiate și dezvoltate anume pentru industria lor dentară înfloritoare. Los Algodones, așezare de pe malul drept al lui Colorado River, în Baja California, Mexico, e poreclit... Molar City.

Vorba e, dacă dantura tot ți-a făcut bucuria să ceară, de acolo, din spatele măștii, reparații capitale într-un asemenea an pandemic (!), de ce să nu le faci într-o țară care e deja, sau pentru moment, pe lista verde? Ca România. Și deși, până mai ieri (a se citi *inceput de iunie*), ai evitat timp de cincisprezece luni orice ieșire la spectacole, conferințe și restaurante în America, și ai pus și continui să pui masca până și atunci când te dai jos din mașină să faci plinul la pompă sau când te sui în

vreun lift din care tocmai a coborât cineva, acum, deodată, ignorând aglomerațiile iminente ale unei călătorii, te apuci să răsfoiești web-ul pentru două bilete de avion cu destinația Otopeni. Scaune lipite de scaune, lipite de alte scaune, sau despărțite de ele printr-un culoar lat de-un cot; traversând Atlanticul și, mai apoi, Europa de la Vest la Est, om lângă om. Realizezi?! Cam da.

Și toate mânerile alea de uși și portierele de taxi, și boarding pass-urile care trec din-mână-în-mână, și tăvile de la controlul de securitate. Ca într-un time-lapse, mâini peste mâini, peste alte mâini, prind, ridică, mută obiecte pe care vei fi nevoit să le atingi și tu. Amprente care se întipăresc lângă și peste alte amprente, se încalecă, se șterg unele pe altele, se îngroașă, se întind... Pe fundal, voci răgușite, râsete înspumate, tuset, ici și colo câte un strănut.

Readus la realitate de vocea din receptor. Dacă aveți doar escală la Amsterdam, nu cred că e nevoie de teste, dar poate e mai bine să le faceți; vedeți și pe pagina noastră de web, klm.com. Am văzut. În instrucțiunile companiei aeriene, unde se citează ordonanțe ale guvernului olandez, sunt numai cercuri vicioase. Un link care pretinde testele trimite la un alt link care le recomandă, care la rândul lui trimite la unul care nu încurajează nici măcar călătoria. Deși noi nu vrem să vedem Rembrandturi de data asta. Noi, doar în trecere... Da, dar vă trebuie o dovadă că puteți intra în țara de destinație. Sunăm la consulatul român și ni se răspunde de la... București și nu de la New York. Număr redirectionat. Se poate, stimate domn, intra în România? Nu știm. Sunați la poliția de frontieră!

Sunăm, și o tovarășă răspunde, cu seriozitate, că oricum nu se poate intra în România numai cu pașaport american dacă nu avem viză. Și menționează o lege veche de două sau trei decenii, timp în care milioane de cetățeni americani au tot intrat în România legal, fără viză. Ei și, vaccinat, nevaccinat, testat, netestat, vizită de-o zi sau de-un an, tovarășă vrea viză. Clățiți, scuipați, mușcați pe ei și țineți strâns!

Într-un county cu peste o jumătate de milion de locuitori, numărul zilnic de cazuri a scăzut, la 20, 17, 9, 7, 3, 7, 2... Amenințarea din jurul tău se risipește. Cel puțin pentru moment. E vară, vacanță, și nimeni nu te obligă, de fapt, să părăsești (această) zonă de confort. Numai că tu nu vrei să evadezi dintr-o zonă geografică, ci dintr-o stare de spirit! În care te-ai închis ca la carantinarea unei cetăți. Suntem închiși în noi ca personajele lui Buñuel în vila din *El angel exterminador*. Și vreau să apăs pe clanță și să ies. Și dacă va fi să descopăr, ca protagonistul din *Truman Show*, că mare parte din psihoză asta e o cacialma, așa să fie. Oricum ar fi, vreau să văd că avioanele mai decolează și aterizează, dar nu pe youtube, ci a pasager. Să văd că pilotul găsește drumul spre București, că Arcul de triumf e tot acolo, că nimeni n-a mutat Predealul, că la Cluj teatrul e în picioare, că în Alba miroase a fân proaspăt cosit, că bat clopote în biserici și că se vînd cărți noi în librării.

A călătorii acum e, într-un fel, în toate felurile, o mare aroganță, știu. Și mie nu-mi plac aroganții. De aceea, nici nu voi accepta, când vom ieși din situația asta, discursul împăciuitoare pe care ni-l pregătește presa occidentală: cu toții, luptând cot la cot, am reușit să învingem... Hai sictir! Unii cu mască, cu restricții auto-impuse, cu dezinfectarea... dezinfectantului, vaccinați, testați, evitând orice spațiu închis, ca mine, în timp ce alții tot repetă la modul imbecil că aceia care au pierdut bătălia cu virusul aveau, nu-i așa, 70 sau 80 de ani sau că deja sufereau ei de altele. Or fi suferit, dar își duceau viața liniștiți până când la Wuhan...

Mă rog. Fapt e că, înlocuind în propoziție aroganța cu simpla îndrăzneală, și având alibiul lui 33 obturație de canal, 34 rezecție apicală, 35..., mi-am luat avânt pentru o vacanță de 89 zile într-o țară cu un sistem

medical care, se spune, ar fi pe cale de colapsare. Posterior tibialis, tendonul iritat de la gleznă, ar fi cerut și el orice altceva decât urcat și coborât de scări, mers pe benzi rulante, alergat de la un gate la altul, trenuri, metrouri, bagaje... Dar suntem deja pe aeroport, prea târziu să-mi mai derulez pe ecranul din minte scurte metraje apocaliptice. Ca acela cu avioane întârziate, legături pierdute, săli de așteptare supra-aglomerate, om guraliv, lângă om febril, lângă tuse de om. În fond, pe celălalt film, cel cu testul PCR, al cărui rezultat nu vine în 72 de ore și îți dă peste cap toate planurile, l-ai văzut și revăzut până s-a tocit celuloidul imaginației și uite că de fapt testele au venit și, slavă Domnului, sunt amănândouă negative. Să mergem.

Eviți coada de la check-in prefăcându-te membru al nu știu cărui cerc, club, categorie. Valizele pleacă pe bandă, funcționara nu e interesată de teste. Nici nu le pomenește. Nici de declarația de sănătate care pe site-ul companiei părea esențială — ziceai că regina Țărilor de Jos însăși așteaptă pe aeroport la Skipol și îi pocnește cu tocul de la pantof pe cei care n-o au — nu întreabă. Cere totuși (funcționara, nu regina) certificatele de vaccinare, bifează ceva pe un ecran. *Have a pleasant journey!* Spre gate. Măștile în mișcare până mai adineaori prin tot aeroportul se strâng amenințător în coada de la îmbarcare. Ne spionăm unii pe alții. Unora le-aș rearanja... tifoanele astea pe fețe. Să nu li se mai vadă nările. Mă irită. Ce, nu le încap nările sub măști?! Asta e întrebarea care mi se citește pe chip în fotografia, click!, care mi se face la urcarea în avion.

O metodă nouă, asta cu poza. Un check verde apare pe ecranul mare — pe care toți din coadă văd ce frumos și crispat ești — în dreptul mutrei tale, dacă ea coincide cu cea „de la dosar”. Digitalii n-au liniște, inventează mereu jucării stupide, invocând eficiența și optimizarea. Și totuși, de câte e el în stare, digitalul, nu-i așa? Uite, și cu virusul asta, cum l-au potolit biții și baiții lor. Iar globalizarea l-a împiedicat să se propage. Planeta e pe mâini bune. În loc să înjur, prefer să îmi spun în gând bancul, scurt și sec, pe care l-am inventat zilele trecute:

Organizația Mondială a Sănătății

Atît. Râd sub mască. Râd însă și când îmi amintesc replica dată de un senator român anti-mască, om cu două facultăți — dintre care una cea de Medicină —, care explica cum e cu puterile negative ale lui 10 și cu dimensiunile minuscule ale particulelor purtătoare de virus, ignorând însă suprafața totală de impact protejată de mască. Ba mergând și mai departe în bagatelizarea situației și laudându-se prin ianuarie, pe fundalul celui mai mare val al pandemiei, cum el și prietenii lui au mâncat sarmale de sărbători, pescuindu-le cu mâinile direct dintr-un blid comun. Spre ce țară mă îndrept? E bine ce fac? Mă uit pe geam. Norii tac.

Nimeni, la Amsterdam, nu ne întreabă de teste negative sau declarații de sănătate. Nimeni nici la îmbarcarea spre București. Nimeni în avion. Nimănui nu-i pasă de așa ceva nici pe Otopeni. Dar luptăm, măi tovarăși, în Europa unită, sub stindardul unei strategii comune, împotriva acestei calamități. Îți vine să te iei cu mâinile de cap, ca-n *Strigătul* lui Munch. În fine, suntem în țară. Timp de o săptămână, hotărâm să nu ne îmbrățișăm cu cei dragi. Fiindcă, nu-i așa, călătoria noastră a însemnat contactul cu sute și sute de persoane.

Sfârșit de iunie — mijloc de septembrie 2021. Peste patru mii de fotografii și video-clipuri. Plus altele, întipărite numai în mințile noastre de pseudoyankei, și nu în memoria smartphone-ului de vacanță. Un prim click (din pleoape) marchează o amintire pozitivă. Mall, sector 3, centru de vaccinare. În vremea ciumei ăștea camusiene prin care trecem, to-

tul e aici curat, ordonat și deloc aglomerat. Luna trecută am convins, de la distanță, prin telefon, pe cineva să se vaccineze. Fără să presăm, fără să arătăm cu degetul, am reușit totuși. Și acum mergem să facă a doua doză. Lumea e relaxată în mall și pe stradă, cifrele sunt în scădere vertiginoasă în România. Și bucuria asta se încolățește, liană pe liană, în jurul celei, la fel de mari, că suntem acasă în vacanță, în ciuda a tot și a toate, și că e suficient să ne suim în mașină sau să ajungem pe unul din peroanele Gării de Nord ca să plecăm de acolo în oricare din călătoriile mult timp amânate. Și că, sigur, a mai trecut o zi și suntem tot sănătoși, deși am stat deja de două ori cu gura deschisă pe scaunul dentistei.

Frica strânsă în oase se retrage. Tremurul cu care mă trezeam dimineața în ultimile luni s-a atenuat până la dispariție. Ne mărturisim unii altora, cei abia veniți și cei aici regăsiți de ce hibe, ticuri, stări anxioase recurente și boli reale și imaginare ne-a vindecat reîntâlnirea noastră. Deși zămbetele ne sunt oprite la jumătate de câteva ori. Fiindcă în tot cartierul se aud atunci strigătele a mii de oameni, a mii și mii de oameni, strânși la un meci pe Arena Națională. Și, așa cum ne așteptam, a doua zi fotografiile confirmă că microbiștii nu respectă locurile de pe bilet, stând ciorchini. Nădușeală, primii nori.

Șase fotografii cu planificările, mereu modificate, ale vizitelor la cabinet. Bilete scrise de mână, date bifate, date încercuite. Două clipuri la o masă pe terasa din incinta Muzeului Satului, în timp ce sorbim, voit zgomotos, din sticle de bere. Un minuscul recipient de dezinfectant, abia scos din buzunar e și el acolo. Arătăm ușor crispați, mirați noi înșine că ne-am luat inima-n dinți. Nu, fără pahare, mulțumim, bem direct din sticlă. Un plan general și un gros plan cu un individ ascuns sub o șapcă pe care e cusut un cangur auriu, stând pe prisma unei case din Dolj și legându-și cu atenție glezniera. Mai multe panoramări din centrul gospodăriilor, peste magazii, șure, grajduri, intrări în beciuri, mușcate în pridvor. Un plan general cu coroana unui corcoduș din care răsare turla unei biserici de lemn. Muzeul Satului ca un catalog de mostre, de răsfoit înainte de a definitiva planul călătoriilor.

Cu măști și fără măști, în grup de trei, în fața Operei Române. Scena văzută din lojă. Apoi brusc, un peron al Gării de Nord, aglomerat, și un tren intrând în gară. Dacă închid ochii aud huiduielile oamenilor când trenul de Predeal e tras la peron cu cinci minute după ora la care ar fi trebuit deja să plece. Mă aud și pe mine strigând Rușine! Nașul, pe scara vagonului, râde batjocoritor și flutură un steguleț galben. Urmează o înregistrare audio, în interior, fără imagini, a unei discuții în trei. Care începe cu Biletele la control! Și continuă cu: La ce oră ați tras trenul la peron? L-a tras când a putut, gata! Cine e dumnealui? Păi e... Eu te-am întrebat pe dumneata, de ce răspunde dumnealui? E... supra-controlul. Ce-ar fi dacă presa ar afla cu ce întârziere... Mă doare în cur pe mine de televiziune! Se mai aude râsul supra-controlului, spăgar șef, îmbrăcat la costum și pus pe ceartă, la remarca șefului de tren. Apoi se revine la Biletele la control!

Două poze nereușite, prost cadrate, la nervi; primele din Predeal. Dar cum să fotografiezi o groapă din care pleacă altă groapă, din care se ramifică mai multe gropi? E peronul liniei șapte a gării din Predeal. În gara cu cea mai frumoasă clădire din România, un hiperboloid spectaculos proiectat mâine și construit poimâine — dar care datează de fapt din 1969 — doar peroanele unu și șapte sunt funcționale. Restul sunt permanent închise. Iar peronul șapte e cel plin de gropi. Am însă peste douăzeci de fotografii cu gara. La mai multe ore ale zilei. Clădirea merită un congres de arhitectură de organizat acolo, în aer liber. Hiperboloid rezemat pe contraforturi; o hiperbolă care se naște dintr-o parabolă, într-un plan perpendicular. Inginerul Mircea Mihăilescu, profesor la Cluj, a realizat toate astea înainte de Windows 10, varianta roz, fără tabletă, și fără prieteni pe Facebook și urmăritori pe Twitter. De necrezut.

Ce nu am e o înregistrare a convorbirii telefonice cu proprietarul vilei Elitte din Predeal. Loc unde nu mai stătusem niciodată. L-am sunat din tren ca să confirm ora sosirii pentru check-in. Dacă-ăș avea înregistrarea aș pune-o tuturor aceluia care pretind că în România nu s-a schimbat chiar nimic sau celor care au luat de bună o broșurică penibilă despre motivele României de a fi... altfel. Mi se mulțumește că am sunat să confirm, eu turistul, și sunt asigurat, fără să cer, că ne va aștepta la gară cu mașina. În treizeci de secunde, timp în care trenul nostru pleacă greoi din Bușteni și urcă pe Valea Prahovei, am stabilit toate detaliile.

Fotografiile cu numărul 257-455 sunt toate din Predeal. Cu bune și rele. Majoritatea obiectivelor arhitectonice sunt obturate de vehicule: mașini, SUV-uri, dubițe, tiruri. Toată România, de altfel, se prezintă ca un loc invadat de monștri pe patru sau mai multe roți. Sunt trist, ca român, și rușinat, ca yankeu, fiindcă disperarea asta după automobil de acolo vine, din America. Unde mersul la pâine, la frizer, la meci, la servicii și la bibliotecă se fac toate la volan. Traversatul străzii se face la volan. Și cu fiecare cheie în contact, obezitatea populației crește, aerul se strică... Dar să nu anticipez. Despre aer nerespirabil e de preferat să vorbim când ajung la imaginile din Cluj.

Până una alta, suntem în cabina care duce din Bușteni pe platou. O cabină destinată falimentului. Uite, un subiect pentru ziaristii care au obosit să comenteze mitingurile politice Jos cu Câțu, Sus cu Mățul: cine dorește cu tot dinadinsul să falimenteze telecabina din Bușteni? Serios, cine? Și cu undă verde primită de la cine? Prima fotografie pe care o am de la telecabina e un plan general cu un grup de vreo treizeci de copii de școală primară care, pe treptele de la intrare, mănâncă fiecare, cuminiți dar veseli, sandvișuri. Îi laud și din spate aud vocea unei profesoare: sunteți primul pe ziua de azi care a spus ceva de bine de noi. Vor urca și ei cu telecabina? Ah, nu, spune ea jenată, nu ne permitem, suntem de la o casă de copii. Ne-am adăpostit aici ca să-și mănânce și ei mic dejunul și să pună pelerinele.

Vine ploaia. Dintr-o mașină luxuoasă, un Audi Q5 aș ghici, se dau jos patru turiști. Urcă înaintea noastră scările spre casa de bilete. Apropo, la capitolul accesibilitate pentru persoane cu dizabilități România lui 2021 stă câteva locuri în urma ultimei (nepopulate) insule din Pacific. Făcând parte din aceeași uniune cu... Suedia sau Danemarca, României ar trebui să i se impună condiții draconice pentru intrarea măcar în secolul XIX la acest capitol. Am și două fotografii cu pasarelele de peste DN1 la Bușteni, dar nu le găsesc acum. Sunt ușor mișcate, îmi aduc aminte că râdeam când le-am făcut. Nerușinarea edililor și a companiilor naționale care au construit așa ceva e însă evidentă. Peste cincizeci de trepte în pantă abruptă, scări neacoperite pe care plouă și ninge, niciun lift. Jumătate din populație n-are nici o șansă, probleme locomotorii, vârstă, cărucioare de handicapați, cărucioare de copii. Aceste monstruoziități, construite, aș ghici, în ultimii zece ani, ar fi trebuit să constituie obiectul multor procese intentate administrației, la toate nivelele. Asta e.

Timp de trei minute, grupul coborât din Audi parlamentează la casa de bilete, apoi conducătorul lor dă din mână a lehamite, se întorc pe călcăie și pleacă. Abia acum înțelegem: prețul unui bilet de telecabină, în vara lui 2021, în stațiunea românească Bușteni, este de 150 lei. Insist: 1 5 0 lei. Unu, cinci, zero. Echivalent aproximativ în dolari 36, în euro 30, în coroane suedeze... Cine vrea să falimenteze telecabina din Bușteni — o temă pentru studenții de la cursul de ziaristică de investigație.

Urcăm, fiindcă în ciuda norilor amenințători, a prețului dement și a serviciului mizerabil, jignitor, vrem sus pe platou! Acolo unde începeau și se sfârșeau excursiile mele de licean; iar soția mea n-a văzut niciodată Babele și Sfînxul, decât în fotografii. Suntem singurii călători ai unei curse de amiază. Vatmanul se uită obraznic la noi, nu salută, nu explică. La întrebări banale, ridică din umeri. Ora de coborâre a ultimei cabine e... mai multe. În timp ce nasturii cămășii lui cu trei numere mai mici amenință să-mi sară cu violență în ochi, îmi explică, la viteza de două greșeli gramaticale pe propoziție scurtă, cum că să fac, domne', o poză la orarul telecabinei când cobor. E pe zid, acolo, ce naiba. Omul de Neanderthal nu pare mirat când cabina trece, realmente la limita coroanelor copacilor de pe stâncile de dedesubt, sau când crengi de jnepeni pocnesc în geamuri făcând să tremure telecabina și pietrele din jur.

Dar am ajuns pe platou, norii se împrăstie și oile se apropie. Și pentru prima dată, ajutat de unghiul din care bate lumina, găsesc în conturul unei stînci-ciupercă un chip de babă. Se vede chiar și în poză. Nu mai contează că fostele cabane și restaurante sunt părăsite și în paragină, că nu există o toaletă, că, din nou, nu s-a făcut nicio încercare de a amenaja o potecă pe care să poată urca și cei mai puțin în formă. M-am așezat pe hanorac. Un ciobănesc m-a studiat o vreme, apoi s-a lăsat cu toată greutatea lângă mine, pe-o rână. Flori mici de culori iuți în vale. O liniște binefăcătoare se coboară în mine. Și glezna tace.

Schimbăm hainele în București, ridicăm pachete cu cărți, facem un somn la grătar, bem tămăioasă. Lucrări temporare, finisare șlefuiți, probă schelet metalic. Spre Costinești. Una dintre cele mai dichisite stațiuni de tineret din Europa acum treizeci de ani, Costineștiul de azi e o cloacă. O mizerie. Construcțiile sunt de zece ori îndesite, paragina e vizibilă, gunoiul evident. Iar oamenii, cei mai mulți fără nicio legătură cu vârsta studenției, nu poartă, niciunul, mască. Noi, da. Printre ei, ca niște

extratereștrii. Norii care se întrezăreau ascultând uralele de pe stadion la București, sunt grăbiți din spate de alții, pe care îi împing uniți întru stupidenie, costineștenii estivali. Mașinile nu sunt parcate la intrarea în stațiune ca altădată. Grobii au ajuns cu ele până pe gazonul falezei. Între bungalouri, sfori pe care lelițele cu BMW-uri au agățat la uscat costume hidoase. Am fost inspirați să alegem zona de la epavă. Decizia ne-a ferit de privesă, mirosurile și zgomotul stațiunii tineretului.

La Cluj, trei cazuri pe zi, în Alba zero, la București 11. Călătorim noaptea cu vagon de dormit. În primele zece minute dezinfectăm cabina. Spray, cârpă, hârtie, spray. Pe fețele de pernă punem prosoape curate aduse de acasă. În taxiul care ne duce prin noapte spre Mănăstur, peste Gruia, tânărul clujean de la volan ne povestește însă cu mândrie despre Festivalul Electric Castle, ținut de curând. Unde zeci de mii de oameni... Iar nori! Deși el vede soare. Nu s-o îmbolnăvit nimenea, că toți o fo' vaccinați. Un an și jumătate de discuții despre pandemie, și opt luni despre vaccinări și multă lume continuă să nu înțeleagă nimic. De purtat, el poartă, corect, mască. În zilele următoare, însă, știu că am notat de mai multe ori în jurnal: S-a ținut Clujul? Librari incompetenți și la fel de obraznici ca mezelăresele. Dar festivalul Opera Aperta și grădinile de vară din Piața Muzeului te fac să-ți treacă supărarea.

Cifrele încep însă să crească. 3 devin 10, apoi 40 și într-o săptămână, când ne întoarcem în capitală pentru cimentări, acolo sunt deja 100. Iar la Cluj, după plecarea noastră, a urmat Untold-ul. Bun prilej de verificare a graficului unei funcții exponențiale de contaminare. Numărăm pe degete zilele până la plecare. Un amestec tulbure de bucurie și adâncă tristețe. Facem din nou teste, ne conformăm. La Sanador, pe Buzești, lângă Victoriei. O adresă demnă de evitat. Lobbyul și triajul măsoară împreună douăzeci de metri pătrați. Coada se încolățește, oameni care prezintă simptome, lângă cei care nu. Plus o coadă la lift care se întreține cu cea de la recepție.

Cu testele negative în buzunar, suntem la Otopeni. Ultimul dintre oficialii de care trecem, în drum spre gate, e cel de la pașapoarte. Socotește atent. Apoi ne fixează, rânjind: 89, le-ați numărat, nu? Că dacă erau 91, vă trebuia viză.

18

Nu aud nimic

Daniel VIGHI

Nici nu aud prea bine, așa mi se pare în dimineața asta, că nu mai aud, pur și simplu unii vorbesc și eu mă uit la ei, dau din cap cum că așa e, „nici vorbă, dar nici nu se pune problema”, le spun, dând din cap ca să nu se prindă că nu-i aud, mă gândesc că de unde mi-o venit surzenia asta, mi s-a lăsat o vată mare peste urechi și dacă ar avea careva ideea să mă întrebe că despre ce vorbim nu știu, e așa ca și cum eram în străinătate la Akademie Schloss, unde colegii vorbeau în diferite limbi și eu stăteam acolo printre ei și dădeam din cap cum că așa-i, sigur că-i așa, bineînțeles, nici nu se pune problema, ba și râdeam când râdeau ei ca să fiu în regulă, să nu se prindă careva că nu știu și eu despre ce este vorba, ceva de râs desigur, pardon, zic, și careva îmi zice tot felul și nu-l pricep, așa e, strict așa, zic, și totul îmi pare că vine de la năprasnica asta de ceață de toamnă matinală, când nu-ți vine să faci nimic, când nu mai auzi, dai din cap, ești de acord, e ceață groasă, ceva buragă, vorba lui bună-mea, intră în camera noastră, a mea și a ei, că doamna Zena cu dom’ maior au camera lor, eu cu buna avem soba noastră, și ea vine și-mi dă raportul despre cum e afară vremea, zice de ceață, de buragă, de întuneric la amiază.

Totul este ca un brand Bacovia, baba nu știe de poetul acesta, nici eu nu știam pe atunci că nu eram încă alfabetizat, eram la obodă, școler la obodă, adică la grădiniță, și admiram ceva grafică alb-negru cu pionerii sovietici, și bună-mea vine de afară și-mi zice că-i buraga, și moina, „pișă mărunț, înspicat cu neaună”, zice, „să nu scoți din casă câinele”, zice, și pe mine degrabă mă duce gândul la câinele nostru Bombonel, poate că ar trebui să-l aducem cu noi, și buna bombăne: „da’ de ce să nu-l punem și la masă”, și mie chiar că mi-ar plăcea să servească și el mâncarea lui din tinerul, adică din oala de tablă cârnă pe care aceeași babă a mea a legat-o în fața cuștii lui Bombonel cu drot, că are obiceiul prost că o răstoarnă dracului și se duce în imala curții toată zama cu pită, mai precis ceva din supa de ieri amestecată cu pită și cu coful de găină, care este denumirea bunicii mele pentru curul găinii - cof, așa-i zice!

Înclin să-i dau dreptate, vă dați seama ce-ar fi să răstoarne tinerul pe masă, este pericol, așa că, nu-l pot ajuta, o să stea afară la cușcă, i-am pus acolo un sfetăr bătrân să-i țină cald, ies în ceață și în moină, „totul tace,/ Lampa obosită a clipit,/ Orice obiect atins șoptește: lasă-mă-n pace...”. Bombonel răsare din ceață, chiar în fața cuștii, stă nepăsător la ploaia mocănească, nu-i pasă de ceață, bate din coadă ud learcă, își zdrăngăne prietenos lanțul legat de același par de care este legată și oala pentru mâncare, ce viață, domnule! Ies pe stradă, pustiu ca pe vreme de *lockdown*, toți stau în dosul ferestrelor, nu existau pe atunci prea multe televizoare, doar câteva marca sovietică Rubin și nici nu știu ce poa’ să facă oamenii în casă la vreme de moină, poate că le vine să-și pună capăt zilelor sau se uită de-a-n boulea la pereții unei cămări reci.

Se aude șuieratul trist al locomotivei cu abur de la depoul CFR Radna care-ți strecoară în suflet versurile știute: „De-acum.../Auzi, ploaia plânge pe drum/ Pe un adânc tumult,/ Pe urma unui mic pantof într-un parc/ de demult...” Frig, rece, umezeală, cum să trăiești în asemenea condiții vitrege, îmi zic, și mă poartă gândul pe la documentarele de pe *you tube* la care mă bleojdesc la miez de noapte, mă uit cum merg înainte, voinicește și degeaba, navele spațiale Voyager unu și Voyager doi, cum merg ele prin pustietăți, prin moina cosmică, întuneric, frig, încerci să pricepi ce poate să fie să zbori așa a proasta în muțenie totală – tocmai am aflat că în vidul cosmic, chiar dacă ar fi explozia cât de mare, nu se aude nimic, tăcere ca în cripta familiei Mairowitz din cimitirul evreiesc din Lipova, mergi așa și tot mergi, pe urmă vezi planeta Neptun cum este ea de albastru-oțel, învăluită în frig la minus două sute de grade Celsius, și ce-or fi toate astea te întrebi pe când moina, ceața, cad peste cosmos, peste cușca lui Bombonel, peste laibărul bunicii care dă la găini, și tu te uiți înstrăinat la ghearele lor de găini prostănace care se cufundă în noroiul înghețat al curții și-ți pare că totul este al dracului de nicicum.

Ceață. Bură

Viorel MARINEASA

„Să mă ierte Natural!”, așa obișnuia să spună, grav, fără umor, activistul de partid al anilor cincizeci. Sau „Bată-te Natura să te bată!”, atunci când avea de-a face cu un element putred, dușman al clasei muncitoare și al progresului. Nu chiar unul atât de radical, dar oarecum asemănător, a căzut în seama alor mei într-o duminică, la prânz. În preambul, pentru distrarea musafirului, am făcut un șpațir până la Băile Lipova, ca să tragem o gură de aer curat (în ziua de odihnă a Domnului, nici tancurile ocupantului sovietic nu exersau în poligonul improvizat dinspre satul Șistarovăț) și să luăm de la izvor o damigeană cu „apă acră” (așa îi ziceau localnicii apei minerale, luându-se după șvabi: *saures Wasser*). Fusesem avertizat cu o zi înainte să nu pronunț înaintea oaspetelui, nici de bine, nici de rău, cuvântul Dumnezeu, să nu pomenesc că uneori o însoțesc la „biserica nemțească” pe *Omama*, bătrâna la care stăteam în chirie, să tac cât mai mult cu putință, iar la întrebări să răspund scurt și la obiect.

Peste ani, dar și la ani-lumină de precaritatea unui propagandist al ateismului științific, Horia Căbuți, prietenul meu din Oradea (autor a două admirabile volume de eseuri¹, menite „să «sacăie» liniaritatea și exactitatea conceptelor științifice cu un pic de «ireverențiozitate» umanistă”), se arată extrem de atent când își alege termenii: ezită să utilizeze vocabula *spectacol* atunci când se referă la formarea și evoluția lumii vii, deoarece nu vrea „să rănească sensibilitățile adepților concepției teologic-creaționiste”. Care ar putea replica prin gura Părintelui Serafim Rose: „... nici creația, nici evoluția nu pot fi dovedite în chip definitiv: de fapt, amândouă țin de credință și filosofie, de o alegere inițială”². Horia, la rândul lui, l-ar putea invoca pe Rudolf Otto. Ceea ce și face: «Dumnezeu, ca și Allah de altfel, „este acea esență irațională ireductibilă care scapă oricărei filozofări”».

Mint. Am plecat spre Băi după masă, ca să ne facem siesta în mișcare. Invitatul nostru (auto-invitat?), care și așa turuise întruna, deveni și mai vorbăreț. Atingea probleme delicate, trâmbița bancuri cu tentă politică, iar ai mei nu știau cum să reacționeze. Tata va face o analiză după câteva zile, „așa-s ăștia, te provoacă, destul să spună că ai răs sau că doar ai zămbit, că ai aprobat dând din cap, și te aruncă la zdup pentru o sută de ani”. Atunci, pe loc, a mormăit ceva nedeslușit, având grijă ca mormăitului să nu-i poată fi atribuită vreo semnificație. Cum ne apropiarăm de pădure, ceața se lăsă peste noi. Eu mă zbenguiam când înainte, când înapoi, dar nicidecum prea departe, ca să pot prinde sporovăiala.

Între timp, hăpăiam bucăți consistente de ceață, trăgeam în piept aroma de frunze ude.

Poate că o fi fost de vină și țuica de Bata sau de Birchîș, oaspetele o consumase din belșug, urmată, la felul doi, de o cadarcă de Miniș obșinută după mari intervenții, sau poate că misiunea încredințată de organele superioare, după aprecierea tatei, îi impunea trimisului să se preteze la o asemenea scâlâmbăială. „Parșivi, toți îs șireți și parșivi, niște cutre”, va mai puncta părintele meu. Pentru că, datorită păclei, nu-i mai ghicea reacțiile, îl luă pe tata de braț înghesuindu-se-n el și aproape că-i urlă în ureche: „Nu te teme, tovarășe Vasile, că și noi suntem oameni. Uite, eu nu-s credincios, dar îi iubesc din suflet pe cei ce cred în Dumnezeu. Cât ați ieșit din cameră, copilul ăsta mi-a povestit că-i place să meargă la biserică...” Acest episod o să capete un loc central în analiza tatei, care nu se va lăsa până n-o să mă facă să plâng cu sughițuri la gândul că mașina neagră o să oprească înaintea casei într-o noapte, mâine sau poimăine sau altă dată. Va exista o anexă la dosarul de aer pe care tata o să-l alcătuiască: am fost singurul care am hăhăit la gluma cusută cu ață albă a înaltului invitat. Cică i-ar fi telefonat la sediu, de Paști, un văr cam zurliu, „Cristos a înviat, mă Ghiță!”, iar el, ca să nu se prindă colegii de birou, ar fi răspuns „Just, tovarășe!” Până la urmă nu s-a mai întâmplat nimic vizibil.

„Natura ne-a ferit de vederea directă a temeliei iraționale pe care suntem clădiți”, le dă Horia vestea bună celor neinițiați. Tărâmul sub-atomic, cufundat în cețuri, trebuie luat cu binișorul pentru a-și dezvălui prin ricoșeu, grație marilor acceleratoare, o parte din tulburătoarele secrete. Pozitronul e o particulă nestabilă ce se deplasează invers în timp. Tahionul, cu statut ipotetic, ar avea o viteză superioară celei a luminii. Un electron poate s-o zbughească dintr-un laborator și să ajungă în orice parte a universului. Până la un punct, Serafim Rose este de acord: Sfinții Părinți de odinioară au ilustrat *Facerea* cu exemple, în parte, depășite. Asta nu înseamnă că textul propriu-zis al *Cărții* nu ar fi „proaspăt și în pas cu vremea”.

Oare ce-o fi vrut să spună Ion Barbu (deopotrivă matematician și poet) în versurile: „Un gând adus, de raze și curbură/ (Fii aurul irecuzabil greu!)/ Extremele cămărilor de bură/ Mirat le înțepea, în Dumnezeu.”?

¹ Horia Al. Căbuți, *Peisajul meta-ontic. O încercare de răzbatere în cheie umanistă prin ascunzișurile științei*, 2019; idem, *Tărâmurile ceții*, 2020 (ambele editate de Biblioteca Revistei Familia).

² v. Ieromonah Serafim Rose, *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor*, Sophia, 2001.

pas de deux

Principiul încertitudinii (22)

Paul Eugen BANCIU

Scriitorul de literatură bună, în în-
telesul clasic al termenilor, e cel cu ti-
raje confidențiale, tradus în doar câteva
limbi și premiat ostentativ, pentru a se
putea spune că nimic nu s-a schimbat
în receptarea și respectarea culturii. El
se simte exilat din cetate, învins, uitat de
toți. Continuă să trăiască pe cursul prin-
cipal al culturii, să o considere singura
formatoare a generațiilor din care face
parte, singura purtătoare de stindard a
idealurilor omenirii. Eroare pe toate pla-
nurile: în urma operelor sale fie se va face
o expoziție vizitată de câțiva amatori de
artă, fie un film în cazul romanelor, fie
un festival de muzică clasică, unde să-și
găsească și piesele sale loc, printre ope-
rele titanilor.

Are loc o apropiere a artiști-
lor și scriitorilor între ei, ca
ultimi purtători ai mesajelor
grave ale spiritului, în jurul unei istorii a
acestui palier din civilizație, capabilă să
le justifice demersul, să le reaseze locul în
centrul interesului public. Doar că lumea
merge spre altceva, chiar dacă în școală
copiii și studenții continuă să-i studie-
ze pe clasici, iar pe contemporani doar
în linia de interpretare a acelora. Ziare-
le de mare tiraj de aiurea, nu numai de
la noi, trec în ultimul plan informațiile
culturale, care de cele mai multe ori sunt
formate dintr-o prezentare sumară a ceea
ce se întâmplă în jurul unei cărți, expo-
ziții sau a unui concert, lăsând cititoru-
lui sentimentul că și el a fost de față la
evenimentul cultural, fără să i se spună
altceva decât că toți criticii sau vorbitorii
au laudat efortul creatorului, și că opera
e peste așteptările tuturor.

Nevoia de a se face vâlvă în jurul ori-
cărui eveniment de acest fel, fără o mi-
nimă analiză sau apreciere critică reală a
ceea ce s-a prezentat sau întâmplat, poate
lăsa senzația că artiștii de azi nu creează
decât capodopere. Asta în timp ce revis-
tele de cultură și literatură, unde sunt
analizate cu pertinență sau ranchiună
operele sau evenimentele create în jurul
lor, sunt citite tot de cei despre care e
vorba, de prietenii sau dușmanii acelora.
Lumea culturii a devenit una complet
închisă și circumscrisă propriilor idei, tot
mai ruptă de ceea ce se petrece în jur, tot
mai puțin dispusă să se deschidă spre
contemporani, ca un om bătrân, egoist
și plin de beteșuguri, mereu nemulțumit
de ceea ce fac generațiile de după el, cele
cărora le va lăsa viitorul. De cealaltă par-
te e divertismentul.

Eroii principali sunt criminalul și
urmăritorul, victimei revenindu-i rolul
secundar, ea fiind un obiect stricat de
copilul rău pe care părintele trebuie să-l
pedepsească. Victima e cititorul, care
fraternizează cu părintele pentru simplul
fapt că-i face dreptate, dar nu-l mai poa-
te repara. Schema simplă a mii de cărți și
filme cu final optimist, pentru că el, citi-
torul, trebuie să se trezească mâine lim-
pede pentru munca lui de fiecare zi. Tot
el trebuie să uite de promisiunile celor
pe care i-a ales privind bunăstarea și să se
iluzioneze că într-un viitor nu prea înde-
partat va fi asemenea personajelor pe care
le invidiază, într-un continuu spleen, pe
marginea unei piscine, cu câteva tinere

sau tineri alături, sorbind din băuturile
cele mai fine, să uite că trăiește.

Un fel de Rai pământesc, unde ni-
mic nu e mai important decât propria
viață adamică, din țărcul căruia dirijează
mersul unei lumi ce va veni. Un Adam ce
se substituie celui ce l-a creat, înlocuind
merii din tărâmul sacru cu dudul, pentru
ca ispita să fie mai mică, dar multiplicată
pe măsura numărului fructelor negre sau
albe. Și asta pe fondul unei muzici lente
sau violente a unei lumi față de care se
simte superior pentru simplul fapt că e
altundeva. Un Rai pe care nu și-l doresc
cei ce creează încă artă și literatură, dar
suferă că nu mai sunt înțeleși și apreciați.
Un Rai al lor ar fi unul al meditației asu-
pra lumii, așa cum o văd și o înțeleg ei, o
lume utopică, unde personajul principal
este omul, complexul său de sentimente
și trăiri, natura, cultura, interferențele
dintre ele în peisajul confuz al ființei ra-
ționale rupte de cosmicitate.

Dilematicul raport contemporan
dintre cultură și divertisment bulver-
sat de ostentația aducerii celei dintâi în
agora, cu confuziile create de etalarea
tuturor detaliilor din viața unor vede-
te de divertisment efemere, ce umplu
cutia cu informații picante a creierului
fiecăruia, îndepărtează și mai mult omul
de artă și literatură. Iar creatorul lor ră-
mâne suspendat între un trecut pe care
nu mai dă nimeni mare lucru, și un pre-
zent zgomotos și superficial, unde nu-și
mai găsește locul. Efectul e simplu de
constatat: ultimele decenii n-au mai im-
pus nici un nume răsunător în vreunul
din aceste domenii.

Ne-a inundat un cinism pe care nu
l-aș fi bănuț niciodată, de parcă lumea
asta super-mediatizată e pornită numai
în direcția unei suprimări reciproce,
fără empatie pentru cineva, decât poate
pentru animalele de companie, care tac
și suportă docile sudalme sau mângâ-
ieri. Am ajuns un fel de pustnici cu toții,
care nu se roagă pentru iertarea păcate-
lor celorlalți sau pentru sănătatea lor, ci
pentru dispariția lor. Niște pustnici ai
diavolului.

E prea multă ură în toți să nu
devină ridicoli duhovnicii și
pustnicii ce hălăduiesc prin
munți, și nu doctorii sau justițiarii, cum
erau Judecătorii din Vechiul Testament
de acum mai bine de trei mii de ani.
Asta suntem, asta propovăduim prin
minciunile noastre de fiecare clipă, prin
arta și scrierile noastre... Și atunci care ar
fi modelul omului secolului XXI, când
toată istoria oamenilor e numai sân-
ge?... Fufe pentru fete, macho pentru
băieți... am ajuns deja prea jos să ne mai
putem ridica, iar creația noastră artistică
și literară nu face altceva decât să reflecte
perfect această realitate, devenită viața
cea de toate zilele. Am ajuns să fim cele
mai oribile ființe de pe pământ, să ne
bucurăm de libertatea de-a fi pe o Plută
a Meduzei ca în 1816, în apele de lângă
coasta Africii.

E un fel de sclavagism disimulat,
unde stăpânul lasă sclavului să creadă
că este egalul lui. Iar dacă acela e bolnav
de naivitate așa va lua lucrurile, căci răul
învinge întotdeauna. Așa îl văd și artiștii
și scriitorii și muzicienii și cineasții de
acum, uitând că sufletul e singurul lucru
pe care poți să-l pierzi fără să simți ni-
mic, fără să-ți dai seama că nu-l mai ai.

Jurnal de familie

Pia BRÎNZEU

In memoriam Remus Georgescu

18 noiembrie 2004. Măine va avea loc premiera simfoniei *Triade*, născută din
admirația pe care o poartă compozitorul Remus Georgescu sculpturilor lui Peter
Jecza. Rugată să prezint concertul, iată ce m-am gândit să spun:

„Trăim astăzi o minunată seară a premierei, a începutului, a nașterii unui text
simfonic ce irumpe în lume prin forța conjugată a doi mari creatori: compozitorul
Remus Georgescu și sculptorul Peter Jecza. Cei doi și-au contopit harul artistic în-
tr-o piesă a cărei istorie viitoare, neîndoielnic lungă și fertilă, începe chiar în aceste
momente: mângâind cu privirea formele din bronz expuse de Peter Jecza, Remus
Georgescu le-a auzit vibrația sonoră și, împletind ochiul cu urechea, a născut simfo-
nia *Triade*. *Sculpturi dintr-o expoziție. Studii simfonice pe teme de Peter Jecza*.

Întâi, maestrul Georgescu s-a lăsat cuprins de aceeași forță sacră iluminatoare
care îl inspiră și pe artistul Jecza ori de câte ori modelează o nouă formă sculpturală.
Apoi a repetat epifania în registrul muzicii: după ce a interiorizat sculpturile, le-a
dematerializat sub forma unei simțiri energice, dar imponderabile, și le-a adăugat un
element fabulatoriu. Adică, le-a legat într-o poveste, de simplitatea fundamentală a
basmelor și de eleganța nobilă, eroică, a marilor compoziții artistice.

Aș mai dori să mă gândesc și la felul în care se leagă cele două arte. Nu mă refer
numai la reverberația metalului în blocul sonor, ci și invers, la modul cum vom citi
de acum înainte sculpturile lui Jecza după ce ascultăm muzica asociată lor. În mod
firesc ar trebui să auzim în fiecare obiect din bronz același dangăt de clopot, răpăit
de tobe sau bocet arhaic pe care ni le oferă Remus Georgescu în simfonia lui și astfel
vibrația sonoră a sculpturilor lui Peter Jecza să ne ridice aproape de muzica sferelor.
Mândra nuntire a celor două arte majore ne va face să-i binecuvântăm pe ambii cre-
atori în aceeași caldă rugăciune.

În fine, cred din toată inima că cei doi artiști s-au format ca un produs al unei
Timișoare vitale și fertile. Trăind în același spațiu, gândesc și compun după aceleași
principii. Astfel, ceea ce vom asculta în această seară va însemna și o premieră gene-
rată de un Vest geografic încărcat de geniu.

Viața este grație, spune filozoful grec Plotin, îndemnându-ne să surprindem
șerpuirea frumuseții în toate lucrurile din jurul nostru. Contemplând sculpturile
maestrului Jecza în timp ce ascultăm simfonia lui Remus Georgescu, vom fi ajutați
să transcendem un prezent adeseori nevolnic. Vom fi mai puri, mai generoși și mai
puternici, capabili să savurăm jocul polivalent la care suntem martori. Recunoscă-
tori celor doi artiști, le vom ridica și noi o statuie din sunete, o vibrantă glorie
a spiritului cultural pe care ei l-au reprezentat în această Timișoară a unui nou și
promițător mileniu.”

Din păcate, după numai după câțiva ani de la premieră și de la începutul acestui
nou mileniu, niciunul dintre acești doi artiști nu mai este în viață. Oferind publi-
cului de astăzi simfonia *Triade*, Festivalul „George Enescu” 2021 ne-a reamintit nu
numai de compozitorul dispărut dintre noi, ci și de multe din sculpturile lui Peter
Jecza. Bronzul lor continuă să palpate în sunetele răscolitoare ale unui compoziții
pline de har, ajutându-ne să înțelegem mai bine că muzica este un mod de a sculpta,
iar sculptura modelează văzduhul prin muzică. O lecție temeinică și de neuitat.

19

picătura de cucută

20

Ambrozienii de la etajul nostru

Robert ȘERBAN

Cu ochi picurători și exoftalmici, nas înfundat, roșu ca de clown ce a nimerit în cușca aligatorului, cu buze sângerii, crăpate, peste care vârful limbii trece a proasta, fiindcă e uscat, aspru și dureros, cu fața buhăită, într-o desfigurare altoită cu disperarea asumată și năuceala existențială, așa arată capul unui ambrozian. Pe etaj avem patru: trei bărbați și Isabella, de la Fonduri europene.

Pe toți îi apucă pe la sfârșit de august și îi ține până prin octombrie, chiar noiembrie, dacă nu vine înghețul. Sindicatul a propus să-i mute în același birou, dar directorul n-a vrut, cică n-are de a face alergia sezonieră cu munca fiecăruia. Dar cu munca noastră? Dar cu concentrarea celor care n-aveam nimic și care trebuie să asistăm la concertul dat de amărății ăștia în fiecare zi? Strănută, uneori, până le dă sângele pe nas, asta după ce mai întâi mucii le tâsnesc din nări ca două tentacule și li se lipesc de tastaură, de mâneca de la pulovăr, de sendiviciul cu feta, somon, pate vegetal ori șuncă, de ecranul computerului, de birou, depinde unde îi prinde criza. Ei sunt pregătiți, săracii, au șervețele mari și mici, simple sau parfumate, uscate ori umede. Marcu și nea Stelică au și batiste de pânză, că-s de modă veche, dar de multe ori strănutul îi bușește pur și simplu din senin, încât nici n-apucă să-ntindă mâna după ele.

Se pornesc pe rând, de parcă joacă domino sau telefonul fără fir. All for one, one for all! Mucichetarii, așa le spunem, iar ei știu, dar n-au de ce să se supere. Bine că le mai rămâne umor, fiindcă după câte-o criză de strănut arată ca niște monștri, cu figuri hidoase, congestionate și deformate, cu ochii umflați, de parcă ar fi luat pumni în ei, cu gurile în căutare de aer, ca strangulații. Strănută încontinuu, și câte cinci minute fiecare, parcă e concurs, noi ne oprim din ce lucrăm, e imposibil să faci abstracție de hapticurile care se succed enervante și haioase, depinde, unele scurte și icnite, altele lungi, cu ecou, unele ca niște găfăituri porno ori ca loviturile pliciiului cu care omori țăntarii. Cine nu crede că și strănutul e molipsitor, nu doar căscatul, să urce la noi, la etaj.

Câteodată mai ieșim pe hol, dar, de regulă, îi privim din scaune cu o curiozitate cinică, strângând din buze ori din sprâncene, fiindcă i-am văzut și ieri, și altăieri, și în fiecare zi, mai puțin sambăta și duminica, atunci când familiile lor au parte, în exclusivitate, de spectacolul convulsiilor, al nărilor ce le bolborosesc, al ochilor îmbibați de lacrimi, al picăturilor care le sar din guri – balonașe cleioase și gata sparte. Și cu toate că show-ul are puține elemente noi, îl urmărim cu aviditate și nesaț, așa cum te uiți la un accident la televizor, deși ai auzit clar avertismentul că urmează imagini care te pot afecta emoțional. Ne cam doare-n cur, să fim sinceri, după atâția ani. Pe la începutul sezonului, când înfloreste ambrozia și începe nebunia, ne mai oferim să-i ajutăm, însă doar din gură, fiindcă realmente n-avem ce să le facem. Uneori chiar îi incurajăm când încep să strănute, le facem galerie, strigăm *încă o dată!*, *încă una!*, *mai are!*, alteori îi numărăm, am ajuns și pe la 170-180, iar ei sunt ca niște martiri ce uneori și zămbesc – atunci când își schimbă șervețelul plin de muci, bale și lacrimi, cu unul uscat, ce după patru-cinci strănuturi e ud.

Fiecare ne-a povestit ce a pățit acasă, cum se înfundă noaptea-n somn și li se taie aerul, moment în care sar disperați din pat fie să-și sufle nasul, fie să-și pună în el fel de fel de picături, cu nume complicate; cum partidele de strănut sunt și mai lungi decât la serviciu, iar efectele lor și mai devastatoare, fiindcă nu își revin decât după un ceas, două sau chiar trei; cum li se umplu șervețele de sânge: vasele sangvine din nări nu rezistă și le pocnesc; cum cei din jur îi privesc neputincioși ori cum îi lasă singuri, să se desfașoare în voie și nu intră decât atunci când nu îi mai aud, ca să fie convinși că n-au crăpat.

În urmă cu opt ani aveam cinci colegi alergici. Sidonia Gramma era cea mai tânără dintre ei. 26 de ani. Inițial, a crezut că e răcită, apoi că are o afecțiune a căilor respiratorii, nu era la modă ambrozia, fata crescuse la țară, fusese sănătoasă tun. Și-a făcut, în cele din urmă, niște teste și i-au ieșit că e reactivă la „planta zeilor”. Medicul i-a spus că n-are de ce să se chinuie, că îi poate face un tratament care să-i inhibe alergია la ambrozie. Și, într-adevăr, Sidonia a scăpat de coșmarul strănuturilor, al înfundatului, de trezit noaptea cu gheara-n gât, dar într-o zi a mușcat-o ceva, o insectă, nu s-a aflat ce, a făcut șoc anafilactic și a murit în câteva minute, înainte de a ajunge salvarea. Colegii noștri spuneau că dacă n-ar fi umblat la medic și n-ar fi deranjat alergია, azi ar fi fost cinci mucichetari la noi, pe etaj.

Plăcerile cărții-obiect: dedicația pierdută

Radu Pavel GHEO

Mihail Sebastian e unul din scriitorii pe care nu-i pot judeca obiectiv: am față de el o sensibilitate aparte, un soi de duioșie care mă va face să-l plasez întotdeauna pe raftul întâi al bibliotecii mele. M-a cucerit de la prima lectură – e drept că în adolescență, când altele sînt criteriile de evaluare, altele, percepțiile, altele, judecățile de valoare –, atunci cînd mi-a ajuns în mîini un volum cu piesele lui de teatru și am citit *Jocul de-a vacanța* și *Steaua fără nume*. Se întîmpla în anii comunismului și nu biografia lui zbuciumată, despre care nu știam mare lucru, a fost cea care m-a impresionat, ci atmosfera din cele două piese, una de speranță fără speranță, de vis netrăit pînă la capăt, retezat cumva blind, într-o resemnare pașnică, ce ține de firea tragic-mărunta a lucrurilor. Frumos, tandru, trist. Așa mi-l și imaginam pe autor. Cred că aveam întru cîțva dreptate.

Însă cele două piese se numără printre ultimele texte literare scrise de Mihail Sebastian, iar *Steaua fără nume* a fost pusă în scenă pentru prima oară în martie 1944 fără numele autorului, fiind atribuită unui necunoscut și inexistent Victor Mincu, căci, din pricina legilor rasiste încă în vigoare, evreul M. Sebastian, *alias* Iosif Hechter, nu avea voie nici să publice, nici să participe în vreun alt fel la viața culturală „națională”. Însă cartea care l-a adus în centrul atenției, stîrnind un scandal de amploare în lumea culturală de la noi, a fost un roman apărut cu zece ani mai înainte, în iunie 1934, și intitulat *De două mii de ani...* Romanul propriu-zis, cu o pregnantă tentă autobiografică, pune în discuție problema identității evreiești într-o societate din ce în ce mai antisemită, însă nu doar tema sensibilă a provocat numeroase reacții – unele din ele viscerele – după publicarea lui. Romanul a „beneficiat” de o prefață scrisă de Nae Ionescu, maestrul iubit al lui Mihail Sebastian, o prefață strident antisemită, în care profesorul generației ‘30 declară, după o îndelungă demonstrație sofistică încărcată de artificii retorice, că evreul suferă pentru că este evreu: „ai înceta să mai fii evreu în momentul în care nu ai mai suferi; și nu ai putea scăpa de suferință decît încetînd a fi evreu”. Dar, zice Nae Ionescu, cum așa ceva nu este posibil, „Iuda va agoniza pînă la sfîrșitul veacului” și încheie vaticinar-lugubru: „...Iosif Hechter, nu simți că te cuprinde [*sic!*] frigul și întunericul?”.

E greu de înțeles de ce Nae Ionescu a scris o asemenea prefață la cartea unuia dintre apropiații săi, pe care el însuși îl descoperise și căruia îi făcuse loc în lumea culturală a Capitalei. Nu cred să fi fost în general autentic și presupun că, dacă ar fi trăit după al Doilea Război Mondial și ar fi trecut prin reeducarea comunistă, ar fi fost capabil (în cazul în care i s-ar fi permis) să devină un ideolog comunist

convins și convingător. S-ar putea să fi fost nemulțumit de portretul profesorului Ghiță Blidaru din roman, întruchiparea sa ficțională. Sau poate a simțit că are o nouă și inedită ocazie de a ieși la rampă, de a urca pe valul naționalist în ascensiune la acea vreme. Căci, în felul lui, Nae Ionescu a fost un demon meschin, un demon al unei generații de intelectuali altfel străluciți: asta a fost marca lui și și-a afirmat-o încă o dată prin acea prefață. Iar Sebastian, în ciuda rupturii ce a urmat după publicarea romanului și a prefeței (pe care a ținut totuși s-o includă în carte), a rămas atașat de magistrul său infidel. „Plîns nervos, imposibil de stăpînit, ieri-dimineață, intrînd în casa lui Nae Ionescu, două ore după ce a murit”, scrie el în *Jurnal* în 16 martie 1940. „Se duce cu el o întreagă perioadă din viața mea, acum – acum de abea – definitiv închisă... Mi-e atît de drag tocmai pentru că a avut așa de puțin noroc.”

Revenind însă, după acest ocol nu lipsit de rost, la cărțile-obiect și la autografe, trebuie să zic că rareori am văzut cărți cu autograful sau dedicația lui Mihail Sebastian. Ele există, dar sînt puține – și, desigur, costisitoare. Însă pe cel mai interesant dintre toate l-am descoperit tocmai pe un exemplar din *De două mii de ani...*, cea mai comentată și controversată carte a sa apărută antum. E vorba de o dedicație care *nu mai există*. În imaginile pe care le-am găsit pe net se vede foarte clar pagina întîi a cărții, decupată cu grijă vreo trei centimetri pe lățime în partea de sus, iar imediat sub tăietură apare semnătura autorului „Mihail Sebastian / Iulie 1934” (la vreo lună după apariția volumului). E evident că acolo, pe bucata de foaie decupată, se afla o dedicație a lui Sebastian – dar de ce destinatarul ei va fi simțit nevoia să o taie și să o arunce (probabil), păstrînd în același timp semnătura autorului? Ce putea să fi conținut acea dedicație, dată pe un volum ce a stîrnit atîta vîlvă? Cine să fi fost misteriosul destinatar? E aici un subiect de povestire cu iz polițist și cu potențial reactiv „Cazul dedicației dispărute”.

Înclin să cred că motivul eliminării dedicației va fi fost unul ideologic, dar tot nu pot să mă dumiresc. E limpede că destinatarul ei era atașat de scriitor – n-a renunțat nici la carte, nici la semnătura lui. Și atunci, de ce l-ar fi deranjat dedicația? S-o fi tăiat din teamă? Teamă de ce? Să fi fost vorba de unul dintre prietenii lui Sebastian care ulterior a virat spre naționalism și a preferat să ascundă cine știe ce cuvinte sensibile ale prietenului de odinioară, care l-ar fi făcut să pară „trădător al cauzei”? Sau destinatarul să fi fost vreo prietenă/iubită care, din teamă sau precauție, a vrut să evite vreo încurcătură? Sau, sau...

O, cît aș vrea să găsesc bucățica aceea de hîrtie decupată, pierdută prin cine știe ce colț de București (poate interbelic! Ce-ar fi fost să înceapă cu: „Iubitului meu profesor Nae Ionescu...”? Și-atunci, ce scria mai departe?

Vremuri aureolate de slove

Claudiu T. ARIEȘAN

(I) Biblia „în Tâlcuirea Sfinților Părinți” este un veritabil model de exegeză comparativă a textelor vetero- și neotestamentare întreprins de ani buni prin grija Editurii Christiana și cu străduința preotului timișorean Ioan Sorin Usca. Chiar dacă la unele din cele 20 de volume apărute din 2000 până astăzi și-a atras colaboratori, meritul major al întreprinderii îi aparține celui pe care dorim să îl prezentăm aici sub altă fațetă. Prozatorul inspirat a debutat în 2004 cu policier-ul *Crimă letală*, care lăsa cititorului amintirea unui text alert, temeinic dăltuit în verb, concentrat și supus constant unor irizații de haz tradițional, sănătos și discret deopotrivă.

Au urmat, în 2018, două volume din seria de autor la Alexandria Publishing House din Suceava, editura asociată lanțului de librării omonim: *Basme postmoderne* (343 p.) și *Colecționara de coșmaruri* (210 p.), iar de curând a văzut lumina tiparului, la același editor, un „duplex” cu valențe bibliofile, conținând două cărți distincte („două într-una”), care încep fiecare de la o copertă spre cealaltă: *Pandemon* (255 p.), respectiv *Tenebre* (135 p.).

Aici aveam de-a face, mai întâi, cu un savuros pseudo-jurnal mușcător și caustic de context pandemic, ce focusează în pastile satirice asupra unor „personaje aflate, ca toată lumea, în împrejurări speciale” și apoi de un dinamic miniroman SF, desfășurat prin ținuturi galactice destul de îndepărtate ca să ne scoată nițel din contextul exasperant al ultimelor luni, dar suficient de aproape cultural ca să ne amuze dulce-amărui prin nenumăratele implicări textualiste și aluzii bonome la realități românești actuale, extrem de vexante și totuși, uneori, suficient de hilare.

(II) Un monumental proiect de traducere din latina medievală a textului teologic de referință propriu catolicismului apusean, început în anul 2009 și continuat în 2016, face încă un pas, penultimul, spre complinire: Toma de Aquino, *Summa Theologica*, II, trad. colectivă, ediție îngrijită, note Alexander Baumgarten, Editura Polirom, Iași, 2021, 912 p. Iată că avem trei volume din cele patru preconizate a cuprinde inegalabila sinteză a tomismului scolastic, al cărei ritm de publicare la noi este explicat „prin atenția, răbdarea și munca traducătorilor, transpuse în intervale de timp diferite”. Iar ultimul, speră editorul, va marca „încheierea unei munci care a reunit mai multe generații de traducători, experiențe filologice, istorice, filosofice și teologice diferite, ale căror întâlniri și armonizare le reprezintă toate aceste volume” dedicate acclimatizării definitive la noi a unei capodopere a gândirii europene, sinteză supremă teologico-filozofică de secol XIII (însăși denumirea de *summa* – ce reprezintă forma contrasă a superlativului

lui *suprema* de la adjectivul *superus*, -a, -um „de sus” – sugerând această calitate ieșită din comun).

Pentru dominicanul Aquinat, Aristotel, pe care îl descoperise prin intermediul adaptărilor din greacă, rămâne și aici Filosoful prin excelență, preluat, prelucrat și filtrat în nenumărate rânduri ca autoritate de vârf, dar și depășit prin asumarea spiritului investigativ și sintetizator al acestuia, atunci când caută să demonstreze că adevărul filosofiei omenești și adevărurile de credință nu se opun nicidecum, de vreme ce Dumnezeu se află, ca izvor primar comun, la originea amândurora, iar fericirea deplină a ființei umane stă în contemplarea neîntreruptă și apropierea deplină a tuturor acestor adevăruri fundamentale, fie ele revelate prin credință, fie descoperite grație intelectului.

(III) Splendidă în toate sensurile este culegerea de mici conferințe ale ilustrului scriitor, eseist, lingvist și filosof George Steiner (1929-2020): *Nostalgia după absolut*, trad., note Ciprian Jeler, Editura Humanitas, București, 103 p. Unul din ultimii enormi enciclopediști ai generației sale – comparabil ca anvergură cu Umberto Eco –, stabilit la Geneva, dar predând succesiv în cele mai mari universități mondiale, a scris cărți de impact profund și global precum *Moartea tragediei* (1961), *După Babel* (1975), *Gramaticile creației* (2001).

Cele cinci prelegeri radiofonice CBC Massey Lectures din 1974 examinează golul moral și emoțional lăsat de declinul constructelor religioase consacrate în lumea occidentală, dar analizează sintetic și cel puțin discutabilele „mitologii” alternative care au încercat (uneori cu vremelnic succes) să umple acest hău cultural, spiritual și emoțional: marxismul, psihanaliza freudiană, antropologia structuralizată a lui Claude Lévi-Strauss și modelările new-age marcate de iraționalism și haos intelectual (drogurile, ocultismul, yoga sau doctrinele Zen, ufologia etc.). Această nostalgie paradisiacă după absolut a fost direct provocată de grava depreciere a condiției spirituale umane și de fisurarea profundă a „străvechii și grandioasei arhitecturi a certitudinii religioase”, iar uneori parcă îl auzi vorbind pe Mircea Eliade din *Aspecte ale mitului*, apărută în aceeași perioadă, *ipsissimis verbis*, despre nevoia disperată de mituri a lumii contemporane, despre faptul că „tânjim după o profeție garantată”.

Intuițiile sale fecunde sunt adeseori de o finețe și o relevanță surprinzătoare, cum este cazul submitologiilor moderne desprinse violent, precum ereziile antice, din grupul originar inspirat de geniul fondatorului, grup inițial care îi va urî și combate pe dizidenți mai dușmănoși decât pe toți ceilalți „necredincioși” din preajma acestor „teologii laice de substituție” ce au împânzit spațiul culturii moderne și postmoderne, căpușându-se și canibalizându-se unele pe altele fără pauză și fără milă.

15 ani

Adriana CÂRCU

Azi sunt 15 ani de când scriu aici. Astă vară, în timp ce îi povesteam unei prietene cum a luat ființă prima mea carte, am constatat că, de multe ori, singurul lucru de care am nevoie ca să împlinesc ceva este convingerea altora că o pot face. Și tu, sună cam aiurea, însă cred că este o reminiscență din copilărie. Dar să le luăm la rând.

Acum 15 ani, ne aflam în foaierea teatrului *Sandkorn* din Karlsruhe, în pauza spectacolului *Seara dinainte*, înscenat de Victor Cărcu pe un scenariu de Cătălin Dorian Florescu, avându-l ca protagonist pe actorul Walter Roth. Un spectacol despre mirajul Occidentului, despre visele legate de un viitor incert, despre iluzii și renunțări – scris, regizat și jucat de trei oameni care trăiseră drama emigrării. După ce i-am comunicat lui Cătălin aceste gânduri, i-am mai spus că ar trebui să scrie ceva despre seara asta. Cătălin s-a întors spre mine și m-a întrebat simplu: „De ce nu scrii tu?” M-am apucat și am scris. A fost primul meu articol publicat în *Orizont*, după o lungă absență. Asta e momentul când ar trebui să spun: „The rest is history”, dar ce a urmat au fost, de fapt, ani întregi de așteptare febrilă și de uluială la apariția fiecărui număr. Uluială că textul meu a fost publicat în revistă și că există cineva care crede în ce scriu.

Aveam o rubrică. O rubrică pe care am intitulat-o, mai pe față, mai pentru mine, *Cronică sentimentală*. Azi, privind înapoi, văd că numele, care a devenit mai târziu titlul unei cărți, continuă să fie justificat. La lecturile publice m-am obișnuit să spun că scriu ce-mi trece prin cap și prin inimă, pe parcursul unei luni. *And that's exactly the point*. E greu să te convingi singur că toate acele emanații ale minții tale ar interesa pe cineva, dar articolele continuau să apară. Ele au apărut neabătut și fără efecte de „redactare” (mi se pare nepotrivit să folosesc cuvântul „cenzură” în acest context) chiar și atunci când mă așteptam ca, din varii motive, să fie, în cel mai bun caz, ignorate.

Cu timpul, am prins curaj și am câștigat încredere. Am început să mă joc cu cuvintele, să fac experimente stilistice, să consemnez, să argumentez, să-mi amintesc. Amintirile mă legau de orașul pe care-l părăsisem, ele deveniseră terenul comun al comunicării emoționale; descrierea experiențelor noi mă lega treptat de orașul în care trăiesc acum. Încet, încet s-a creat o maree existențială, care combina, după legi neștiute, trecutul cu prezentul, într-un flux care mă ajuta să-mi definesc ființa într-o nouă realitate.

Emoția, cu care așteptam apariția fiecărui număr al revistei, a rămas însă și azi aceeași. Ea este alimentată, în parte, și de depărtare, dar cu siguranță de acea stare de anticipație febrilă la care contribuie și faptul că *Orizontul* a constituit pentru mine o așa-zisă matcă spirituală. În anii adolescenței vizitam cu regularitate redacția. În anii studenției, când am început să public traduceri, mi se părea firesc să am drept colegi oamenii care mă primiseră în toți acei ani atât de frumos. La terminarea facultății, când Mircea Mihăieș mi-a spus că avea să fie redactor la *Orizont*, i-am spus: „Am acolo o prietenă. O cheamă Adriana Babeți.”

Aici iar aș putea spune „the rest is history”, și de data asta o și fac. Mircea și Adriana au devenit un tandem intelectual imbatabil, iar eu, în sinea mea, am început să-i numesc tutorii mei literari. Nu am cum să uit seriozitatea cu care, atunci când i-am prezentat la redacție un eseu despre aspectul existențial al prozei lui Henry Miller, Mircea mi-a spus: „Acum putem zice că ești o adevărată «milleriană»”, sau seninătatea cu care Adriana, atunci când i-am propus o serie de interviuri cu artiști plecați, mi-a spus: „Fă o carte.” Așa cum nu pot trece sub tăcere profesionalitatea cu care Viorel Marineasa, pe care și azi îl consider „nașul” meu literar, a tratat manuscrisul primei mele cărți – *Povestea zilelor noastre* –, și sfaturile pline de considerație care au însoțit procesul de redactare. Sunt lucruri pe care nu le uiți ușor, mai ales atunci când depărtarea, așezând peste ele o pânză aurie, ți le apropie.

Obișnuiesc să spun prietenilor că am parcurs în viață perioade în care rubrica din *Orizont* și orele de română la Universitatea Populară din Heidelberg rămăseseră singurele repere concrete, ancorele unei realități care mă ajuta să trec mai ușor prin aversiunile vieții. Azi, privind înapoi la acești 15 ani, știu că ei au marcat un parcurs inițiat nu numai în lumea scrisului, dar că ei m-au ajutat, de asemenea, să-mi găsesc locul în lumea cea mare. Acestea sunt lucruri neștiute, care dincolo de ucenicia literară, de alinarea dorului prin scris și de darul încrederii, mă fac azi să le spun colegilor de acasă, cu toată gura: Vă mulțumesc!

21

rediviva

Sempre libera...

Dan NEGRESCU

... aș fi intitulat mai curând volumul recent apărut la editura Curtea Veche (Angela Gheorghiu, *O viață pentru artă*, traducere din engleză Anca-Maria Pănoiu), pornind tocmai de la minunata îmbinare structurală veridiană între sensibilitatea și ardoarea transmise cititorului (aici) dar și melomanului de către diva respondentă la întrebările lui Jon Tolansky. Altminteri, un excelent titlu general și neutru pentru o colecție editorială. Asupra elegantului și sincer admirativului cuvânt înainte (*Încrederea neclintită, instinctul statornic...*) semnat de Emil Hurezeanu, voi reveni la final.

Sopra-na anunță dintru început, cu o nedisimulată satisfacție: „Cortina se ridică și, pentru întâia oară, libretul este numai și numai al meu.” Profitând de faptul că viitoarea soprană s-a născut în 1965 (nimeni nu-și alege anul și locul), „an în care România trecea prin mari schimbări” subliniază inchiuzitorul

(cel care pune întrebări, adică) anglofon, obsedat ca mulți de dincolo de comunismul pe care nu l-au trăit și văzut, urmează câteva întrebări la care răspunsurile sunt departe de căinările miorlăite cu care ne-au obișnuit mulți conaționali de-ai noștri, spre a le fi pe plac altora și lor înșiși. Întâi o întrebare neutră referitoare la „mașina de cusut *Singer*” a mamei: „Păstrați încă această mașină de cusut?”, urmată de răspunsul firesc și admirabil „Da, încă o am, acum este doar o frumoasă piesă de mobilier vechi, dar am păstrat-o cu grijă.”

Dorința de a scoate ceva legat de o copilărie amărită, cu neajunsuri, îl face pe Jon să pună și întrebări ușor stupide, auzind de „casa cât se poate de mare și de bine făcută”: *Ceea ce era destul de neobișnuit la vremea respectivă, când oamenii construiau mai degrabă case mici, atât din lipsă de bani, cât și de teamă că n-ar fi fost în stare să le încălzească sau să le întrețină în general*, deși i se spusese în prealabil că tatăl câștiga foarte bine.

Răspunsul Angelei: „Casa noastră era chiar mare. Aveam nu mai puțin de șase camere, ca care se adăugau o bucătărie separată, o magazie și o pivniță. Aveam foarte mult spațiu, camerele erau mari, totul era construit cu dragoste.”. În concluzie, viitoarea soprană nu venea din întunericul vremurilor care „nu erau ușoare, desigur, dar în anii aceia de început aveam tot ce ne trebuia, pentru că locuiam într-o casă pe pământ și ne permiteam să trăim din ce produceam”. Dar copilăria înseamnă școală, care cum putea fi în comunism?: „În casa noastră, respectul și supunerea față de școală, față de învățătură erau o obsesie, aproape o boală”. Cu acor-dul sopranei, aș exclama clasic *O, tempora, o, mores!*, inclusiv după răspunsul la obsesia lui Jon *Era o mare presiune pusă pe umerii copiilor*.

„Obsesia asta de a fi impecabil nu o aveau doar părinții mei. Toți cei care își trimiteau fiii și ficele la școală intrau într-un soi de competiție. Și, odată cu ei, se întreceau și copiii”. Dar obsesia mediatică nu cedează, poate era totuși ceva rău: *Așadar era un climat de rivalitate*? Nefiind un libret de operă, evident că „nu era nici un strop de rivalitate, ba dimpotrivă”. Și totuși,

ceva trebuia să fie, vestimentar spre exemplu. Deși în *România anilor 1970 și 1980 nu mai existau reviste de modă*, Angela dă asigurări — și o credem — că „Mama știa pe de rost modelele, pentru că se școlise foarte serios pe vremea când cosea cu meșterii și cu negustorii evrei din Adjud.”.

Insist asupra acestor aspecte — de fapt, soprana o face — tocmai pentru că o copilărie împlinită aduce după ea cele de la maturitate, în general cunoscute deja.

Si totuși *Ce vă plăcea să faceți?*: „Ne plăcea să cântăm, fie în casă, fie în grădină”. Dar în școală *Nu erau condiții periculoase pentru niște copii — Nu vă era frig tot timpul?* „Nu ne stătea nouă gândul la asta pe atunci”, cu atât mai mult cu cât „într-una din aceste pauze petrecute în preajma sobei, doamna Maxim ne explica de ce Verdi îi place mai mult decât oricare alt compozitor de operă”. Prima victorie: „La paisprezece ani, am câștigat concursul național «Cântarea României». Din perioada studiilor, de reținut și pentru cei de azi că „admiterea la secția de *canto* a liceului se baza în primul și în primul rând pe talent, bineînțeles”. Și asta pentru că „Sistemul se baza pe reguli, nu pe excepții.”

Încep întâlnirile cu numele mari ale artei interpretative românești, mai ales după „admiterea la Conservator, într-adevăr, foarte serioasă”. Un capitol cu titlu ușor maolist, discutabil, *România comunistă și calea muzicii*, ne relevă totuși că „la nouăsprezece ani, Angela Burlacu debuta la televiziunea națională”, premonitoriu cu aria Violettei: *Addio del passato*. De menționat și că, în calitate de membră a Corului Patriarhiei, a participat la turneul vienez vegheat de Patriarhul Teotist, o probă a faptului că ierarhul a inițiat și lucruri bune, iar Biserica strămoșească nu era atât de oropsită. E, în același timp, un moment terenian pentru Angela, adică om fiind, nimic din ceea ce e omenesc nu-i e străin: „slăbiciunea mea pentru dulciuri s-a manifestat acut în capitala tortului Sacher”. Cert, cu măsură.

Prietenii din Capitala țării o aduc într-o casă care, contrar convingerilor lui Jon, nu fusese confiscată de comuniști, ci fusese „bombardată de americani”. Spunând lucrurilor pe nume, ca întotdeauna, diva subliniază că proprietarii „așteptaseră și ei sosirea americanilor cu suflul la gură, la fel ca toți românii, dar mai mult ca sigur, nu în felul acela...”. Că valoarea ei era prețuită înainte de 1989, o spune soprana însăși: „eram invitată la cele mai importante evenimente. Printre ele a fost și una dintre vizitele lui Mihail Gorbaciov... cu toate că Ceaușescu era prezent la teatru, nu s-a cântat nici un cântec patriotic.”

Afirmarea internațională înseamnă voință, ambiție și statornicie: „De la începutul carierei am cântat numai în cele mai mari teatre... când nu aveam spectacole la nici unul dintre ele, înregistram discuri”. Evident,

Un gând al lui NICOLAE MANOLESCU

În numărul 43 al *României literare*, dl. Nicolae Manolescu face o admirabilă descriere a surselor „antivaccinismului” de la noi: teoriile conspiraționiste și perspectiva politică:

„Să le luăm pe rând. Ideea unei oculte mondiale care pune lumea la cale e foarte veche. N-a așteptat globalizarea actuală. Dar a profitat de ea. Conspiraționistii au ceva în comun cu eresurile populare. Vedem an de an mii de oameni care sunt convingeți că, dacă sărută moaștele, se vindecă de boli trupești. Sunt și preoți care susțin această convingere. Aceiași oameni ai bisericii avertizează uneori contra unor presupuse (de către ei!) riscuri ale vaccinării. Despre riscul real, în vremuri de pandemie, nu suflă o vorbă. Și e vorba despre viață. E destul de greu să combați acest fenomen, în primul rând, fiindcă el aparține unor credințe, mai mult sau mai puțin, iraționale. În plus, au adesea caracter de masă. Cunoscut câteva persoane care nu vor să se vaccineze din motive religioase. Niciun argument rațional nu-i clinește din credința lor superstițioasă. Nu sunt totuși convinși că lucrurile stau la fel de simplu în cazul preoților. Bănuiesc că unii dintre cei care încearcă să-și țină enoriașii departe

valoarea atrage după sine și invidie, nu o dată regizată; este cazul mafiei culturale de la Scala din Milano, acei *loggionisti* ale căror strigăte „din ce în ce mai violente fuseseră nefundamentate, ba chiar plătite de către un soi de mafie. Prin urmare, ca artist de ce te-ai supune unor momente de ură pură sau, și mai rău, de dușmănie plătită de către Dumnezeu știe cine?”. Pentru obiectivitate, nu pot trece peste o anume antipatie a divei față de timișoreanul *loco natus* Ioan Holender, vienez prin funcție, celebru la vremea sa și prin faptul că Opera din Viena era una dintre foarte puținele instituții de stat, dacă nu rentabile, nici în pierdere. Numai că, pare-se, și pentru că mulți români erau angajați cu „contracte prin care îi plătea foarte prost. Eram foarte supărată pe Holender pentru asta și aproape că nu mi-a trecut nici până astăzi.niciodată nu aș putea să accept așa ceva”. De înțeles, căci spune Poetul roman parafrazat, în suflurile divine și mâinile pot fi mari.

Nu insist asupra vieții sentimentale a sopranei, o privește direct și intim, chiar dacă pentru pseudo melomani adesea dormitorul surclasează scena, ceea ce numai semn de cultură nu e. Cât privește *Întâlnirile regale*, am convingerea că au fost un serviciu adus mai ales așa ziselor case regale și mai puțin divei aflate deasupra tre-cătoarelor coroane.

Dacă am început cu Violetta, sensibilă, nu putem încheia în cazul Angelei Gheorghiu decât cu pătimașă Floria Tosca, fie și pentru că soprana noastră e o perfectă îmbinare structurală între cele două. Ne-a dovedit-o prin toate cele relatate, din copilărie și până azi. Ceea ce o mai înalță pe Violetta... Tosca, este o nemăsurată putere de caracter în fața „provocărilor” regizorale din ultimele decenii, în fond expresii ale unor încercări de a depăși orice limite, în special ale bunului simț, adesea ale unor indivizi aflați departe de ideea de operă. După vizionarea unui spectacol *La Traviata*, cu toate personajele în blugi, concluzia divei a fost una memorabilă: „O producție respingătoare, un spectacol de-a dreptul oribil, un act de infatuare lipsit de orice substanță. Un adevărat artist îi va rămâne mereu fidel compozitorului, partiturii muzicale, libretului”. Așa e, doamnă Angela Gheorghiu.

Si, după cum anunțam, revin la cuvântul introductiv al lui Emil Hurezeanu, din care rețin, profund aprobator, și că „Opera nu este teatru”. Cu eleganță și condescendență, ne spune același, „regizorii reinventează genul, transformă scena, o aduc în prezent sau o trimit într-o lume fantastică, diferită de cea originară”. Aici aș face o singură rectificare, în funcție de tulburările fiecăruia: într-o lume *fantasmagorică*.

În rest, cum spune Diva, „Viața trebuie să meargă mai departe, la fel și spectacolul...” Dar, în mod fericit, nu e ultima arie, căci, ne avertizează Angela, „Va urma...”

Literatură și medicină

Gabriela GLĂVAN

În 26 mai 1789, Friedrich Schiller, care era și medic, își susținea cursul inaugural ca profesor de istorie la Universitatea din Jena. Din expunerea lui se desprinde o idee importantă pentru scurta incursiune ce urmează: Schiller observă că savantul ce lucrează în primul rând pentru a obține venituri de pe urma profesiei sale, are tot interesul să marcheze o separare clară a disciplinei în care activează, în raport cu toate celelalte domenii. E o măsură menită să îi conserve teritoriul și expertiza. Prin opoziție, savantul-filozof (Schiller îl numește „philosophische Kopf”), pare mai degrabă animat de idealul iluminist al învățatului de anvergură universală, ce își asumă misiunea conectării domeniului său cu alte discipline, scopul fiind acela de a-l integra în marea substanță a lumii (clasicul german folosește expresia plastică „große Ganze der Welt”).

Pledoaria sa încheia un secol al specializării științifice, în care interdisciplinaritatea nu-și mai avea locul – pentru Schiller însă, aceste limitări și închideri erau de neacceptat: orice misiune epistemologică trebuia să caute „conexiunea dintre lucruri”, încadrându-se într-un context mai vast al cunoașterii. Scriitorul-medic îi numește deschis pe cei ce suportă cele mai drastice închideri în propriul domeniu: medicii, teologii și avocații.

Deși entuziastă, intervenția lui Schiller a rămas fără prea mari ecouri până în secolul al XX-lea, cel puțin în ceea ce privește legăturile dintre două domenii ce și-au căutat reciproc atenția de-a lungul timpului – literatura și medicina. Încărcată de semnificație, această apropiere a rămas mult timp la nivelul unei polenizări reciproce vizibilă în activitatea literară a unor scriitori ce practica și medicina sau în tematizarea bolii, a suferinței fizice, a degradării biologice din literatura realismului de secol XIX și a modernității. Nume precum Cehov, Bulgakov, Céline sau, dintre contemporani, Lobo Antunes, sunt exemple binecunoscute de medici scriitori. Deși medicina nu este, în sine, o știință „tare”, o cazemată epistemologică impenetrabilă și impermeabilă la tot ce i-ar putea completa metodele și abordarea, impresia pe care o creează strategiile ei este una menită să confirme locurile comune ce i se atribuie.

La ora actuală, cercetătorii ce pledează în favoarea „umanizării” medicinei și a deschiderii ei spre științele umaniste afirmă, cu o certitudine interesată, că medicina este fundamentată pe actul interpretării, fiind un domeniu ce îmbină instrumente de cunoaștere atât din spectrul științific, cât și din cel umanist. Cu toate acestea, rezistența domeniului la astfel de deschideri este masivă și continuă. Catherine Belling, specialistă în domeniul interdisciplinar al educației medicale, a

observat, pe deplin justificat, că medicina, asemeni științelor umaniste, suferă de ceea ce am putea numi „anxietatea interpretării”. Într-adevăr, sub acest spectru trebuie imaginat efortul medicului de a găsi cel mai adecvat diagnostic – asemeni unui detectiv, el se află în fața unei narațiuni „povestite” de un singur actor, care e și subiectul central al acesteia.

Interpretarea depinde, prin urmare, de cele relatate de acest unic „erou”, de veridicitatea și corectitudinea observațiilor lui depinzând „cheia”, rezolvarea cazului. Așa cum nota, la începutul anilor '80, și Edmund Daniel Pellegrino, un cercetător ale cărui interese academice converg spre domeniul hibrid, articulat și impus cu greu în deceniile trecute, începând cu 1970, al studiilor despre medicină și literatură, atât domeniul medical cât și cel umanist „sunt modalități de a privi omul, fiind amândouă, în esența lor, întreprinderi morale. Ambele trebuie să înceapă prin a privi viața denudată, fără a întoarce privirea. Cu toate acestea, pentru niciuna nu e suficient doar actul privirii. Pentru a fi autentice, ele trebuie să privească cu simțire și compasiune”.

Pe baza acestor argumente a fost lansată, în 1982, revista „Literatură și medicină”, ajunsă la ora actuală la 39 de volume a câte două numere pe an. Scopul ei declarat este acela de a „explora practici reprezentative și culturale privind sănătatea și corpul. Ariile de interes sunt bolile, patologiele, sănătatea și dizabilitatea; violența, trauma și relațiile de putere; culturile științelor biomedicale, ale tehnologiei și ale clinicii, așa cum acestea sunt reprezentate și interpretate în texte verbale, vizuale și materiale.” Acest deziderat s-a materializat în extinderea domeniului ce conectează științele umaniste și medicina, literatura nefiind singura interesată de acest dialog.

Științele umaniste medicale (medical humanities) cuprind mai mult decât ficțiuni și scrieri personale despre suferință și boală. Rolul lor este și acela de a permeabiliza discursul științific închis și opac al medicinei, oferind un tip de educație umanistă accesibilă studenților și practicienilor domeniului. Mai recent, o nouă disciplină a prins contur, medicina narativă, urmărind dimensiunea textuală a narațiunilor prin care pacienții își detaliază experiența bolii. Deschise cercetării, mai multe aspecte ale unei întâlniri revelatoare între știință și artă devin evidente: experiența medicilor-scriitori, narațiunile implicite ale dialogului dintre medic și pacient, scrisul ca terapie și scrierile despre boală, rolul formator pe care literatura îl are în educația academică a viitorilor medici, explorarea textelor ce alcătuiesc „povestea” unui caz, așa cum e relatată de toți cei implicați în el. Despre fiecare se poate scrie, ca meta-discurs, o „poveste” ce fixează imposibila încercare de a înțelege polifonia durerii fizice, a degradării psihice sau efortul remedierii lor.

Subteranele Vaticanului

Marius LAZURCA

Profilul Papei rezumă – uneori adecvat, adesea ingrat – Vaticanul. Sigur că Suveranul Pontif, liderul spiritual al celei mai numeroase comunități creștine, e centrul de greutate și punctul referențial obligatoriu al Sfântului Scaun. Pe de altă parte, experiența de ambasador la Vatican relativizează util și realist acest monopol simbolic și imagistic al Sfântului Părinte asupra statului care asigură magisteriului său libertatea suverană de acțiune.

Ca ambasador la Vatican, în cazul meu între 2006-2010, numeri pe degete ocaziile de a interacționa cu Suveranul Pontif. E, mai întâi, la începutul mandatului, întrevederea în cursul căreia îți prezinți scrisorile de acreditare și îți intri deplin în rolul oficial. Întâlnirea e un amestec, în proporții savante, între contactul formal între două state, pe de o parte, și dialogul aproape spiritual între două persoane în carne și oase, pe de alta. Sigur că mesajele recepționate și comunicate au o valoare politică instrumentală și sunt tratate ca atare. Când Papa îți comunică îngrijorarea sa cu privire la blocul de birouri ițit, masiv și inoportun, în coasta Catedralei Sfântul Iosif din București, iei act de această iritare oficială și o comunică guvernului tău.

Pe de altă parte, ar fi o eroare să reduci dialogul cu această voce religioasă de anvergură globală la simpla ocazie de a trece tehnic în revistă „agenda bilaterală”. Credincios sau nu, educat teologic sau ignar, sub frescele din Palazzo Apostolico ai ca ambasador sentimentul unei miraculoase coincidențe cu, deopotrivă, o lungă și prestigioasă istorie spirituală, dar și cu întruchiparea ei contemporană.

Îl rezezi pe Sfântul Părinte la încheierea mandatului, în cursul unei ceremonii încă mai intime, dacă termenul nu e prea îndrăzneț. În rest, te afli în vecinătatea (relativă) a Papei în cursul vizitelor oficiale, prin natură rare, la reuniunea anuală cu toți ambasadorii acreditați pe lângă Sfântul Scaun și, în fine, la liturgiile pontificale oficiale. Te alegi de pe urma acestor prețioase interacțiuni cu o sumă de fotografii de prestigiu și, încă mai important, cu amintiri irepetabile.

Dar Vaticanul, spuneam, nu se reduce la figura augustă a Papei. Sfântul Scaun e în continuare „cea mai mică dintre marile puteri”, o voce sonoră pe toate temele globale relevante, pentru că poate convoca, la Roma sau în nodurile unei rețele mondiale, competențe indiscutabile în toate domeniile: de la dezarmare la protecția drepturilor omului, și de la bioetică la promovarea păcii prin mediere. Ca ambasador, intri în contact cu ipostazierea instituțională a acestor competențe în Curia Romană, cea mai apropiată aproximare a unui guvern, în termeni laici, unde ți se oferă privilegiul unui dialog cu „miniștrii” Sfântului Scaun. În acest dialog se consumă substanța și dimensiunea operativă a relației bilaterale, nu în rarele interacțiuni, oricât de prețioase, cu Suveranul Pontif.

În fine, mai sunt și ordinele religioase, unele „contemplative”, dedicate așadar rugăciunii, carității, educației, dar și unele cu o intensă activitate politică, interlocutori esențiali, mai ales cele din urmă, ai unui ambasador asiduu.

Opus Dei, una din organizațiile catolice cu extensie și celebritate globală, m-a cultivat intens și tenace din al doilea an al mandatului. Interlocutor îmi era un fost banker francez, persoană cultivată și cu mijloace, pe care îl întâlneam cu plăcere, mereu la inițiativa lui. Privilegiat m-am simțit cu adevărat când – lucru mai curând rar – mi-a propus o vizită ghidată a sediului roman al instituției. Clădire mai curând anonimă, de aceeași înălțime ca toate celelalte palazzi din Parioli, sediul Opus Dei nu antcipa ceea ce reputația de taină și putere a organizației părea să promită.

Atâta doar că, după puține momente petrecute la parter și, poate, la primele etaje, am început să coborâm, într-o lungă spirală, la nivelurile subterane ale clădirii, trecând prin capele obscure, pe lângă mormântul fondatorului, prin spații cufundate în tăcere și iluminate difuz. Ne-am oprit după o vreme la ultimul (?) nivel, o biserică în toată firea, încinsă lateral de gradene. Pe băncile așezate în amfiteatru, o duzină de umbre, laici și clerici, se profilau în lumina matisată, adânciți în rugăciune, cu fețele iluminate spectral de ecranele albăstrie ale unor Blackberry.

23

extrateritorial

JIMBO CITY

Prima ediție a Taberei de creație literară pentru tineri scriitori „Petre Stoica”,

Jimbolia, 10-12 septembrie

Auzim adesea că tinerii din ziua de astăzi nu mai citesc. Deși situația nu e roz, avem totuși motive să nu ne pierdem optimismul, pentru că sunt încă destui cei care nu doar că citesc și sunt la curent cu literatura română contemporană, dar și scriu bine. Nouă astfel de tineri din toate colțurile țării (Suceava, Iași, București, Craiova, Timișoara) și Republica Moldova s-au întâlnit în curtea Casei memoriale „Petre Stoica” din Jimbolia, unde Universitatea de Vest din Timișoara și Muzeul Presei „Sever Bocu” au organizat prima ediție a Taberei de creație literară pentru tineri scriitori „Petre Stoica”. În perioada 10-12 septembrie, cinci poeți, trei prozaatori și un critic literar s-au strâns în orașul celor șase muzee și case memoriale ca să creeze și să participe la o serie de întâlniri și ateliere alături de unii dintre cei mai apreciați scriitori și profesori timișoreni: Adriana Babeți, Pia Brânzeu, Marcel Tolcea, Tudor Crețu, Robert Șerban.

Desigur, un astfel de eveniment, mai ales dacă stângăciile legate de organizare sunt evitate, nu poate fi decât reușit, însă altele sunt ingredientele care îl fac special, iar această primă ediție a fost fără doar și poate specială. Curtea casei memoriale, ale cărei porți nu au mai fost deschise, literalmente, de ani, a fost plină în fi-

gie a Universității de Vest; **Andrei Gogu** din Slobozia, masterand al Literelor bucureștene; **Iulia Iaroslavski** din Chișinău, studentă la Facultatea de Litere (Universitatea Babeș-Bolyai); **Mihai Ivașcu** din București, masterand la Centrul de Excelență în Studiul Imaginii (Universitatea București); **Cristina Maria Negreanu** din Craiova, masterand al Literelor craiovene; **Andreea Zavicsa** din Brașov, doctorandă a Facultății de Litere (Universitatea București).

Regăsiți în aceste două pagini de revistă relatări cât se poate de creative (cum altfel?) ale tinerilor scriitori despre experiența lor în Jimbolia. (ALEXANDRU CONDRACHE)

UN TEXT NESCRIS

Mihai IVAȘCU

Iată textul care nu s-a scris: tăceam ca să ne cunoaștem, citeam lângă patul poetului ce scrisesem acasă, serile urcam în hotel și râdeam păcălind oboseala, vocile de peste zi se legănau a pace, mâncarea intra-se-n burți ca mâța-n pături iarna, mergeam la Stoica la mormânt să-i subțiem cu vocile piatra, cumpăram de la copii săpun și flori de lavandă, gustam vin care

via Nord-Timișoara într-un tren de capitală, privim spre câmpuri de apă, sperăm să ne-ntoarcem dinainte s-ajungem, ținem minte bine chipuri altminteri străine, suim inocenți cu bagajele noastre, coborâm complici, de-acum le-avem pe-ale altora, *et in Arcadia ego*, dar nimeni nu crede. Iată textul care nu s-a scris: iată viața, stă la pândă.

CA ÎNTR-O PROZĂ

Remus BOLDEA

Tabăra de creație literară Petre Stoica ar fi putut dura 3 luni, nu trei zile, iar pentru mine Jimbolia a fost locul perfect de întâlnire cu oameni absolut deosebiți. Rar am văzut să se realizeze o conexiune atât de naturală între nouă tineri cu aceeași preocupare: literatura. Am avut timp în cele trei zile să ne citim între noi și să ne dăm un feedback cât mai onest. Toate textele mi s-au părut autentice. Cât despre orașelul Jimbolia, pot să zic că am fost total fermecat de atmosfera de provincie, parcă desprinsă dintr-o proză de Dezső Kosztolányi. E limpede că timpul trece altfel acolo. Muzeul Pompierilor m-a dus cu gândul la scrierile lui Hrabal, iar în muzeul Karl Diel, deschis de nepoata sa, doamna Pia Brânzeu, am avut puternica impresie că obiectele îmi vorbesc în glasuri distincte.

E uimitor cum acest mic oraș multiethnic n-a fost străbătut de conflicte notabile. Despre istoria fascinantă a Jimboliei am aflat în prima seară de la doamna Adriana Babeți. Am urmărit prelegerea cu același suspans pe care-l ai când vezi un film de Tarantino. A doua seară am asistat la o discuție despre rostul poeziei în ziua de azi cu scriitorii Robert Șerban și Marcel Tolcea. A fost un dialog presărat cu anecdote amuzante din viața scriitorilor cunoscuți, un dialog viu, la sfârșitul căruia am rămas cu o nevoie aprigă de-a citi poezie. Ceea ce s-a și întâmplat în ultima zi a taberei. Duminică dimineață am făcut cu toții o plimbare până la cimitirul unde e înmormântat Petre Stoica și am citit acolo câteva poezii pentru el, fiindcă până la urmă și poezia e o formă de rugăciune.

Și, în sfârșit, în a treia seară ne-am citit textele în fața locuitorilor din Jimbolia. Pentru mine a fost un moment copleșitor, deoarece era primul text din viața mea pe care-l citeam în fața unui public. Aș vrea să mă întorc acolo, în Jimbo city, cum am aflat că îl numise cândva Radu Pavel Gheo. Aș vrea să mai scriu proză. Aș vrea să mai citesc în fața oamenilor de acolo.

CĂȚI TINERI

Denisa-Paula ARCIP

Câți tineri pot avea loc în patul unui bătrân dispărut? Câți tineri pot bea din cana lui, de câți e nevoie pentru a-i îmblânzi fotografiile? Câți tineri trebuie să înconjoare un mormânt, cu vocile și mâinile înnodate, pentru a nu mai semăna niciodată cu un mormânt?

Sub zodia prieteniei, tandrețea locului ne-a înfrățit: dormim și mâncăm împreună, obosim, prădați de același soare care altădată lustruia alte chipuri. Ce-avem noi împreună – dimensiunea asta caldă, de veghe și alint, de nerăbdare curajoasă – acoperă totul. Strălucirea cuminte a clădirilor, conservată în memoria călătorului. Localnici simpli și generoși, care te omenesc ca nimeni altcineva: te lasă să atingi orice obiect și să înregistrezi pulsul exponatelor din muzeele de familie. Îți mărturisesc despre credințele care i-au ținut în picioare și vorbesc în limbi diferite cu o naturalețe care ocrotește trecutul.

Sub zodia literaturii, timpul s-a ghemuit în fructe și vin, în cărți frământate de zeci de mâini, în instrumente muzicale rezemate de trunchiurile pomilor. Ce-avem noi împreună – dimensiunea asta de mister fragil și veselie coaptă în jar – acoperă totul. Citim din ce-am scris în momentele speciale, când asupra noastră se pogoră un suflu creator, despre care încă nu știm de unde să-l recunoaștem și cât să-i oferim, dar căruia, poate, de-acum înainte îi vom pune un nume: Petre Stoica.

Sub zodia amintirii, tandrețea încă mai sapă în noi; ne vinde iluzia grea că la plecare am luat, de fapt, totul. Frăgezimea unor vieți cusute unele de altele ca niște decorații pe cămășile de muncă ale bunicilor. Bunicii pe care i-am lăsat în Jimbolia și care poate încă se mai întreabă: Câți tineri pot avea loc în patul unui bătrân dispărut? Câți tineri pot bea din cana lui, de câți e nevoie pentru a-i îmblânzi fotografiile? Câți tineri trebuie să

ecare seară, pentru că cei nouă s-au întâlnit cu jimbolienii, pentru care au fost pregătite mai multe evenimente culturale. În prima seară, Pia Brânzeu și Adriana Babeți au dialogat despre *Casele din cărți, cărțile din case*, iar în cea de a doua, Marcel Tolcea și Robert Șerban au răspuns întrebării *Ce mai poate face poetul în ziua de azi*. Ultima seară a fost dedicată celor nouă scriitori, care au citit din textele proprii, alături de Tudor Crețu. Discuțiile despre literatură și lecturile au fost însoțite de muzică clasică sau de muzică de pe vinil, mixată de trei DJ timișoreni. Au fost apoi momente spontane, puse la cale chiar de cei nouă tineri, care au legat prietenii și au fermecat publicul. De pildă, într-una dintre seri, cei nouă s-au retras în camera în care scria Petre Stoica și au organizat o sesiune de lectură ad-hoc.

Iată, pe scurt, cine sunt cei nouă (în ordine alfabetică): **Denisa-Paula Arcip** din Suceava, studentă la Facultatea de Inginerie Aerospațială (Universitatea Politehnică București); **Remus Boldea** din Motru, absolvent al Facultății de Filosofie (Universitatea București), psihoterapeut în formare, **Gheorghe Cecan** din Bălți (Republica Moldova), masterand la Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice (Universitatea Alexandru Ioan Cuza) și student la Facultatea de Arhitectură G. M. Cantacuzino (Iași); **Alina Dumitrescu** din Timișoara, masterandă a Facultății de Litere, Istorie și Teolo-

nu-mbată, dormeam în cearcaefuri de vară și vântul dintre geamuri ne-azeza pe tâmplă dovada dimineții departe, se-auzeau după garduri cheflii biruind logica frazei, ramuri de ulm se-atingeau competent toată noaptea, bătrânii cântau în trei limbi la biserici de piatră, omorâsem furnici odihnit pe cuburi de paie, versuri ciorchine ieșeau din gurile noastre, durerea semăna plăcerii, plăcerea seamănă extazului, extazul anunță liniștea, liniștea coboară-n lumini peste casa doctorului Diel, perlele urmașei, obrații profesorilor care ne-ațăță, coama neagră a femeii-n roșu povestind despre urme, despre cercul vicios dacă-l mângâi, despre ce-am trăit sub balconul libertății, la muzeul pompierilor, în piața sfântului Florian, în orașul *art nouveau* și-n odaia *art deco*, împreună, orele curg ca pașii prin ierburi adânci, puține-s motivele fericirii și multe urmările ei, băiatul ne spune despre bunici, fata despre ucenicii, băiatul despre petreceri, fata despre *side quest*-uri, băiatul despre Hegel, fata despre căsnicii, băiatul despre soartă, fata despre distopii, băiatul despre nume, fata despre popoare, băiatul despre inimi bolnave, fata despre toți, să mirosim hârtii de tipar, să fim blânzi cu ce-a trecut, să-i iertăm frumuseții distanța, vom face-un ceneclu și ne vor traduce cărți, vom rămâne prieteni și vom deveni colegi, vom fi tineri pururi sau vom muri încercând, găsim un taxi spre gară, plecăm din *Chumbul*

înconjoare un mormânt, cu vocile și mâinile înnodate, pentru a nu mai semăna niciodată cu un mormânt? Puțini. Dar neapărat prieteni.

CITADELA Andreea ZAVICSA

Citesc de când mă știu, scriu de câțiva ani buni și mereu mi-am zis că nu există activități solitare mai fascinante și mai îmbucurătoare decât acestea. Da, paradisul e și un fel de bibliotecă, dacă ar fi să ne luăm după Borges. Până de curând, cititul și scrisul erau pentru mine scop în sine sau, la nevoie, când teama îmi dădea târcoale, deveneau imediat pretext să mă retrag într-o cameră doar a mea, unde să nu mă deranjeze decât demonii creației sau zgomotul tastelor de laptop apăsate cu viteză. De aceea, când am ajuns la Jimbolia, în tabăra de creație pentru tineri scriitori care poartă numele poetului Petre Stoica, nu mă așteptam nicidecum să devin parte a unui grup omogen, perfect armonios în dizarmoniile lui, încheșat în jurul unor pasiuni literare comune. Un grup de nouă scriitori care s-a transformat într-un cerc de prieteni, de parteneri pe câmpul de luptă care poate fi uneori literatura română și nu numai.

Critic literar între cinci poeți și trei prozatori, ar fi trebuit poate să mă simt ciudat. Dar orice stinghereală s-a risipit imediat, odată cu primele discuții la un pahar de vin, cu primele vizite la casele memoriale „Dr. Karl Diel” și „Petre Stoica”, în tovărășia admirabilei doamne Pia Brînzeu, dar și odată ce am luat parte la atelierele de creație ținute în fiecare dintre cele trei zile de scriitorii Adriana Babeți, Marcel Tolcea și Tudor Crețu. La Jimbolia s-a format o citadelă care nu mai poate fi distrusă nici de timp, nici de spațiile care ne despart. Ascultându-i pe colegii mei citind și povestind cu ei despre cărți, autori, filme de artă și despre ce poate cuprinde viața noastră de tineri, nu pot decât să spun că am trăit cea bucurie sinceră pe care o simte orice critic când se întâlnește cu un volum reușit. Bucuria că literatura română este pe mâini cum nu se poate mai bune.

CÂINELE PACO Iulia IAROSLAVSCHI

Fiecare câine e Paco și știe drumul către cimitir
Păzește poeții de morți
Îi adulmecă și transmite textele citite mai departe

Fiecare câine e Paco și știe cinci limbi
Poate vorbi cu viii și morții și cei între
Îmbibă ura și ciuda celor din jur ajută să crească flori

Fiecare câine e Paco și scrie articole-n ziare
În camera cu un calculator vechi și scrisori necitate
Scaunul se leagănă cu dor după insomniile bătrânului

VOCILE, ENTUZIASMUL, POEZIA Alina DUMITRESCU

nu îmi place să scriu despre amintiri frumoase de regulă mă emoționează mai mult durerea însă de data asta știu că e altfel. am stat patru zile cu nouă dintre cei mai frumoși oameni din viața mea nu mi-au mai rămas mulți aproape deci nu spun niciun clișeu. am cunoscut vocile entuziasmul durerea excentricitățile frumusețea oboseala nervii și poezia fiecăruia, am băut cu ei am citit cu ei am scheunat pe melodii disney și pe combinațiile dj-lor timișoreni am împărțit o cameră și un mormânt, un parc și două mese lipite laolaltă un compartiment care levita și o grădină mică cu fairy lights suspendate în crengi. am făcut schimb de căpițe tricouri bureți de machiaj pahare de vin și brichete anti-vânt. proza și poezia lor de peste tot, tabăra petre stoica și cele trei ore dormite pe noapte ne erau rășărit. cântecul microfoanelor, pozele mișcate, cristina sergiu alex și bucele flautelor fermecate în vârstă de 20 de ani ne-au fost amurg. am încercat să îi iau cu mine acasă, și eu și doamna adriana babeți și uite că un pic de tot v-am făcut timișoreni. mai am vise de acolo stau singură în casa lui karl diel și o văd pe doamna pia torcând la fus și afară soarele descălcindu-și șuvițele în gura vitrinelor și e ziua cuiva și robert șerban recită din iepuri și anotimpuri îmbrăcat într-un sacou rogvaiv și domnul tolcea

ne spune bancul cu mezelurile și toți dar absolut toți râdem. o mașină de pompieri m-a claxonat alaltăieri pe zebră nu era atât de roșie pe cât mi-o aminteam la volan nu era nimeni vreo șaișpe perechi de degete apăsau în cor pe pedale. apoi au venit copiii și ne-au împărțit mici daruri. cei frumoși și blestemați scrisă de tudor crețu bătea cu pumnii în timiditatea liceenilor care încă scriu în jurnal și nu pot să termine ultima noapte. jimbolia mon amour cu limbă de câine și suflet de pacient englez. te-aș lua în brațe ca pe un copil. am mâncat clătite în formă de trandafiri ne-am uitat la cubism ca la tv am vorbit despre vin ca despre poezie de fapt nu, poate că și este poezie (și am zâmbiiiiiiiiit atât de mult că am făcut vântăii la zigomatici). nu îmi place să scriu despre amintiri frumoase de regulă artificiile nu se culeg de pe cer altfel cum ar mai putea să bată inima

URMELE Andrei GOGU

Sunt într-o tabără de creație care poartă numele om pe care, până acum, nu l-am cunoscut. Un adoptat. Un poet născut în Timiș, la Peciu Nou, și reîntors, după ani mulți, tot în Timiș, dar la Jimbolia. Unele locuri ne exilează, altele ne cheamă, puține ne păstrează. Întru pe o ușă închisă din casa acestui om și mă întreb dacă organizatorii mă vor certa, mă întreb dacă așa ceva se face sau nu se face în timp ce-o fac. E beznă. Dibui întrepunătorul. E biroul lui. Văd poze și diplome, porțelan și lemn vechi, țesături care vor dispărea primele, hârtii vechi și un calculator, o adunătură de plastic din anii 2000. Urmele acestui om.

Casa lui nu va păstra nimic din mine. Ampretele mele pe urmele sale sunt doar locuri de unde am furat praf. Eu îl voi păstra pe el, pe omul norocos care a scris în 1990 volumul *Piața Tien An Men II*. Pe 4 iunie 1989 studentul de 19 ani Wang Weilin s-a proptit, cu sacoșele de cumpărături în mână, în fața a cinci tancuri ce înaintau spre piața Tien An Men. Partidul Comunist Chinez l-a executat pe omul nenorocos și a declarat identitatea sa necunoscută. În totalitarism nu pot exista simboluri de felul acesta. Nu poate exista nici celebra sa fotografie și chiar nu există, cel puțin în China. Inteligența artificială folosește algoritmi pentru a șterge orice urmă a ei și orice referire la masacrul de atunci. Chinezii de vârsta mea nu pot condamna acel eveniment pentru că el nu s-a întâmplat niciodată.

’89 s-a întâmplat și continuă să se întâmple, volumul lui Petre Stoica din ’90 s-a întâmplat și continuă să se întâmple, piețele Tien An Men s-au întâmplat și continuă să se întâmple, casa lui Petre Stoica s-a întâmplat și continuă să se întâmple, Wang Weilin s-a

întâmpat și continuă să nu se întâmple. În piața în care el ar fi putut avea un memorial „imensă-i floarea ce-și are rădăcina în sângele/ încheșat în raiul dedesubtul asfaltului”.

SEXTET Gheorghe CECAN

Vedeți, domnilor, Jimbolia e numai potrivită pentru a

recita din Heidegger, mergând perpendicular pe stradă ca austriecii, repetând în gând pe lângă Petre Stoica, așa, care se lauda

că nu scrie poeme complexe, filosofice, „Ființa ființării nu e o

ființare”... „Ființa ființării nu e o ființare”...

Și cum stai să dai capul mai aproape de cărămidă...

Și cum stăm în curtea casei lui PS:

Iulia: „ultima dată l-am văzut pe pervaz cum ucidea țânțarii îi apuca de aripi și se învârtea îmbrățișându-i”, la care adaugă Alina:

„pentru că în propoziții se ascunde singurătatea ca un vârf de săgeată așteptând călcăiul”, ba nu stai... să poposim un pic asupra dialecticilor,

după cum protestează Gogu:

„Un bec are o altă experiență a timpului... noi vedem o linie continuă,

el o flecăreală continuă”, da da... unde e benzina de pe treptele vechilor

temple grecești care știau ființa, „Trenul electric avea un defect din fabrică și bunicul, stând în șezlongul lui din cauza durerilor de spate, încerca să îmi explice că un tren nu poate merge dacă nu are un mecanic care să-l conducă și că, în general, în lumea asta e bine să ne conducă cineva”, cam pe aici calcă Remus,

„Iar asta îmi amintește de Kafka... e un fel exact în care literatura devine mai mult decât o expresie a euului, ci posibilitatea unei noi obiectivizări”...

Dar, să nu uităm cum încheie Mihai versul:

„nu rețin să fi vorbit atunci și totuși privirea ta mi-a crăpat auzul, am eclozat și eu”

Și cum Denisa îl reia:

„dacă încerci să găsești toate sensurile pe care le capătă un termen multe dintre ele vor fi contradictorii”

Și atunci... Jimbolia e numai bună pentru a recita Heidegger:

Jimbolia Jimboliei nu e o jimbolie, e JIMBOLIA!

Poeme de Alina Dumitrescu

memoriile unei mame cuminiți

te aștept să vii din bucătărie
mirosind a usturoi și a tutun
și să îmi spui că mă urăști
că ți-am mâncat zilele
*ești doar cumulusul de cromozomi întâmplați în
câteva secunde când el intră în ea și ea îl lasă
cuminte cu ochii căsați la candelabru*
mi-ai făcut un ceai de ghimbir
ai pus două pliculețe în loc de unul
și o canistră mare cu miere polifloră în care
s-au pogorât douăzeci și trei de îngeri
cu cap de taur și corp de pește
mă înveți și pe mine pe whatsapp
mă înveți și pe mine să iubesc

ce amuzantă ești, ai citit prea mult binder
sau ești de-a dreptul proastă?
mama vine la mine noaptea și îmi
spune că sunt un om rău
am buzele rotunde și ochii grași și bărbații
nu mă vor decât pentru o noapte
sunt o coajă de banană în care învelești
un nou-născut plin de sânge
o pleură vânăță înecată în secrețiile
colegilor lui de trupă
cu pule mici păr pe sfârcuri și ADHD
n-am îmbătrânit atâta ca să-ți bați tu joc de mine
îmi simt creierul cu picățele cerșind
pentru o pereche de chiloși tanga
niște vase de sânge să-mi dai, să fie
proaspete, să mi se topească în somn
ăla din care ți-am zis în repetate rânduri
că nu vreau să mă mai trezesc
dă pe iumor și mai taci

când a venit toamna ciorile de pe garaj
au început să nască pui morți
și banda rulantă de la mall se freca de talpa adidasului
așa cum se freca tata de ea pe întuneric
mi-ar fi plăcut să mor în crinolină
să mi se lingă creștetul și lor să le pară rău
că nu am existat la timpul potrivit
mama se apropie de mine și tace
își culcă pieptul pe pieptul meu
îi vibrează lacrimile
miroase a om nefericit
pentru că mă are doar pe mine

noi doi și un crab la capătul falezei

înconjurăm genunchii fiecăruia cu
ochii pe jumătate topiți
și ne uităm strâmb prin sticla verde de 0% alcool
pieile ni se bat obraznic în crocșii de
plajă cu baretă fosforescentă
pe care mi i-ai cumpărat anul trecut
de sfânta maria mică
aseară ne-am rupt chiloșii când am făcut
skinny dipping printre bolovani și
căluți de mare cu burta la gură
îmi spuneai din 5 în 5 minute că sunt absolut superbă
îți puțea gura foarte tare a votcă
și gingiile îți tremurau ca păstăile de salcie
*hai să facem o baie să mâncăm tentacule de
caracatiță la grătar să facem sex fără prezervativ*
încă șase ani de acum încolo
o să fim amândoi mai bătrâni și mai
traumatizați de mame nefutute
și tați adulteri
o să avem amândoi câte un job prost plătit
și câteva ședințe restante la psihiatru
*uite e lună plină în lumina ei parcă
nu mai ești așa scorpie*
dați-mi un vers baudelairean
să fac haiku din el să mă înjure abăluță
să mă simt bine și nefericită
între stânci dau din mâini și din picioare
nevroza îmi iese de sub unghii
zbenguindu-și lațele
barmanul ne toarnă B52 în păhărele albastre
de plastic se uită la mine și îmi zâmbește
îmi ridic coatele și fălcile îmi pică una câte una
mi se dizolvă în corp cu nisipul cules între labii
ca pe un buchet de iederă otrăvitoare

suntem o planetă de astronauți surdomuți

scârboși de-a binelea cum interzicem
noi pe rând altora să fie ei înșiși
avem toane de dimineață și mai ales seara când
vrem să ne îmbățim singuri în living
și să nu ne placă de nimeni
ne pupăm pe gură copiii
purtăm pe piele greața celor care
se sinucid la 30 de ani

și care au pretenția să fie înmormâtați
cu coronite în bellu

în vitrine hainele fac insolație
li se deformează maxilarele nu pot rezista
încă o zi

*la bac la română la subiectul III s-a dat
manifestul unor orfani autopsiați*
să ne lase lumea în pace să stăm cât vrem în țățele
goale duminica și să scrollăm pe facebook
până facem cataractă și ne ducem fuga la nenea
doctor și la tanti asistentă să ne facă bine
o să urâsc mereu meseriile de prestigiu
și joburile pompoase
căci am avut toată viața medalii și trofee și acum
nu mi-a mai rămas decât un ditamai numele
înghesuit în albul buletinului expirat

îmi strâng capul între picioare

și oftez în despicăturile pernei cu model
disney care îmi suge cleiul din urechi
noaptea liliicii vin în roiuri să-mi serbeze colapsul
ce eroină tragică ai devenit dragă prietenă
nu ți-ai mai curățat ochelarii de săptămâni
zaci între paturi și bei
te rostogolești printre zile pentru că nu mai ai
picioare

trebuie să trăiesc altfel și să învăț ungurește
să plâng mai puțin și să mă epilez mai des
să tac la comandă și să mă machiez mai strident
dar dacă după fiecare iubire eşuată și excursie ratată
n-am să consum patru baxuri de
hârtie igienică deluxe edition
atunci cine îmi poate garanta că am fost vreodată
tânără

am uitat să mai mănânc

de când mi-ai trimis mesajul ăla de
două ore cincizeci pe telegram
îmi vărs trecutul din ceșcuță direct pe covor
las un backspace între alina de acum
și cea de acum șase luni
pun o compresă pe frunțile celor
care mi-au furat din țigări
mă îndrăgostesc prea des de dușmani
ochii mi se plimbă de pe cartea ta preferată
pe capacul de aqua carpatica la 0.5
o notificare pe instagram și e de
ajuns să izbucnesc în plâns
mi-aș fi dorit să fiu eu aia din postarea
pusă la close friends
mă bucur de moacele sexy
și de lacrimile uscate pe vârful gușii
când oamenii mă cheamă să bem
încep să cred în fericire
apoi îl văd pe dumnezeu cum te cară în cârcă
și coșmarul se coace mai tare

Un Nobel pentru legile naturii

Urmare din pagina 15

Desigur, extrapolând, pot fi im-
plicate și alte segmente de activitate ale
societății, inclusiv cele politice și financi-
are care conduc la consecințe neprogra-
mate.

Aș aduce aici în discuție politica
energetică a Germaniei, care, cel puțin
în acest moment, pare a fi eșuat în ra-
port cu predicțiile sale inițiale. Efectele
pot să fie de bumerang. Nu este exclus ca
inclusiv România să intre într-o astfel de
sarabandă. În ceea ce privește sistemele
complexe (care nu sunt neapărat de na-
tură fizică, pot fi de exemplu ecosisteme
climatice, sisteme financiare, fenomene
biologice), la o analiză primară ele par
aleatorii, imprevizibile și (aparent) im-
posibil de modelat din punct de vedere
teoretic. Sistemele complexe, de regulă,
nu reprezintă o colecție de particule sau

elemente identice, care să interacționeze
într-un mod consecvent și previzibil, ci
sunt sisteme alcătuite din elemente, posi-
bil de diferite naturi, care interacționează
în moduri distincte, de multe ori impre-
vizibil, în timp ce sunt expuse la condiții
externe variate.

Teoria sistemelor complexe este
la rândul ei bazată pe teoria sistemelor
dezordonate — sisteme în care diferite
perechi de elemente participă la diferite
interacțiuni, potențial conflictuale. Acest
lucru poate conduce la situația în care
anumite elemente să fie în stări „frustra-
te” (iar aici se poate face chiar o analo-
gie cu un sistem social, unde conceptul
pare mai la el acasă). Cercetările profe-
sorului Parisi au clarificat ce se întâmplă
atunci când apare această „frustrare” în
sistemele dezordonate și complexe. El a
identificat faptul că sistemele complexe

sunt capabile „să-și amintească” traiec-
toriile parcurse de sistem și se pot blo-
ca în anumite stări sub-optime pentru
lungi perioade de timp². Printre preo-
cupările lui Parisi putem aminti aspecte
din fizica particulelor (cromodinamica
cuantică, teoria string-uril-or), spin-
glass (cu aplicații la fizica materialelor),
comportamentul stolurilor de păsări sau
mișcarea planetelor.

Sistemele complexe sunt larg răs-
pândite în natură și implică interacțiuni
care le exced pe cele care definesc fizica
înțeleasă ca studiul interacțiunilor fun-
damentale dintre constituenții elemen-
tari ai materiei. Aceste sisteme constituie
de fapt o extensie multi-disciplinara a
fizicii, al cărei rol este acum de a iden-
tifica legile comune care le guvernează,
deschizând perspectiva unei noi științe
născute din fizica, așa cum a fost, cu că-

teva decenii în urma, știința materialelor
sau, mai recent, econofizica. Mergând și
mai departe, aș anticipa spunând că, mai
devreme sau mai târziu, orice tip de ac-
tivitate își va regăsi un model care să se
fundamenteze pe legile naturii, pe legile
fizicii.

¹ Academia Regală Suedeză de
Științe - Press release: The Nobel Pri-
ze in Physics 2021, 5 octombrie 2021,
[https://www.nobelprize.org/prizes/phy-
sics/2021/press-release/](https://www.nobelprize.org/prizes/physics/2021/press-release/)

² Paolo Barucca - My PhD supervi-
sor just won the Nobel prize in physics
— here’s how his research on complex sys-
tems changed science, 5 octombrie 2021,
[https://theconversation.com/my-phd-
supervisor-just-won-the-nobel-prize-in-
physics-heres-how-his-research-on-com-
plex-systems-changed-science-169297](https://theconversation.com/my-phd-supervisor-just-won-the-nobel-prize-in-physics-heres-how-his-research-on-complex-systems-changed-science-169297)

Scalzii islandezi – rapperii „high-brow” de alt’dat’

Alexandru MANIU

Vikingii au fost jefuitori, neguțatori și, pe-alocuri, poeți. Cu precădere cei stabiliți în Islanda, de unde ne parvine aproape întreaga literatură scandinavă medievală. Pentru a înțelege statutul poezilor islandezi, numiți scalzi, și al poeziei islandeze, propun să facem cunoștință cu Egil Skallagrímsson, din *Saga lui Egil*, scrisă cel mai probabil de Snorri Sturluson în secolul al XIII-lea.

Egil e tare de căpățână (avea craniul foarte gros) și iute la mână. Taie, spintecă, insultă, bea și o ia de la capăt. Momentan, se află în temnițele regelui Eric Bardă-Însângerat, norvegian la origine, regele Yorkului în povestea noastră. De ce în temniță? Pentru că-i ucisesse un fiu, îl insultase pe rege și pe regină de mai multe ori, îi căsăpise câțiva slujitori... și altele. Regele e gata să-l omoare, însă slujitorul și totodată prietenul lui Egil, Arinbjorn, îi spune regelui că dacă săvârșește fapta după lăsarea serii, va fi o crimă de neiertat (așa e orânduit). Drept urmare, Egil e întemnițat, iar Arinbjorn îl îndeamnă să scrie un ditamai poemul în rime, garnisit cu laude și lingușiri – un panegiric, ce mai, că poate regele Eric se va îndupleca și-l va ierta. Egil face întocmai, și în zori îi prezintă regelui un *drápa*. Iată un fragment:

„Zi și noapte către-apus m-am avântat/ Cu cântec vesel, de Odin insuflat / Corabia gema de poeme lăsată/ Pătrunse adânc în inima-nghețată./ La masă acum, cu un rege englez/ Din pocălul cu mied, cuvinte jonglez/ Ca să te laud cum se cuvine:/ Âst cântec, azi, înalț-un nume./ Poruncă doar, și-l voi cânta în lume!”

Profund impresionat, Eric Bardă-Însângerat l-a eliberat numaidecât pe Egil, însă toți cunoscuții săi meșteșugari de versuri au fost ulterior de-acord că poemul era execrabil. Eric, însă, nu știa acest lucru.

Poezia scalzilor reprezintă o dezvoltare a poeziei edaice (cea întâlnită în Edda Poetică), și spre deosebire de aceasta, e complicată, sofisticată, inovativă, neaccesibilă tuturor. O întâlnim cel mai adesea la curțile regale, unde scalzii islandezi erau la mare căutare. Deși rupe cu tradiția, principala sursă de inspirație o reprezintă mitologia nordică, și are ca teme faptele de arme, curajul, reputația, cinstea, uneori dragostea, adeseori moartea.

Metrica folosită de scalzi derivă din *fornyrthislag*, și se numește *drótt-kvætt* (sau eroică): fiecare strofă număra opt versuri. Versurile „pare” și cele „impare” sunt tratate deopotrivă ca un cuplet și independent. Funcționează în cuplu, pe o măsură de șase silabe, din care trei accentuate în primul vers și două în cel de-al doilea vers. Spre deosebire de regulile prozodice întâlnite în majoritatea literaturilor vremii și ulterior, ritmul în poezia scalzilor nu e fix decât în ultimele două silabe ale cupletului, unde întâlnim în mod obligatoriu un troheu. Ritmul în celelalte patru silabe este mai mult sau mai puțin liber, în funcție de preferințele poetului. Mai mult, versurile din cuplet sunt legate aliterativ, prin două sunete similare/identice în primul vers (impar) și repetarea lui o dată în al doilea vers (par).

Aliterațiile din primul vers se numesc *stuðlar*, în vreme ce corespondentul lor din al doilea vers se numește *hgfuðstafr*, fiind cea mai importantă parte a cupletului. Poetul iscusit știe că acela e centrul de gravitație al versului său, acolo se cristalizează gândul, se dezvăluie secretul sau farsa, se dejoacă așteptările.

Dar asta nu e tot. Poetul mai trebuia să se asigure că versurile impare sunt legate prin rimă imperfectă, de regulă consonantă, iar cele pare printr-o rimă perfectă. Aceste constrângeri prozodice au generat, după cum era de așteptat, o topică adesea neobișnuită, greu de urmărit pentru urechea neformată. Astfel, experiența *drótt-kvætt*, cel puțin în limba originală, pentru că traducerea nu-i fac față și nici cinstă, pare să fie una progresivă, zic iubitorii de versuri scalde: îți oferă frânturi, te încarcă treptat și apoi te lovește la finalul strofei. Și dacă asta nu era destul, poetul trebuia să aibă în vedere și structura întregului poem, de regulă în formă de *drápa*, în care după un anumit număr de strofe apărea și un refren. Existau și forme fixe mai scurte, precum *flokkr*, care făcea abstracție de refren, sau *lausavísur* – o singură strofă ce trebuia născocită pe loc, ca măsură a măiestriei

scaldului.

Să exemplificăm tot printr-un episod din saga celebrului Egil Skallagrímsson. Acesta ar fi luptat alături de fratele său, Þórólf, în oastea regelui Aðalsteinn, în Bătălia de la Vinheath (circa 927). Egil conduce trupele regelui spre victorie, în vreme ce fratele său moare în zadar, din pricina unei erori de strategie ale lui Aðalsteinn. Ca urmare, Egil se așază la masa victorioșilor în zale și cu paloșul în teacă, deopotrivă îndurerat și furios. Se uită țintă la rege, fără să spună nimic, și scoate paloșul din teacă, apoi îl vâra la loc, doar ca să-l scoată din nou, și tot așa. Nimeni din anturajul regelui nu îndrăznește să-l ia la întrebări. Înțelegând situația, Aðalsteinn își scoate brățara de aur de pe braț și o agață în vârful sabiei. Egil lipește vârful paloșului de spada regelui și lasă brățara să alunece până la mâner. Gestul regelui pare să-l mulțumească, uită de tristețe și se apucă de băut, zicând „Regele-mi dă voie să port brățara pe braț, știu cum să trag brățara-n josul spadei. Slava-i a lui, întâi.” Iată cum redă poetul acest episod. (Am subliniat silabele accentuate, îngroșat aliterațiile și italicizat rima internă în primele două cuplete).

„*Hrammtangar lætr hanga/ hrynvirgil mér brynju Höðr á hauki dróioðnum/ heiðis vingameiði; ritmœdis knák reiða/ ræðr gunnvala bræðir/ gelgju seil á galga/ geirveiðrs, lofi at meira.*”

Fără a respecta toate regulile de prozodie, am încercat să traduc în spiritul poemului în forma *drótt-kvætt*: „Riga-n veșmintă de vază,/ Din aur făurită-mi așază/ Brățara pe brațul cu dește/ Unde uliul ades odihnește./ Darul dăruit de pe spadă/ Pe-a mea spadă la semn se înnoadă/ Cinstea-i a lui dobândită/ La masă cu vulturi hrănită.”

În final, la toate aceste reguli de compoziție metrică se adaugă și obligoul stilistic: scaldul trebuia să utilizeze cât mai multe circumlocuții, adică metafore fixe cu conținut (de regulă) mitologic, numite *kennings* în literatura de specialitate. Multe dintre ele pot fi înțelese doar cunoscând mythosul din spate. Iată câteva exemple: *räscumpărarea vidrei* – aurul. Odin și gașcaucid o vidră, care era odrasla unui pitic pe nume Hredimar. Acesta îi încătușează pe zei și se jură că-i va elibera doar dacă vor împăia trupul vidrei cu aur și vor acoperi fiecare fir de păr din blana ei cu giuvaere. Zis și făcut, însă comoara e blestemată, piticul sfârșește ucis, iar fratele său se transformă în temutul dragon Fafnir. Sau: *darul furat de Odin* – este însăși poezia, furată de la uriașul Suttungr, însă sub formă de mied. Odin soarbe licoarea inspirației poetice, se transformă în vultur și, ca săgeata, zboară spre Asgard.

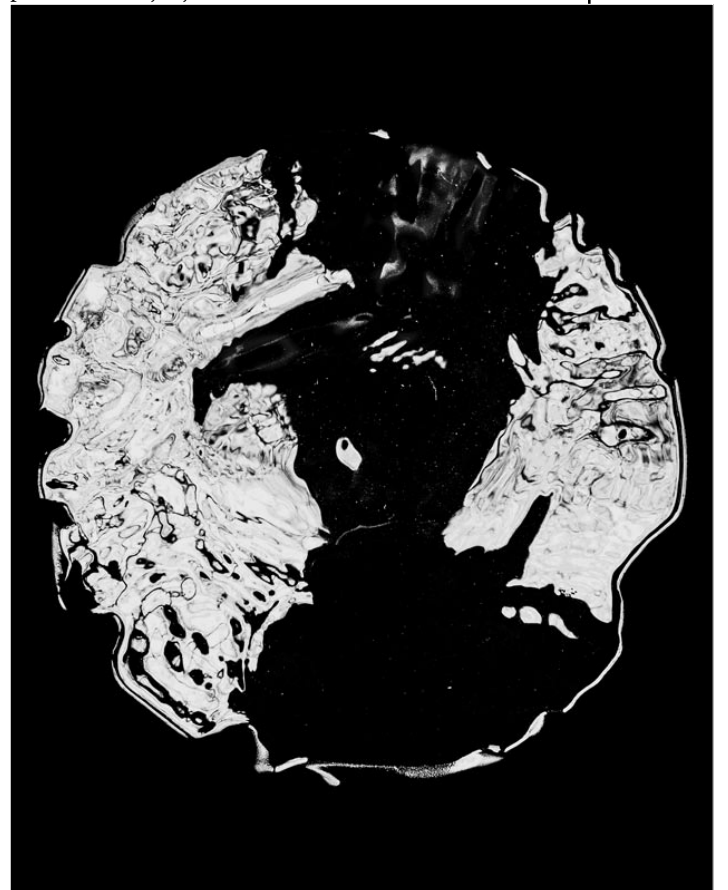
Din nefericire, Suttungr prinde de veste și o ia pe urmele lui, preschimbând și el în vultur. Când e aproape să-l înșfăce pe zeul hoțoman, Odin se scapă pe el de frică, iar parte din miedul poeziei e improșcat și printre oameni: cei atinși de găinațul divin se pot, astfel, numi poeți. *Festinul vulturilor* este, firește, este moarte dușmanilor pe câmpul de luptă. *Articulația lui Fenrir* este încheietura mâinii, locul unde fiorosul lup Fenrir l-a mușcat pe zeul Tir. Poate cel mai controversat *kennning* este cel legat de faimosul Ragnar Lothbrok (aka Ragnar Pantaloni Păroși), îndrăgit personaj de serial, care, aflat în temnița unui rege englez (observăm deja leitmotivul), ar fi compus următorul poem: „Îmi umple sufletul de veselie/ Vestea că al lui Baldur părinte [Odin]/ Pregătește sala de ospete./ Vom bea multă bere/ Din ramurile întortocheate ale craniilor./ Eroul ce-n sălașul lui Odin vine/ Nu-și plânge moartea./ Nu voi intra în măreața sală/ Cu vorbe de spaimă pe buze.”

Problema e că Ole Worm, interpretul acestor versuri, nu a recunoscut circumlocuția și a presupus că Ragnar și regele care-l capturase băuseră din craniile de om (*Runir seu Danica Literatura Antiquissima*, 1651, p. 203), perpetuând acest mit despre vikingii însetați de sânge și de craniile umane. În realitate, *ramurile întortocheate ale craniului* nu sunt altceva decât coarne de animale, din care nordicii obișnuiau să bea la ospete.

Aceste circumlocuții transformă relația cu poezia într-un alambicat joc intelectual, în care cel iute de minte și versat în mitologia scandinavă deslușește sensul codificat, în vreme ce neavenitul sau diletantul rămân „încuiiați” cum s-ar spune, sau se fac că au priceput, ca să nu pară mai proști.

Din anumite puncte de vedere, poezia scalzilor

pare un exercițiu de prețiozitate stilistică și înfumurare intelectuală. Însă din alte puncte de vedere, amintește de versurile artiștilor de rap din ziua de azi. De fapt, între scald și rapper există destule similitudini. Amândoi dobândesc prestigiu pe măsura iscusinței cu care improvizează versuri în rimă, cu măsură și ritm fixe. Atât scaldul cât și rapperul cochetează cu fărâdelegea, fie că vorbim de raiduri, violuri, tâlhării, omucideri în cazul unora dintre poezii vikingi, fie că vorbim de mafie, trafic de droguri, lupte de stradă etc. în cazul rapperilor. Există în ambele cazuri o tendință autolaudativă: renumele scaldului, asemenea rapperului, este adesea amintit în cântecele sale. E ca o carte de vizită, un CV cantabil, dacă vreți. În cazul rapperilor de calitate observăm aceeași preocupare (ba chiar pasiune) pentru aliterație și rimă internă.

Deliric este un rapper „high-brow”, unul foarte talentat, chiar dacă nu (încă) la fel de cunoscut ca Paraziții, BUG etc.: „M-acoperă hărmălaia ta ruginită. Ziua închide ochii, e grăbită? Țipă vântul, rage cerul, urlă marea, mocirla-i fericită/ Se-neacă-n volburi și vadul, vifor’ învie vacarmul din garduri/ Valea e-n vrie, cântă ca bardul. Vezi moartea în vie, viu e doar bradul” (Deliric – *Trecător*).

Dat fiind și accentul pus pe natură, e ușor ni-l închipuim pe Deliric ca pe un scald modern. Ca el sunt însă mulți alții.

Nu în ultimul rând, rapperii și scalzii împărtășesc o adevărată pasiune pentru insulta isteasă, inteligent plasată, care „scoate din joc” adversarul („l-a făcut din vorbe”). Pentru că trebuia spus, *drapa* erau într-adevăr necesare (din panegirice vine banul), însă deliciul publicului nordic-medieval era mereu insulta, *lausavísur*, lucru care în rap rămâne valabil și azi. Scalzii se întreceau în insulte la fel ca rapperii astăzi. Același Deliric, mai puțin liric de această dată, își atenționează concurenții: „Am să-ți dau să sari să vezi cum faci un Sukahara/ Debit pe beat, am un flow ca Niagara/ Al tău e sec ca Sahara, demn de toat-ocara/ Degeaba bagi bani într-un clip de mii de para!” (Deliric – *Alupigus*)

Personal, prefer să văd poezia scalzilor mai degrabă ca *flow*-ul unor rapperi-meșteri versificatori, gata oricând să-ți plaseze o laudă care să te nemurească sau o insultă de care să nu te mai scapi pe vecie, decât ca un simplu exercițiu intelectual, pedant și artificial (cu toate că asta a devenit în cele din urmă, și așa a sfârșit). Oricine dorește să cunoască mai mult din această poezie vie, virilă, lipsită de ifosele existențialiste ale poetului modern, poate căuta nenumăratele traduceri de calitate în engleză sau chiar cele realizate mai recent de Rudolf Simek sau de Flavia Teoc în limba română.

Artă și tehnologie

Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr, Iași

Daniela ȘILINDEAN

Ediția cu numărul 14 a Festivalului Internațional de Teatru Pentru Publicul Tânăr s-a desfășurat între 1-10 octombrie 2021 și a stat sub semnul pandemiei – cu pregătirile realizate cu ochii atât la program, cât și la cifre, pe rata de incidență care amenința să bulverseze prezența fizică la evenimente. Curatorul FITPTI, criticul de teatru Oltița Cîntec, director artistic al instituției organizatoare, a ales pentru acest an tema „Artă și tehnologie”. A invitat companii din Austria, Cehia, Canada, Germania, Elveția, Franța, Italia, Israel, Marea Britanie, Spania și România. Spectacolele au avut reprezentări în sălile Teatrului „Luceafărul”, *outdoor* sau au fost transmise online.

FITPTI a marcat Centenarul¹ Friedrich Dürrenmatt printr-o suită de evenimente. Printre ele, „Die Welt bestehen. Über Friedrich Dürrenmatts «Der Verdacht»”, o prelegere ținută de Andreas Mau, o dezbatere care a privit „Receptarea operei lui Friedrich Dürrenmatt: Europa de Vest și Europa de Est în oglindă”, expoziția „Dürrenmatt, grafician și pictor – o Operă picturală între mit și știință”. A

din Regensburg). De teatru radiofonic se leagă și parteneriatul cu Radio România care s-a concretizat în zece spectacole incluse în secțiunea *Univers 3D – spectacole de teatru radiofonic în sistem binaural*.

Cu siguranță, două din calitățile care se regăsesc cu fiecare ediție sunt calitatea spectacolelor invitate și diversitatea formulelor spectacolelor pentru tineret – categoriile înțelegă nu numai ca vârstă, ci și ca deschidere și gust cultivat pentru nou. Am urmărit spectacole care includ numere clovnești, marionete, păpuși sau actori. Am vizionat spectacole-concert sau de improvizație conduse de inteligență artificială, am testat instalația imersivă, văzută prin intermediul ochelarilor VR, am interacționat cu roboțelul Pepper, mascota ediției.

Dintre spectacolele incluse în programul festivalului, mă voi opri – în numărul de față – la unul produs de Teatrul de Stat din Constanța. E vorba de *Jocuri în curte din spate*, de Edna Mazya, traducerea de Ada-Maria Ichim. Regia artistică și ilustrația muzicală sunt semnate de Diana Mititelu, iar scenografia de Răzvan Bordoș; lighting design: Cristian Niculescu. În distribuție: Ecaterina Lupu, Andrei Bibire, Cătălin Bucur, Theodor Șoptelea, Ștefan Mihai.

fost proiectat documentarul *Portretul unei planete*, iar două cărți au întregit ampla privire asupra artistului: Friedrich Dürrenmatt, *Romulus cel Mare* și *Conversație nocturnă cu un om demn de dispreț* – cele din urmă, piese traduse în cadrul proiectului InterDramText. *În pană* a beneficiat și de un spectacol-lectură, realizat de Teatrul „Luceafărul” Iași.

La acestea s-au adăugat alte lansări de carte. Dintre volumele prezente în festival, amintesc: volumul colectiv bilingv coordonat de Oltița Cîntec, *Fereastră către digital. Teatrul și noile tehnologii*, apărut la editura ieșeană Junimea, care reunește articole și studii semnate de Mirella Patureau, Oltița Cîntec, Oana Stoica, Cristina Rusiecki, Silvia Dumitrache, Oana Cristea Grigorescu, Călin Ciobotari, Mihai Gligan și subsemnata. Cartea continuă o serie de sondare a realităților teatrale și apare sub egida Festivalului, realizat fiind în colaborarea cu Asociația Internațională a Criticilor de Teatru din România (AICT.RO). Au mai fost prezente în FITPTI volumul Mirunei Runcan, *Teatru în diorame. Discursul criticii teatrale în comunism. Viscolul (1978-1989)*, și cel al lui Călin Ciobotari, *Recitindu-l pe Gorki. Un teatru la marginea crizei și Fenomenul Pan-demon* – volumul colectiv coordonat de Vasilica Bălăiță. A fost prezentată și cartea Cristinei Rusiecki, *Un click și 1000 de realități*, însoțită de expoziția *Scufundați în virtual* – curatoriată de autoare.

Trei ateliere au subliniat și puternica latură formativă a festivalului – o constantă în FITPTI. Este vorba despre două ateliere pentru actorii Teatrului „Luceafărul”: *Corp și obiect*, cu regizoarea Ana Crăciun Lambrus, și *Self Tape*, cu Bettina Lohmeyer (acting coach) și Florentina Bratfano (director de casting), și unul dedicat studenților *Teatru radiofonic* – cu Dieter Lohr (profesor la Universitatea

În *Jocuri în curtea din spate* am redescoperit textul zguduitor al Ednei Mazya, pus în scenă într-o versiune puternică, plină de vigoare, semnată de regizoarea Diana Mititelu. Spectacolul este excelent condus, construit și jucat. Sunt exploatate perspectiva fragmentară, saltul temporal, perspectivele multiple. Povestea e aceea a unei după-amiezi pe care o adolescentă (Dvori) o petrece împreună cu patru colegi de școală. O zi care se transformă într-un coșmar. Jocurile *din curte* sunt mereu împinse către o nouă limită până când nu mai e vorba de joc, ci despre fapte cumplite: viol în grup.

Luminile se schimbă, oferind, rând pe rând, frânturi de poveste, fărâme de proces cu ambele părți reprezentate – acuzarea și apărarea, cu victima și agresorii supuși la interogatorii. Rolurile interpretate sunt duble: adolescenții devin avocați, tânăra devine procuror – printr-o schimbare rapidă de costum – e îmbrăcată roba –, prin discurs – care schimbă automat statutul personajelor. Reflectoarele se transformă parcă în degete acuzatoare, iar microfoanele din scenele care redau procesul sporesc sentimentul neliniștitor al investigației impunătoare.

Apare des în spectacol – la nivel vizual – cercul. Dvori stă într-un cerc de lumină, întinsă pe spate, nemișcată. E și un cerc metaforic, care se strânge și mai apoi constrânge. E cercul prietenilor pe care îi dorește aproape, cercul din care face parte și Asaf, băiatul care îi place. Că Dvori e în centrul atenției este de domeniul evidenței. E fata pe care vor să o cucerească prin orice mijloace patru băieți (Asaf, Gidi, Sela și Șmulick). Iar mijloacele nu se lasă așteptate: concursuri de băut, tachinări, provocări, mize din ce în ce mai mari puse și atinse de către ea – toate rimând perfect cu manipularea. O după-amiază petrecută cu băieții *cool* în „curtea din spate”. A fi cu gașca, dar a fi și de gașcă și a

demonstra lucrul acesta cu fiecare pas – iată unele dintre motoarele inițiale ale acțiunilor. La ele se adaugă nevoia de fi pe placul cuiva cu orice preț, având în fundal amestecul de alcool, bravură, hormoni întăritați, tachinare și fără a bănuși că parcursul se va sfârși într-un coșmar. Un coșmar care își mută teritoriul: din curtea școlii, în curtea de justiție, dintr-o împrejurare – redată sugestiv la nivel scenografic – la o îngrădire juridică.

Câteva obiecte trasează limitele unei lumi: leagănul, boxa pentru muzică, ghiozdanele, minge, dozele de bere. Runda *de-a baba oarba* face și ea pasul de la copilăresc la incitant. De la zâmbet la rânet nu e decât chestiune de timp. Vocea instigă și instituie, pe nebănuite, trecerea de la jocuri (ne)vinovate la fapte care țin de Codul penal. De la vorbă la gest nu e decât un pas, dar prăpastia care se cascadează. Preț de câteva clipe, „jocurile” se află *între* gând și faptă, între privitor și actant, între năucire și nimicire.

Secvențele se succed, oferind în paralel imagini ale acțiunii în desfășurare, urmate de cele din sala de proces – care investighează și obligă la mărturie și analiză. Replikele sunt spuse cu naturalețe, se înlanțuie cu repeziciune, acțiunile se provoacă una pe alta, până când sărutul de-o distracție se transformă în siluire. Violată în grup de trei dintre băieți – nu și de Asaf, cel care a condus „jocurile”, cel pentru care Dvori s-a alăturat (singurul care este achitat la finalul procesului). Noaptea acoperă violul, capitonează și țipetele – care nu ies – și plânsul care nu dezlănțuie decât mult mai târziu. Lumina îi mai surprinde o dată pe făptași atunci când sunt date sentințele. Stomacul se strânge, nodul nu mai coboară din gât. Nu mai coboară și pentru că povestea e atât de bine creată și rămasă acolo multă vreme – când îți aduci aminte că ficțiunea se bazează pe un caz real și că astfel de cazuri există – chiar multiplicare în realitatea noastră imediată.

Cătălin Bucur, Theodor Șoptelea, Ștefan Mihai și creionează rolurile cu naturalețe și cu suflu proaspăt. Andrei Bibire adaugă la acestea și componenta de abil mânuitor de cuvinte. El e Asaf, cel care instigă și apoi privește cu satisfacție rezultatul păienjenishului pe care l-a creat. Ecaterina Lupu realizează o Dvori care e când ingenuă, când pe punctul de a se îndrăgosti, când seducătoare, când înfricoșată, când doborâtă la pământ. Apoi, preia rolul Procurorului – sigură pe sine, cu obligația de a-i face dreptate adolescentei. Impresionează cu fiecare ipostază.

Spectacolul e important și prin temele de reflecție pe care le propune – teme pe care societatea se ferește să le abordeze, sau le abordează nefiresc. Pentru că e mai simplu să aplicăm etichete, e mai confortabil să nu vorbim despre realități imunde, care ne-ar forța să găsim soluții la probleme reale și mai frecvente decât ne-ar plăcea să credem. Indiferent de răspunsul la întrebarea *de ce*, consecințele sunt catastrofale în cazul refuzului, ignoranței, aplicării strategiei struțului. Iar dezastrul nu întârzie să apară. Definirea strâmbă a unor termeni, violența de orice tip, lipsa informațiilor, ochelarii de cal, tabuizarea unor chestiuni sub pretextul unei false pudibonderii se constituie, toate, în factori ce pot detonă butoaie cu pulbere. Cu o viteză uluitoare: cam cât am trece cu privirea de la *adolescenți pe mare la împărași ai muștelor*.

¹ În parteneriat cu Ambasada Elveției la București, Catedra de Germanistică a UAIC, Centrul Dürrenmatt din Neuchâtel, Fundația Charlotte Kerr Dürrenmatt, MNRL din Iași, DAAD.

Karaoke

Adrian BODNARU

Astăzi, când am schimbat un bitcoin pe trei sute șazeci și cinci de gascoigne, mi-am dat seama că știați ce înseamnă, de fapt, pentru mine, la toamnă, demult, din ziua-n care Juve mi-a picat definitiv în Uvedenrode și timpul trecea, din principiu, în pijama ca printr-un municipiu de câmpie cu un singur, și acela orășenesc, spital pe-aleea Delamarina, altfel cum cotele Dunării de ți-au scăpat din mână, de parcă duios Anastasia-și petrecea prânzu-n Baziaș?!

Venin sau otravă?

Dana CHETRINESCU

Dacă specialiștii mai ezită încă să numească era în care trăim Antropocen, iată că, din India, vine dovada supremă a dominației omului asupra celorlalte ființe. Nu ne referim, de data aceasta, la schimbările climatice, despre care vorbesc alții prea mult, ci la omul care a mușcat șarpele. Un indian care se întorcea de la câmp a fost atacat de o viperă, ceea ce l-a înfuriat atât de tare, încât a înșfăcat-o și a mușcat-o zdravăn, lăsând-o fără suflare¹.

În numărul trecut, pomeneam, în treacăt, numele unui cărturar din vremuri de mult uitate, care a studiat medicina și filosofia la Padova. Pietro din Abano, scriind Tratatul său despre veninuri², își manifesta umila dorință de a lămuri o dată pentru totdeauna cum lucrează veninurile de tot felul, vătămrile pe care le aduc ele trupului și leacurile care vindecă printr-o putere nicidecum ocultă, ci divină. Că această ultimă afirmație pe care o face în dedicația tratatului, ca măsură de precauție, nu i-a servit la nimic, o vedem din soarta bietului padovan, condamnat postum de Inchiziție la damnare veșnică. Pedepsa nu s-a datorat, totuși, impreciziei toxicologice, deși este evident că autorul nu face diferența dintre venin și otravă, optând, generic, pentru primul termen, așa cum alții au optat generic pentru al doilea. Otrăvirea cu argint viu, înghițirea de cucută, mușcătura câinelui turbat, a șarpelui sau chiar a omului furios sunt, pentru Abano, afecțiuni asemănătoare cărora le corespund remedii asemănătoare, toate sub egida protectoare a termenului latinesc *venenum*.

Iată, de exemplu, ce ar trebui să se petreacă în cazul unei înveninări propriu-zise, adică a unei intervenții toxice din partea naturii. „Cel mușcat de viperă va primi îngrijire medicală, iar bezoar îi este tyriaca magna [ambele antidoturi universale, oarecum divine, n.n.] și i se va da *metridatum* și medicament din *asafetida* și unt învechit și medicament din *herbum*, toate mâncate, iar de băut vin curat”. Pentru mușcătura de păianjen, „se administrează zeama feluritelor poame sau numai de pere, sau, dimpotrivă, se apasă în mod repetat cu un fier rece, iar bezoar este andiva”. La mușcătura de rutela, „se aplică mai ales baie caldă și îngroparea în nisip sau cenușă caldă și să se bea pulbere de *nigella*.” Celui care a fost mușcat de șarpe, „în jurul inimii să i se pună smarald, coral și mărgăritare, iar o slugă să fie pusă după aceea să sugă locul mușcăturii”.

O înveninare cu intervenția factorului uman nu este, pentru Abano, foarte diferită de cea aparținând exclusiv regnului animal: „Cel căruia i s-a pus în băutură creier de pisică, va suferi de prostire și va părea că e bântuit de strigoi, iar îngrijirea lui se va face cu argilă medicală ca să vomite de două ori, apoi să primească *dyamuscus* tot a doua zi, iar bezoarul său este mușchiul (de copac) tocat și dat să fie băut cu vin alb”.

Când cauzele înveninării sunt minereale, adică avem de-a face cu o otrăvire în toată regula, Abano pare neobișnuit de optimist, punându-și nădejdea în aceleași măsuri: „Cel căruia i s-a dat arsenic sublimat va suferi de răniri ale intestinelor și stomacului și va simți arsură și dureri mușcătoare și sete, iar limba i se va usca astfel că nu va putea să scuipe și, în sfârșit, va avea leșinuri, iar îngrijirea lui va consta în a bea apă caldă cu unt în care s-au fiert semințe de nap și să vomite, după care să i se facă clismă cu ulei de

migdale dulci, zilnic de două ori și să se hrănească cu zeamă de găină foarte grasă, iar bezoarul lui este cristalul mărunțit foarte fin și pus în băutură, adică în ulei de migdale dulci; dacă arsenicul nu a fost sublimat, îngrijirile vor fi aceleași, iar neplăcerile se vor potoli până la urmă”. La egalitate cu înveninarea omului de către animal este și înveninarea omului de către om: „Cel căruia i s-a dat în băutură sânge de om înroșit de furie, extras în timpul crizei de furie, va suferi fie de pornire furibundă, fie de nebunie, de încăierarea propriilor gânduri și, încetul cu încetul, de lipsă de rușinare, iar îngrijirea lui va consta din a bea apă de castraveți de Paleste, să mestece semințele lor și să le bea zeama și să bea și sirop de nufăr; bezoarul lui este pastila de *tirus*”. Sau, și mai bine: „Cel care a fost mușcat de un om înfometat să-și pună pe mușcătura găinaș, altminteri va suferi din pricina rănii otrăvite și de vorbire îngreunată”.

Maestrul padovan nu prevede, în cele peste optzeci de capitole ale tratatului său, fiecare dedicat unei alte forme de otrăvire, cazul în care omul ar mușca un câine, o pisică, o broască râioasă, o viperă sau o șopârlă. Dar omul-otravă nu este un fenomen cu totul nemaiauzit. Ambiguitatea naturală, precum dualitatea chimică, au fost sesizate de însuși Paracelsus, pentru care granița dintre vindecare și moarte, dintre medicament și otravă, deci, o asigură numai dozajul. Și pentru Abano, ciclama e plăcută ochiului, dar fatală stomacului. Leandro gâdila frumos nările, dar face ravagii în măruntaie. S-a scris adesea – în încercarea de-a explica moartea lui Alexandru Macedon, de exemplu, prin intervenția otrăvitoare a unei fecioare abisinieniense – că oamenii expuși în mod repetat la doze mici de otravă devin imuni la ea și toxici pentru alții.

Nu întâmplător, scriitorul american Nathaniel Hawthorne plasează la Padova, orașul lui Abano și al primei grădini botanice, cultivate în jurul universității, o misterioasă poveste despre frumoasa fecioară-otravă, Beatrice, Fiica lui Rappaccini.³ Pe cât de viu colorată, înmiresmată și grațios aranjată este grădina vestitului savant, pe atât este ea de periculoasă pentru orice om, pasăre sau insectă care se apropie de ea ca să-și bucure simțurile. Fata grădinarului, floare între flori, care stă în mijlocul grădinii precum doamnele din tapiseriile medievale, este mai toxică decât omagul și mărăguna, orice atingere a ei putând fi letală. Pentru ea, antidotul otrăvii, bezoarul sau tyriaca, sunt otrava însăși, leacul celorlalți oameni pe ea omorând-o.

Imposibil de spus dacă Abano avea cunoștință despre oamenii otrăvitori sau măcar despre oamenii mușcatori de animale. Dacă, însă, veți spune că, știind de ei, a hotărât să-i treacă sub tăcere pentru ca cititorilor să nu li se pară excesiv de fanteziste cazurile descrise în carte, să nu uităm că remediile pe care le propune el întrec orice imaginație. Bunăoară, celui care a înghițit plumb topit i se recomandă să se înfășoare într-o blană de vulpe, iar cel intoxicat cu sângele unui leproș nu are scăpare decât dacă îmbrățișează, câteva seri la rând, o copilă, însă numai după ce a făcut, în prealabil, o baie caldușă.

¹ *Adevărul*, 14 august 2021.

² Citatele din traducerea în limba română, Dana Percec, Dan Negrescu, *Excerpte veninoase și onirice*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2018.

³ Nathaniel Hawthorne, *Fiica lui Rappaccini*, în *Antologie de proză clasică americană*, Editura Nemira, București, 2014.

Omul care a mușcat o viperă

Ciprian VĂLCAN

Deși era un simplu țăran care nu avusese niciodată parte de învățătură, Kishore Badra se simțise întotdeauna atras de căutarea înțelepciunii, așa că îi ascultase cu multă atenție pe asceții care treceau, din când în când, prin satul lui și le vorbeau oamenilor despre adevăratul sens al vieții. Chiar dacă se întorcea mereu la muncile câmpului și părea să nu se deosebească prin nimic de ceilalți bărbați cu care se întâlnea zilnic, Kishore Badra avea un spirit iscoditor ce nu se oprea deloc din cercetările asupra chipului tainic al lumii. Credea că fiecărui om care își pune mintea la contribuție e posibil să i se arate într-o zi calea de a dezlega misterul și trăgea nădejdea că, dacă va trudi din toate puterile, va avea parte și el de un asemenea privilegiu.

Stătea ore și ore pe gânduri, iar soția și cei cinci copiii care alergau gălăgioși prin preajmă aveau mereu impresia că trebuie să fie bolnav ori că o mare povară îl apasă pe suflet, așa că îl priveau cu o oarecare compătimire și se întrebau în taină dacă nu cumva își va lua, la un moment dat, lumea în cap și va porni să rătăcească pînă ce își va găsi liniștea.

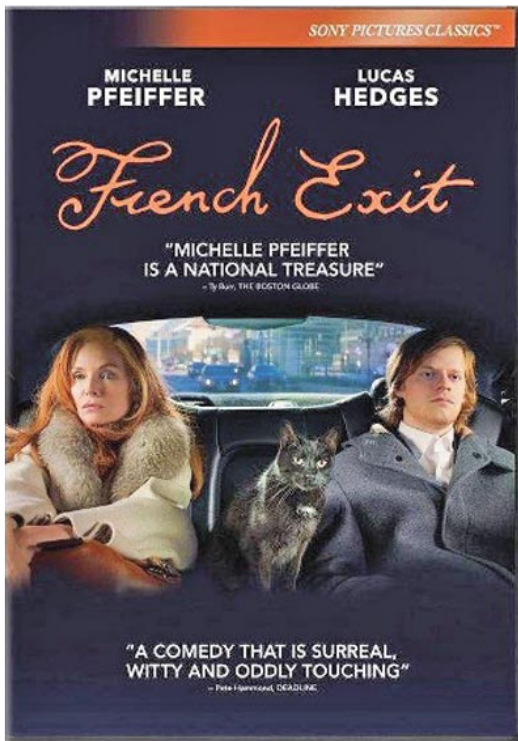
Kishore Badra nu se gîndise niciodată să plece din satul în care se născuse, ba nici măcar nu-i trecuse prin cap să-și lase familia de izbeliște. Muncea din greu pentru a-i hrăni pe ai lui, dar, după ce-și termina treaba, nu mai avea putere să dea impresia că participă la preocupările celor din jur. Nici măcar nu cerea puțină liniște, căci se obișnuise să se gîndească la ale lui chiar și în mijlocul larmei. În schimb, i se întîmpla de multe ori să nu audă întrebările nevestei ori ale copiilor, complet absorbit de gîndurile cărora ajunsese să le dedice cea mai mare parte a preocupărilor sale. Se simțea bine cînd încerca să deslușească tainele cele mai adînci și spera să lămurească în fiecare zi, măcar pentru sine, un pic mai mult din felul în care era organizată lumea. Înțelegea într-un fel obscur că nici măcar nu trebuie să primească răspuns la întrebările care-l măcinau, fiindcă era o bucurie pînă și faptul că un om simplu precum el reușise să ajungă la ele.

Kishore Badra nu le dăduse niciodată prea multă importanță șerpilor, socotindu-i parte a lumii mărunte ce trebuie îndepărtate pentru a nu stînjiți creșterea lumii oamenilor. Și nu i-ar fi băgat mai mult în seamă dacă nu ar fi auzit vorbele pline de farmec ale unui vagabond despre șarpele care își înghite coada pentru a ne face să înțelegem sensul tainic al universului creat de Brahma. Kishore Badra l-a ghiftuit pe vagabond, i-a lăudat spiritul și l-a rugat să mai rămînă în sat pentru a-i împărtăși din înțelepciunea sa. Vagabondul s-a învoit să rămînă o vreme, însă, după mai puțin de o săptămînă, deși avea mîncare din belșug și putea huzuri în voie, a pornit din nou la drum, mînat de firea sa nestatornică și mereu doritoare de impresii noi.

Kishore Badra a căzut și mai adînc pe gînduri, încercînd să descopere în experiența sa de zi cu zi fapte ce i-ar fi permis să priceapă mai bine spusele tainice ale vagabondului. Vreme de trei sau patru zile, aproape că n-a pus nimic în gură, preocupat de imaginea șarpelui ce își tot înghițea coada. Apoi, brusc, și-a amintit că și cîinii pe care-i observase încă din copilărie păreau să tindă spre același scop, urmărindu-și plin de îndîrjire coada și străduindu-se să o muște, de parcă ar fi fost vorba despre dușmanul lor cel mai înverșunat. I s-a părut că nici nu se poate găsi o confirmare mai deplină a spuselor vagabondului decît în această imagine care se află la îndemîna tuturor, dar căreia nimeni nu-i bănuiește importanța.

Din acel moment, a hotărît că poate, cu disciplină și răbdare, să schimbe soarta lumii. Spre uimirea nevestei și a copiilor, a renunțat să mai muncească pe cîmp și a început să-și petreacă zilele alături de cîinii din sat, experimentînd diverse metode de a-i ajuta să-și muște coada. După cîteva săptămîni în care toți au crezut că și-a pierdut mințile și au ajuns să-l evite, a fost nevoit să se dea bătut, fiindcă nici unul dintre cîini n-a reușit să înfăptuiască acel lucru atît de prețios care ar fi schimbat întreaga istorie cunoscută a lumii, fiindcă nici unul dintre cîini n-a reușit să-și muște coada. Kishore Badra fusese convins că, dacă experimentul său ar fi reușit, lumea ar fi încremenit pentru o vreme, iar apoi ar fi devenit brusc mai bună, ar fi scăpat de suferință și de rele pentru totdeauna.

Cînd a descoperit că un șarpe l-a mușcat de picior, Kishore Badra a simțit că-și iese din minți. S-a repezit imediat la vipera năucită de violența reacției sale și a mușcat-o cu ură și pîrtinire pînă cînd ea și-a dat duhul. A simțit să se răzbuună astfel pentru nedreptatea fundamentală ce stă la temelia lumii, nedreptate ce face ca doar șarpele să-și poată înghiți coada...

30

„Scorpia absolută” (varianta îmblânzită)

Adina BAYA

În galeria personajelor ce aderă la arhetipul „scorpiei absolute” în cinema-ul de la Hollywood sunt câteva care și-au lăsat o amprentă puternică. Cruella de Vil, de exemplu. În eterna haină de blană luxoasă și trăgând din porttigaret, ea este cruda urmăritoare a unor adorabili pui de dalmațieni, pe care vrea să-i ucidă fără milă. Miranda Priestley, jucată de Meryl Streep în *Diavolul se îmbracă la Prada* (*The Devil Wears Prada*, 2006), e un alt personaj de acest gen. Deși nu plănuiește să ucidă animale mici și pufoase, ea nu face economie la capitolul cruzime, rostind implacabil fraze tăioase ce dezintegrează stima de sine a unor tinere angajate la revista de modă pe care o conduce. Undeva, între aceste figuri arhetipale, Michelle Pfeiffer propune în *French Exit* un personaj de o eleganță rece, intimidantă, abrazivă. Mereu gata de rostit replici care înțepă ca un pumnal, cu o voce detașată, de un calm coroziv. Silueta ei aparent fragilă, îmbrăcată în toalete impecabile, pe tocuri cui, cu o coafură perfectă, ascunde puterea de a folosi cuvintele cu o cruzime feroce.

French Exit nu e prima întâlnire a lui Pfeiffer cu arhetipul „scorpiei absolute”. De la rolurile de vrăjitoare din *The Witches of Eastwick* (1987) sau *Pulbere de stele* (*Stardust*, 2007) la cel de Catwoman din filmul *Batman se întoarce* (*Batman Returns*, 1992), actrița are la activ o serie de personaje în care frumusețea și capacitatea de seducție funcționează ca unelte folosite în scopuri malefice. În *French Exit*, însă, adeziunea la acest arhetip e doar temporară. Dacă la început personajul ei pare unul acid și manipulator – o văduvă bogată ce-și ține unicul fiu adult într-o lesă atât de scurtă încât acesta nici nu îndrăznește să îi mărturisească faptul că are o logodnică –, pe măsură ce povestea își dezvăluie dedesubturile, situația se schimbă. Sub aparența tăioasă și rece începem să întrezărim vulnerabilitate și chiar blândețe. Personaj complex, contradictoriu, acest rol implică un tur de forță actoricesc de care Michelle Pfeiffer se achită impecabil, propunând o nuanțare a arhetipului „scorpiei absolute”, diluându-i veninul printr-o relație filială ce, până la urmă, înduioșează.

La baza filmului stă un roman scris de Patrick DeWitt, cunoscut și pentru cartea după care a fost făcut neo-wes-

ternul *Frații Sisters* (*The Sisters Brothers*, 2018), regizat de Jacques Audiard, cu Joaquin Phoenix și John C. Reilly. La fel ca acolo, *French Exit* aduce în prim-plan o relație familială disfuncțională, dar foarte strânsă. Protagonști, de această dată, sunt Frances Price (Michelle Pfeiffer) și fiul ei adult, Malcolm (Lucas Hedges). Moștenitoare a unei averi considerabile din partea soțului defunct, de pe urma căreia a trăit opulent viața socială new-yorkeză în ultimele decenii, Frances se trezește într-o zi falită. Vestea nu o surprinde defel când îi parvine de la cel ce îi gestionează finanțele. Contrariat de calmul ei reținut în fața unui dezastru financiar iminent de multă vreme, acesta o întreabă „Care era planul tău?”. Cu autoironie depresivă, Frances răspunde folosind eterna voce joasă, stăpânită: „Planul meu era să mor înainte ca banii să se termine. Dar am tot continuat să nu mor, așa că iată-ne aici!”.

Cu conturile golite și fără vreo sursă de venit, Frances vinde puținele bunuri care i-au rămas și traversează Atlanticul pentru a locui la Paris, într-un apartament de vacanță ce aparține unicei sale prietene. Are alături o valiză plină cu bani cash, un motan ce poartă în mod bizar numele soțului ei defunct, și pe fiul Malcolm, ce se vede silit să-și abandoneze logodnica. Călătoria are loc cu vaporul, iar pe măsură ce se defășoară, filmul pășeste tot mai adânc într-o atmosferă de comedie neagră, absurdă, suprealistă. Motanul se dovedește a fi, de fapt, soțul reîncarnat, iar dispariția lui în Paris umple micul apartament al lui Frances și Malcolm cu o galerie de personaje colorate, excentrice. O clarvăzătoare culeasă de pe vapor, care poate comunica telepatic cu felina pierdută, un detectiv angajat să găsească felina, o vecină care e și ea văduvă și new-yorkeză și singură, ca Frances ș.a. Deși nu prea au carne și oase, funcționând mai mult ca niște crochiuri cu câteva replici în economia filmului, aceste personaje contribuie la definirea unei atmosfere de comedie atipică, cu dialoguri excelente, ferită de multe dintre clișeele hollywoodiene ale momentului. Inclusiv de un happy end clar! În plus, felul în care regizorul Azazel Jacobs reconstituie liniștea nocturnă a străzilor pariziene, singurătatea lor rece și convivialitatea neașteptată a unor vagabonzi, dar și prezența lui Isaach de Bankolé în rolul detectivului, fac să se audă ecouri din Jim Jarmusch în culisele realizării filmului.

0 damă dandy

Cristina CHEVEREȘAN

În 2018, Patrick deWitt ajungea pe lista scurtă a Giller Prize pentru *French Exit*, ”o tragedie de moravuri”, cum o subintitulează însuși autorul. În caz că nu sună cunoscut: e vorba de un premiu acordat scriitorilor canadieni de roman ori proză scurtă, iar de la instituirea sa, în 1994, câștigătorii au inclus nume precum Rohinton Mistry, Margaret Atwood, Alice Munro, Michael Ondaatje, Richard N. Wright – doar câteva exemple ale calității așteptate de la nominalizați. DeWitt nu reprezintă o surpriză pentru cunoscătorii zonei literare, fiind în atenția criticii de specialitate încă de la debutul cu *Ablutions* (2009), urmat de *Sisters Brothers*, avut în vedere pentru Man Booker Prize 2011.

Mai mult, scenariul ecranizării *French Exit* din 2020 e semnat chiar de el, care pare a rămâne mereu în acțiune deși nu e genul extrem de prolific. Atenția la detalii și lucrul minuțios pe text sunt evidente, *bestseller*-ul din 2018 combinând umorul negru cu fabulația într-o comedie de comportamente contemporane egal amuzantă și deprimantă în context extins.

Unde? *Pour la bonne bouche*, New York, Paris și oceanul dintre ele. Cine? Un cuplu bizar: Frances Price, excentrică văduvă (ex)-bilionară din Upper East Side și fiul, Malcolm, adult, alienat, auto-izolat de lumea reală, locuind cu mama și cheltuind la fel de fără rost ori sens. Ambii depozitari de traume și eșecuri, însoțiți permanent de Micul Frank – felină mitic-înșelătoare, ce aruncă la propriu asupra vieților celor doi umbra notoriului soț decedat într-un și mai notoriu atentat. Ați citit bine: motanul e reîncarnarea soțului expiat, iar absurdul în hohote sau cu suspine se află la el acasă. „All good things must end”: e prima replică a matroanei de Manhattan, sub semnul căreia se desfășoară întreaga intrigă: neplauzibilă prin definiție, dar abundând de credibilitate prin strădania unui autor în vervă stilistică.

Dialoguri, monologuri, rumații interioare, chiar observații pasagere mustesc de alertețea, aciditatea, blazarea, sofisticarea cinic-detașată ale unei protagoniste demne de saloanele lui Oscar Wilde, o damă cu apucături și exprimări de dandy scufundat în decadența lumilor interioare și exterioare pe care nici măcar nu e sigură că le (mai) locuiește. Superficialitatea cu rădăcini emoționale adânci, carisma ce maschează tulburări ale unui spirit care alunecă, glumind sau vituperând, spre suicid, acumularea de simulacre și stereotipuri în marginea unor dezastre pe cale să se întâmple, scandalosul și provocatorul drept artă a (con)viețuirii sociale, dar și epuizarea psihică, dezabuzarea, degradarea, nepăsarea autentică din margi-

nea snobismului și superiorității jucate: componente ale unui tablou vibrant ce surprinde inteligent-inventiv lipsa de substanță și carențele unei aristocrații de carton.

Desigur, vultele retorice la care scriitorul se pricepe nu înlocuiesc o intrigă elaborată ori niște personaje atent conturate: DeWitt nici nu mizează pe complexitate, ci pe o aproape tradițională satiră menită, la fel de previzibil, să contureze și comentariul social. Frances și Malcolm, inadaptați, rupți de realitate, exponenți tragi-comici ai unui anumit tip de existență, fac parte din categoria oamenilor fără griji, care-și accentuează și savurează declinul prin propria neglijență și lipsă de implicare în imediat: îl urmăresc și, eventual, dezbate ca pe un spectacol paradoxal, ce nu-i implică. (De unde, probabil, și naturalitatea cu care DeWitt scapă nepedepsit pentru transformarea unui personaj-cheie în necuvântătoare cu păreri). Întreaga carte e bântuită de o straniețe cu ștaif: bătrâna afectată, arogantă, indiferentă până la agresivitate, de o directețe abruptă și nu arareori stânenitoare, își permite luxul de a trăi fără menajamente.

„Planul meu era să mor înainte să se termine banii”, afirmă scurt, cu aceeași onestitate brutală ce poate amuza sau tăia precum lama de cuțit. După o viață de cheltuieli impulsive și irosiri simultane, Frances și Malcolm (suferă de „rău de hotel”!) sunt la fel de nepregătiți pentru confruntarea cu lumea din jur, infantilizați și anihilați de propria pasivitate. Deși există aluzii și chiar incursiuni pasagere în psihicul tarat al ambilor, romanul rămâne unul al jocurilor de oglinzi și cuvinte, iar subiectele grave în sine sunt înecate în mici bârfe de sufragerie, conversație de salon, exerciții de admirație a propriei prețiozități sau, dimpotrivă, interpelări fără concesii a vulnerabilității și inabilității altora, *celorlalți*.

Nu lipsesc autoscopia și autocritica, Malcolm fiind întruchiparea personajului multiplu complexat și handicapat social de varii abandonuri, iar Frances încununându-se cu reprezentția extravagantă a propriei ieșiri din scenă. Întreaga galerie de personaje secundare conturează alte linii ale absurdului existențial, dar rămân în gama minora în care vor fi fost proiectate. Firescul cvasi-însălmântător al disfuncționalității proiectează aura tragică în jurul unei aparente comedii, iar comentariul funebru al fiului-părăsit-definitiv pare a nu face decât să confirme nota dominantă a discursului: întrebat de ce crede că i s-a sinucis mama, răspunde după o pauză de gândire: „din preferință estetică”. Sau, tot vorba estelului-suprem, Wilde, „nu vreau să mă duc în rai, niciunul dintre prietenii mei nu este acolo”. O carte ușoară cu greutate adăugată, o cumulare de stări și atitudini, o lectură rapidă, dar nu neapărat uitabilă.

Tur de orizont

Mare surpriză, mare: Premiul Nobel pentru Literatură din 2021 a fost acordat romancierului Abdulrazak Gurnah. Da, în România nu a auzit mai nimeni de el, fiindcă nu e tradus, dar nici casele de pariuri literare nu l-au pus pe lista celor cu șanse la premiu. Asta nu înseamnă că omul nu scrie bine, mai ales că juriul a și motivat alegerea lui Gurnah: „...pentru abordarea fără compromisuri și plină de compasiune a efectelor colonialismului și a destinului refugiaților suspendați între culturi și continente”. Dar cine e noua vedetă a literaturii mondiale? S-a născut în 1948, a copilărit pe insula Zanzibar din Oceanul Indian, iar către sfârșitul anilor '60, a ajuns în Anglia ca refugiat, unde, la vârsta de 21 de ani, a început să scrie literatură. A publicat 10 romane și mai multe nuvele, una dintre temele lui predilecte fiind cea a refugiaților. Presa culturală britanică scrie că „romanele sale evită descrierile stereotipice și deschid calea pentru noi perspective asupra culturilor diverse din Africa de Est, acestea fiind atât de necunoscute în multe colțuri ale lumii”. Abdulrazak Gurnah a predat limba engleză și literatură postcolonială la Universitatea din Kent (Marea Britanie), iar în prezent e pensionar. Romanul său de debut, *Amintirea plecării*, a fost publicat în 1987. Felicitări!

Curtea câinelui

Revista *Echinox* publică „Apofrade”, textul ce prefațează volumul de poezii *un băiat grizonat născut în anii '80*, ce urmează să apară la Polirom sub semnătura lui Dan Sociu. Tot dl Sociu semnează și prefața, care anunță o carte de poeme în/ cu formă fixă. Și fiindcă Dan Sociu e unul dintre poeții remarcabili ai Generației 2000, dar și pentru că „explicațiile” sale sunt, în același timp, și o artă poetică, redăm un scurt fragment: „... Să mai zic numai că poezia cu formă fixă e și miraculoasă. Cum se potrivesc toate cuvintele alea, cum vin exact când trebuie și unde trebuie – nu e inginerie, nu e ca și cum ieși componente dintr-o cutie și le asamblezi. Ca un poem să se închidă etanș și mica lui poveste să se termine exact unde trebuie nu ajunge cunoașterea tehnicii, ce o mai fi și aia. E și un fel de loterie, e noroc. Și nu e ceva să ne frământă, dar trebuie zis totuși – poezia ca joc are și o șansă mai mare să treacă și spre un public mai larg, deși te încheie inevitabil în limba natală. Dar tocmai asta poate fi și atracția, zicea un prieten – băi, uneori așa mă satur de chestii în engleză, filme, texte, muzică și mă pun la un film românesc, chiar dacă mai slab, numai de dragul elementelor familiare. Nu-i vorba de naționalism, e atașament, e lipire afectivă, ca a unui câine de curtea lui.”

Așa ceva nu există!

Ne-a atras atenția acest titlu din *Dilema Veche*: „În România, dacă nu faci parte din nici o gașcă, nu existi”. Ne-am încrunțat și ne-am zis: Hai, domne, serios, cum așa? În România?! Sigur e ceva scris de vreun străin care, în vizită fiind, n-a avut cum să ne cunoască țara în profunzime și scrie baliverne. În țara noastră, găști? Adică talentul, competența, seriozitatea, devotamentul nu sunt, toate, argumentele pentru reușita individuală? Ia să vedem noi cine semnează... Hups: Popescu. Adina Popescu. Ia uite, frate, româncă de-a noastră. Și scriitoare, pe deasupra. Sigur zice acolo despre politică, despre administrație, rău și ram. Și ne-am pus pe citit. Domne, și-am constatat că zice și despre cultură. Ba chiar despre literatură. Nu se poate! Găști în literatura română? Azi?! In-cre-di-bil! Și fiindcă noi nu credem o iotă din ceea ce scrie doamna Adina Popescu, o lăsăm în povestea Domniei Sale, din care extragem, totuși, un fragment. Așa, ca fapt fantast, de necrezut, dintr-o altă lume, nu din cea românească:

„Un coordonator de proiecte culturale mi-a povestit, la un moment dat, că a încercat să facă un proiect în care să adune laolaltă mai mulți scriitori contemporani, fără să aibă habar de găștile lor. I-a ales pe cei care îi plăceau lui cum scriu. Și a început să dea telefoane, iar prima întrebare pe care a primit-o din partea scriitorilor nu a fost în ce constă proiectul, care e onorariul etc., ci «Cine mai vine?»” Apoi au început discuțiile și negocierile, «Păi, dacă o să fie și X, eu nu pot, avem o problemă unul cu altul, nu ne înțelegem... Dar n-ar fi bine să-l ieși și pe Y? E băiat bun, scrie bine chiar dacă e la început, garantez pentru el». Amicul meu, coordonator de proiecte, s-a luat cu mâinile de cap, jumătate dintre scriitorii aleși erau certați cu cealaltă jumătate și cei mai mulți încercau să-și împingă în proiect prietenii de pahar sau iubitele poete. Singurii care s-au comportat profesionist și care n-au întrebat nimic au fost trei scriitori care locuiau de multă vreme în afara țării, și asta poate spune ceva despre țară, în primul rând. Mi-am dat seama cu timpul, cu amărăciune, că România e țara găștilor, nu doar politice, ci în orice domeniu, de la apicultură la cercetare și spitale, de la mediul universitar la cel al educatoarelor de grădiniță”. (A.P.)

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistei vizuale Bianca Nicu

Anemone POPESCU

● Foarte puține publicații și-au amintit că Gheorghe Grigurcu a împlinit 85 de ani. În *Discobolul* din aprilie-mai-iunie 2021 putem citi un excepțional interviu al lui Dumitru Augustin Doman cu sărbătoritul. „A fi bătrân înseamnă – ceea ce nu e puțin, ci dimpotrivă – a fi proprietarul trecutului tău în aproape integralitatea sa”. Și: „Ce să fie oare Provincia? Locul unde nu se întâmplă nimic, un topos al învinșilor? Sau o chestiune de raportare, adică de relativizare? Spațiul pe care-l privim drept Provincie are neîndoios gradele lui [...]. Funcționează o Provincie *de sus* și una *de jos*”. La 85 de ani, marele critic privește cu ironie raportul dintre Centru și Periferie. El, scriem noi, a fost și a rămas mereu în Centru. ● Coperta revistei *Independența română* ne amintește de Aurel Baranga, poetul. Editorialul revistei scrie că Aurel Baranga a fost unul din cei mai cunoscuți dramaturgi români, dar s-a remarcat la început în poezie, uneori cu predilecție ca fabulist, ori în poezie și în publicistică. „Nimic despre paginile lui Aurel Leibovici în revistele de avangardă, fiindcă înainte de debutul său în teatru, Aurel Baranga a fost un avangardist de seamă”, scrie Sașa Pană. Să nu știe *Independența română* nimic despre literatura noastră de avangardă? ● Monumentalul volum al lui Sașa Pană, *Născut în 02*, e un jurnal, o carte de studii, amintiri, eseuri despre avangarda românească. Despre viața „avangardiștilor” alături de care Sașa Pană a fost: prieten, mentor, discipol. Nu putem înțelege cum se cuvine operele lui Voronca, Tristan Tzara, Victor Brauner, Ion Călugăru, Maxy, Geo Bogza fără apelul la „amintirile” lui Sașa Pană. Prima ediție a apărut în 1973, iar aceasta îi păstrează „cu mici modificări” compoziția. Să ne amintim că prima ediție a fost întâmpinată de un viguros eseu (pamflet) al lui Mircea Zăciu, „Născut în deranjamente”, care descoperea numeroase erori de datare. Zero doi (02) era numărul de telefon care anunța deranjamentele rețelei telefonice. Erori îndreptate în această ediție. ● De fapt, „adevărata înțelegere” a avangardei poate fi întâlnită în volumele de critică și teorie literară ale lui Ion Pop, prieten/ discipol al lui Mircea Zăciu și Sașa Pană. Antologia *Ferestre* (1966 – 2021) a lui Ion Pop nu e, totuși, a unui poet care a învățat meserie de la literații avangardei.

„Ion Pop”, scrie Al. Cistelean, „e un poet în continuă urcare. Nu știu cum, pentru că poezia lui are o unitate de nedesfăcut, obsesională [...], dar se grupează parcă de la sine într-o suită confesivă tot mai accentuat concentrată pe arpeggiul melancoliei existențiale”. ● Citim într-un „Jurnal” al locului pagini despre literatura de avangardă editată de istoricul literar Gheorghe Jurma. Nu numai poezie de avangardă a editat Gheorghe Jurma, în ultimii ani, ci și cărți despre Iorga, Mircea Eliade, Sadoveanu. Și volumul *O carte pe zi*, care adună articolele/ cronicile literare publicate de dl. Jurma în *Flamura*, în perioada mai 2003 - aprilie 2005. Ne bucurăm că acolo apare și recenziile lui Gheorghe Jurma la volumul lui Ion Roșu, *Legendă și adevăr în poezia lui Mihai Eminescu*. După primul volum, care arăta că străbunii lui Eminescu erau bănățeni, Ion Roșu n-a mai apucat să-și publice volumul al doilea al monografiei. Și a fost, prea repede, uitat. Ca și originea „bănățeană” a lui Eminescu. ● Jurnalul lui Tata Oancea, pus în valoare de Vasile Bogdan în volumul *Fantastica viață a lui Tata Oancea* (Ed. TIM, 2021) conține pagini memorabile despre un prozator, poet, editor al Banatului – legendarul Tata Oancea. În fiecare zi a anului de grație 1929 poetul mergea prin sate să-și vândă trevistä *Vasiova* și se bucura când avea cumpărători. Se bucura dacă are cumpărători fiindcă atunci „găsea de mâncare”. Ca în 24 iulie 1929: „Titus cu Virgil, vând foi, tare multe. Soare frumos, plăcut. Grija nebună, am gătat banii și nu mai avem ce mânca”. Sau în 2 iulie 1929: „La popa Lungu, dau foaia, fără bani. La primarul Pirtea Dumitru capăt 150 lei, la Neguțătorul Cuvinu Avram 150 lei. Sbor de bucurie. Fug acasă preste deal pe o cale bună și frumoasă. Vorbesc cu un Ciclován pe cale, spune că dr. Belu e un om mare. Mă bucur foarte mult.” ● Nu putem trece cu vederea primul volum, *Scriitori din Banat*, de Gheorghe Jurma. Sunt, în acest volum, Sofia Arcan, Gheorghe Azap, Florin Bănescu, Pavel Belu, Mircea Cavadia, Ioan Cărmăzan, Ion Chichere, Marcu Mihail Deleanu, Anghel Dumbrăveanu, Ion Frumosu, Bata Marianov, Olga Neagu, Tata Oancea, Costel Stancu, George Suru, Ioan George Șeitan, Cornel Ungureanu, Gheorghe Zănescu. Unii au beneficiat de atenția criticii – a istoriei literare, pe alții îi recomandă, cu generozitate, Gheorghe Jurma. Cine își va găsi loc în următoarele volume?

download

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Mădălin Bunoiu, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Viorel Marineasa, Camil Mihăescu, Ioan T. Morar, Marian Odangiu, Cristian Pătrășconiu, Dana Percec, Vasile Popovici, Robert Șerban, Daniela Șilindean, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Sorin Stroe.

Design pagini revista: Paul Crușcov.

Revista Orizont este indexată EBSCO și CEEOL.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACTIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. DeaPrint S.R.L. București

ISSN 0030 560 X

0 pivniță de vinuri în Luxembourg

Ioan T. MORAR

De când sînt în Provence, fiecare vară a însemnat pentru mine și cite o deplasare la Chateauf-neuf-du-Pape cu Mircea și Ilona. Nu punem la socoteală pandemia, ăla nu a fost an, aia nu a fost vară. Anul ăsta, înainte de valul patru părea că lucrurile se vor rezolva, dar nu a fost așa. Din păcate, ei nu au venit încoace, iar eu nu am mers la Chateauf-neuf. Doi ani la rînd. Sigur, aș fi putut pleca singur, nu mă oprea nimeni, dar varianta asta nu m-a atras. Ce să fac singur acolo? Fără prieteni, nici paradisul vinului nu pare paradis.

Salvarea, compensarea, adică, a venit din Luxembourg. Vorbisem de ceva vreme cu Radu, prieten din liceu, oftalmolog în Marele Ducat și în Germania, de o vizită într-un sfîrșit de săptămînă în podgoria papistașă.

Să facem o „feciorească”, deși vîrsta fecioriei e, de acum, destul de departe de noi (și se tot îndepărtează). Radu este unul dintre puținii studenți la medicină de dinainte de 1989 care au ales să nu se mai întoarcă în România după o călătorie în Germania. Autoritățile care i-au dat pașaportul nu-și imaginau că poți să dai cu piciorul unei șanse atît de mari ca aceea de a fi student la Medicină, să fi terminat deja patru ani și să nu mai vii înapoi.

El n-a mai venit, a reușit să-și termine studiile în Germania, să devină medic la un spital militar american de acolo și să continue specializarea în oftalmologie. Acum cînd scriu, am pe nas ochelarii prescriși de Radu, „oftalmologul meu personal” și al Curții de Conturi din Luxembourg! După ce a ajuns în Germania, Radu a avut și o activitate oarecum civică, oare cum? a „scos” din România comunistă multe persoane, asumîndu-și riscuri deloc mărunte. Un spirit rebel și altruist, un prieten și la nevoie.

Ideea ieșirii „feciorești” a fost îmbrățișată cu entuziasm și menținută vie de Horia, un prieten mai recent din Luxembourg, (cînd am fost la Festivalul de poezie din Luxembourg i-am vizitat cava personală). Horia a fost exact ce trebuie pentru deplasarea asta. (Am aflat, ulterior, că a avut un restaurant, Aristocrat, pe Agricultori, aproape de locuința mea din Călărașilor, unde am fost de cîteva ori. Cine zicea că lumea-i mică a spus un adevăr mare.)

Alături de cei doi au mai venit Ovidiu, locuind, acum, la Metz, după o carieră europeană în Luxembourg. Și pe Ovidiu îl știu de multă vreme, din anii 1980, de pe vremea cînd lucra la BTT. Careul se încheie cu Marinel, român din Banatul sîrbesc, cu studii medicale la București, stabilit de zeci de ani ca stomatolog în Germania, pasionat de vinuri, în general, și de Chateauf-neuf-du-Pape în special.

Vor sosi, cu Luxair, la Marsilia, joi seara, se vor instala în două apartamente luate prin Airbnb, foarte aproape de locuința mea. Cum avionul vine tîrziu și restaurantele sînt, la ora aia, pe punctul de închidere, asigurat eu *catering-ul*, plus vinul pentru seară. Radu mă sună și-mi dă codul de intrare de la vila unde vor sosi,

eu plec din timp în recunoaștere și, cînd ajung în capătul străzii lor, stupefact! Circulația e blocată: strada se va asfalta în noaptea de joi spre vineri.

Un utilaj de asfaltat era deja acolo, în sensul giratoriu. Bulevardul Fernand Gassion (după numele unui fost primar din La Ciotat) e cu sens unic, iar prietenii mei ar trebui să coboare pe stradă și să intre în curtea vilei. Fac codul, intru în curte și las merindele și sticlele de vin, apoi o iau în sus pe stradă, pînă la prima intersecție. Acolo, utilajele începuseră deja să duduie. Clar, nu se putea intra cu mașina. Vorbesc cu băiatul cu vestă oranj care redirija circulația și-mi spune că nu există nicio soluție. Îl sun pe Radu și-i spun că-i aștept în capul străzii. În cel mai rău caz, îi conduc la parcare Verdun destul de aproape de vilă.

Ajung cu mașina închiriată de ei la aeroport. Opresc să mă ia și pe mine, facem un ocol și ajungem în sensul giratoriu. Cum utilajul încă nu s-a mișcat, intrăm pe contra-sens. Ajungem la vilă, accesăm codul și intrăm. La un sfert de oră după aceea, utilajul a intrat pe stradă și a blocat-o de tot. A doua zi, de dimineață, porțiunea din Bulevardul Gassion inaccesibilă aseară avea un asfalt nou-nouț.

După ce își iau cele două apartamente în primire, îi invit să mergem, totuși, în port. Mai prindem „ultima bere” pe una din terase, apoi ne întoarcem „la bază”. Le propun un scenariu pentru ca degustările să fie rodnice. Îi voi prezenta drept patru investitori din Luxembourg care vor să deschidă un magazin de vinuri și, acum, fac prospecții în Provence: vor să vadă ce domenii n-ar trebui să le lipsească din rafturi. Ideea li se pare atrăgătoare. Și se va dovedi eficientă. Ovidiu va trebui să aibă în mînă un carnețel, să noteze tot timpul, să privească îngîndurat, calculînd deja eventualul profit al viitoarei prăvălii.

Vom avea la dispoziție două zile, pentru că duminică seara vor pleca și majoritatea podgoriilor au cramele închise. Așa că va fi o dimineață de relaxare. Vineri le propun să mergem lîngă Aix-en-Provence, la Château La Coste, un model de valorificare a artei în vie, să luăm prînzul acolo, la unul din cele patru restaurante, apoi să ne întoarcem în zona Bandol pentru degustare.

Așa am și făcut.

E vineri dimineață, una din cele peste 320 de zile însoțite din Provence. Ne dăm întîlnire în port, unde prietenii mei iau micul dejun. Stau cu fața la ambarcațiunile localnicilor și ale yahturilor de milionari, în dreptul șantierului naval, yahturi venite la reparat. „Dar chiar e frumos aici”, spun cei patru, care cunosc bine Nisa, Cannes, Monte Carlo și Saint Tropez. Acum descoperă o altă lume, o altă atmosferă, mai ales că sezonul turistic s-a cam încheiat. Îmi umflu pieptul cu mîndrie și spun. „E un loc minunat, am ales bine.”

Ajungem fără probleme, cum prevede Waze, la Château La Coste. Intrăm prin poarta care poartă semnătura lui Tadao Ando, găsim loc în parcare subterană și, trecînd pe lîngă o sculptură de Calder, așezată într-un bazin plin cu apă, mergem direct la sala de degustări. Am fi putut face un circuit să vedem sculpturile din vie sau expoziția curentă în galeria de pictură proiectată de Renzo Piano. Am dat numele astea pentru a sublinia, în text, ceea ce noi am ocolit în realitate: dimensiunea artistică a locului. Noi voiam degustare.

Intrăm în sala lipită de magazin, recit textul cu investitorii din Luxembourg. Radu întreabă dacă au un importator acolo. Doamna, care părea șefă, iese să se intereseze, iar noi pornim o degustare cu două rosé-uri și trei roșii. Ovidiu scoate carnețelul, își notează. Radu întreabă despre randamente la hectar. Părem foarte competenți. Doar că între noi vorbim românește. Le sugerez să mai strecoare și cîteva fraze în germană, ceea ce, măcar în ochii noștri, face mai verosimilă povestea celor patru investitori luxemburhezi.

După degustare, mîncăm la restaurantul Vanina, cu specific italian. Numele e dat după cel al soției argentinianului Francis Mallman, bucătarul celebru care

gătește cu șapte tipuri de foc la restaurantul Mallman, aflat la vreo douăzeci de metri mai încolo. E deschis doar seara.

Drum întins spre Bandol, o apelațiune mai puțin cunoscută de cei patru, cu vinuri făcute minimum 50% din Mourvedre și cu o învechire de minimum 18 luni în baric. Intrăm pe la Saint-Cyr-sur-Mer, oprim la Château Pey-Neuf, unde am mai fost cu cîțiva prieteni timișoreni. Spun povestea cu investitorii, degustăm pe îndelete, doamna de la teighea nu știe dacă există un importator în Luxembourg, Ovidiu notează cu spor (nu știu ce, am și uitat să-l întreb după aceea), Radu pune întrebări despre tehnologia vinificării, eu, Marinel și Horia discutăm în comitet restrîns calitățile vinului. Ca la orice degustare, ultimul e cel mai bun.

La Moulin de la Rocque (unde, de asemenea am mai fost) povestea e turuită din nou. Până și eu sînt conștienți că cei patru vor face pînă la urmă un magazin de vinuri. Aici degustăm pe îndelete vreo șapte vinuri, din parcele cu soluri diferite, le comentăm cu domnișoara somelieră, bucuroasă că nu sîntem niște ageamii. La Maison des Vins de Bandol nu se mai fac degustări, așa că ne întoarcem în La Ciotat, cu sticlele cumpărate pe parcurs și golite cu entuziasm seara, la vilă.

Cu o seară înainte i-am scris lui Michel Blanc, director al sindicatului producătorilor de Chateauf-neuf-du-Pape și nașul meu de la întronizarea în Confreria Paharnicilor papei, din 2017, întrebîndu-l ce domenii ne recomandă să vizităm. Îmi răspunde, scuizîndu-se că nu poate fi cu noi, are un concurs chiar sîmbătă, și îmi dă trei nume: Domaine de Beurenard, Château de La Gardine și Château de Nalys. Plus, desigur, magazinul Vinadea, al sindicatului producătorilor.

Domeniul Beurenard este chiar la intrarea în comună, pe dreapta, cum vii dinspre Avignon, și aparține, de șapte generații, familiei Coulon. Paul Coulon este președintele Confreriei Paharnicilor Papei, el mi-a semnat Certificatul și mi-a strîns mîna la întronizare. Cum a început deja recoltarea, desigur că e pe undeva prin vie. Dar în magazinul domeniului e cineva pentru degustare. Spun numele lui Michel Blanc, apoi povestea cu magazinul de vinuri din Luxembourg, deși cred că nu mai trebuia, recomandarea lui Michel era suficientă. În afara noastră, în magazin mai era o doamnă. Nu părea turistă — tocmai degusta un pahar de vin alb. (Vinul alb de Chateauf-neuf-du-Pape reprezintă între 5 și 7% din producție). Toate vinurile degustate sînt excelente. Prietenii mei cumpără cu frenezie, sticlele sunt puse în cutii ce vor fi trimise la adresa din Metz a lui Ovidiu.

Doamna care degusta paharul de alb ne invită la domeniul unde lucrează ea, Château de Nalys. Aveam castelul pe listă! Ajungem imediat. Ni se rezervase o masă, semn că eram așteptați. Domeniul, unul dintre cele mai vechi de aici, aparține de trei ani familiei Guigal, un nume legendar în zonă (Google spune mai multe). Sîntem invitați în cavă, să vedem baricurile și budanele (alt nume românesc nu găsesc). La degustare, găsim, unanim, o diferență între vinurile de dinainte, și de după achiziția făcută de noul proprietar. Vinurile Guigaliene sînt mai complexe, cu o structură bine definită, reprezentînd, de fapt, vinificația modernă a zonei.

Château la Gardine este cireașa pe tortul viitoarei cave din Luxembourg. E chiar aglomerație acolo, doar e sîmbătă seara, dar sîntem primiți (parola: Michel Blanc) de unul din cei care fac degustările, un băiat comunicativ și competent care ne spune totul despre fiecare vin. Sîntem atît de încîntați de ce ni se oferă, încît nu am mai adus vorba despre Luxembourg, idee care, practic, a murit înainte de a trăi altfel decît în povestea noastră.

Finalul vizitei e pe înălțimea unde sînt ruinele Vechiului Castel Nou al Papei (foto). Înăuntru, în fosta cavă papală, o festivitate patronată de Confreria Paharnicilor Papei. Îl zăresc pe Michel Blanc vorbind de la tribună. Îi fac cu mîna, dar eu sînt în întuneric și nu mă vede. Îi voi trimite o poză, semn că am fost pe acolo.

Ne încheiem periplul și, în mașină, în drum spre La Ciotat, cădem de acord că, deși s-a născut ca o glumă, ideea unei cave pe care să o deschidă la Luxembourg nu e chiar fantezistă. Vinul bun ajută imaginația să se transforme în realitate. Iar realitatea se așează la masă și ciocnește un pahar.